

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΑ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΑΝΑ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΕΛΕΝΗ ΣΚΟΥΛΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2021

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΑ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΑΝΑ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στη Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις

ΕΛΕΝΗ ΣΚΟΥΛΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2021

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Ελένη Σκουλά, 2021.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραιτήτως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

ΣΕΛΙΔΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ

ΕΛΕΝΗ ΣΚΟΥΛΑ

ΤΑ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΑΝΑ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις ……..από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων: Αντώνης Κλάψης, Επίκουρος Καθηγητής Διπλωματίας και Διεθνούς Οργάνωσης στο τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και Επισκέπτης Ερευνητής Διπλωματίας και Διεθνής Οργάνωσης στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις, Πάφου.

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Κυριάκος Ιακωβίδης, Διδάκτωρ Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου.

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Κατερίνα Παπαζαχαρία, Διδάκτωρ Βυζαντινής Ιστορίας και Λέκτορας Διπλωματικής Ιστορίας και Διεθνών Σχέσεων στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου.

Ή ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Η Ελένη Σκουλά γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Τα Σεπτεμβριανά υπό το πρίσμα του τουρκικού τύπου», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ο/Η Δηλών /σα

Περίληψη

Η δύναμη και η χρήση του τύπου ως προς την επιρροή και χειραγώγηση της κοινής γνώμης δεν αποτελεί προνόμιο του 21ου αιώνα ούτε μονοπώλιο ενός έθνους. Αντιθέτως η πρακτική αυτή εφαρμόζεται αιώνες τώρα με την ιδιαιτερότητα ότι εξαπλώνεται με διαφορετικό ρυθμό και ένταση διεθνώς, εξυπηρετώντας κυρίως κυβερνητικά αλλά και κρατικά συμφέροντα.

Με γνώμονα ότι ο Τουρκικός Τύπος αποκτά δυναμική και ισχύ αμέσως μετά την καθιέρωση του πολυκομματισμού στην Τουρκία και την άνοδο του Δημοκρατικού Κόμματος, κατά τη διακυβέρνηση του οποίου σημειώθηκαν τα επονομαζόμενα «Σεπτεμβριανά», η παρούσα εργασία πραγματεύεται το ρόλο του σε αυτά. Προβάλλεται ο τρόπος αποτύπωσης των γεγονότων από διάφορες τουρκικές εφημερίδες και γίνεται μια σύντομη συγκριτική ανάλυση με τον ελληνικό τύπο.

Συγκεκριμένα, ξεκινώντας από την παρουσίαση των καθαυτών γεγονότων, τη στάση του τουρκικού λαού και των κυβερνητικών ιθυνόντων ξετυλίγεται ο μίτος της Αριάδνης οδηγώντας στον πυρήνα των προβλημάτων-αιτών που οδήγησαν σε αυτά. Οι παρελθούσες διαταραγμένες σχέσεις, η ανάδυση του Κυπριακού και η εμπλοκή των ξένων δυνάμεων σε εθνικά θέματα στα πλαίσια του Ανατολικού ζητήματος, παρουσιάζονται ως βασικές αιτίες των βανδαλιστικών επιθέσεων εναντίων των Ελλήνων ομοεθνών της Κωνσταντινούπολης. Το ζητούμενο όμως είναι η συμβολή των μέσων μαζικής ενημέρωσης και συγκεκριμένα της εφημεριδογραφίας σε αυτές.

Η συλλογή και μελέτη των εφημερίδων της εποχής αλλά και της βιβλιογραφικής παρακαταθήκης που υπάρχει, περί του τουρκικού τύπου και των επεισοδίων, αποδεικνύει την ανελευθερία του τουρκικού τύπου και την αλληλεξάρτηση του με το κράτος απαντώντας θετικά στο κεντρικό ερώτημα της εργασίας, του εάν και κατά πόσο η εφημεριδογραφία της εποχής πυροδότησε τα γεγονότα. Διαπίστωση που οδηγεί στην ανεύρεση των σκοπιμοτήτων που ενείχε η βίαιη επίθεση εναντίον της ελληνικής μειονότητας.

Η εργασία μπορεί να περιορίζεται σε αποσπασματική παρουσίαση των γεγονότων που εκτυλίχθηκαν στην Κωνσταντινούπολη, παρόλα αυτά συμβάλει στην ιστορική έρευνα λόγω πρωτοτυπίας και εισαγωγής νέων ερευνητικών πεδίων. Η εξέταση του τρόπου με τον οποίο ο τουρκικός τύπος αποτύπωσε τα επεισόδια στην Κωνσταντινούπολη μπορεί

να αποτελέσει αφόρμηση μελέτης και για άλλες περιοχές που βίωσαν το συγκεκριμένο γεγονός.

Λέξεις Κλειδιά: Σεπτεμβριανά, Τουρκικός Τύπος, Ελληνική Μειονότητα, Κυπριακό ζήτημα, Τουρκικός εθνικισμός.

Abstract

The power and use of the press to influence and manipulate public opinion is not a 21st century privilege or a nation monopoly. On the contrary, this practice has been applied for centuries now with the peculiarity that it is spreading at a different place and intensity internationally, serving mainly governmental and state interests.

Taking into consideration that the Turkish press is gaining momentum and power immediately after the establishment of multi-party system in Turkey and the rise of the Democratic Party, under whose rule the so-called "September events" took place, the present paper deals with its role in them. The way the events are recorded in various newspapers is presented, and a brief comparative analysis with the Greek press is made.

Specifically, starting from the presentation of the events themselves and the attitude of the Turkish people and government officials, the thread of Ariadne unfolds leading to the core of the problems-applicants that led to them. The past disturbed relations, the emergence of the Cyprus problem and the involvement of foreign forces in national issues in the context of the Eastern issue, are presented as the main causes of the vandalism against the Greek compatriots of Constantinople. But the aim is the contribution of the media and particularly the role of the Turkish press to them.

The collection and study of the newspapers of that time, but also the bibliographic record that exists, about the Turkish press and the episodes, proves the lack of freedom of the Turkish press and its interdependence with the state by answering positively to the central question of the paper, whether and to what extent the newspaper of the time triggered the events. Ascertainment which leads to the finding-discovery of expediencies involved in the violent attack against the Greek minority.

The research may be limited to a fragmentary presentation of the events that unfolded in Istanbul, nevertheless it contributes to the historical research due to its originality and the introduction of new research fields. Examining the way in which the Turkish press portrayed the incidents in Istanbul can be a trigger for a study of other areas that experienced this event.

Key Words: September events, Turkish Press, Greek minority, Cyprus issue, Turkish Nationalism

Προλεγόμενα

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί προϊόν επίπονου προσωπικού κόπου αλλά και αποτέλεσμα αγαστής βοήθειας προσώπων, η απουσία των οποίων θα καταστούσαν αδύνατη τη συγγραφή της, εξαιτίας της πανδημίας covid-19 και των περιορισμών που επεβλήθησαν. Ως ελάχιστη εκτίμηση της βοήθειας που μου προσφέρθηκε θα ήθελα να ευχαριστήσω προσωπικά τους ανθρώπους που με στήριξαν και με βοήθησαν σε αυτό το μαγικό ταξίδι της έρευνας.

Πρωτίστως θα ήθελα να ευχαριστήσω το μέντορα και κύριο επόπτη μου Αντώνη Κλάψη, Επίκουρο Καθηγητή Πολιτικής και Διπλωματικής Ιστορίας του Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφου, η αρωγή του οποίου υπήρξε κομβικής σημασίας. Οι γνώσεις του, η κριτική του σκέψη και η ενασχόληση του με τα ελληνοτουρκικά ζητήματα με ενέπνευσαν και με οδήγησαν στη μελέτη του συγκεκριμένου θέματος. Επιπλέον η αδιάκοπη καθοδήγηση του, οι συμβουλές του και η εμψύχωση του σε στιγμές απόγνωσης και δυσκολίας της έρευνας οδήγησαν στην επιτυχημένη ολοκλήρωση αυτού του εγχειρήματος.

Έπειτα θα ήθελα να εκφράσω την εκτίμηση και την ευγνωμοσύνη που τρέφω για τον Κυριάκο Ιακωβίδη, καθηγητή Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας του τμήματος Ιστορίας, Πολιτικών και Διεθνών Σπουδών του Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφου και την Κατερίνα Παπαζαχαρία, διδάκτωρ φιλοσοφίας και λέκτορα διπλωματικής ιστορίας και διεθνών σχέσεων του Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφος που δέχτηκαν μαζί με τον Αντώνη Κλάψη να αποτελέσουν τα μέλη της Τριμερούς εξεταστικής επιτροπής.

Ιδιαιτέρως ευχαριστώ τη δημοσιογράφο και μεταφράστρια Σοφία Αγγελίδου, χωρίς τη βοήθεια της οποίας θα ήταν αδύνατη η συγγραφή της εργασίας. Η συμβολή της στην ανεύρεση και αποστολή τουρκικού αρχειακού υλικού εν μέσω πανελλαδικού «lockdown» αλλά και το κλείσιμο των συνόρων κατέστησε εφικτή την εκπόνηση του έργου.

Επιπλέον θερμό ευχαριστώ οφείλω στον πολυπράγμων Σάββα Καλεντερίδη, πρώην αξιωματικό της ελληνικής αστυνομίας, εκδότη και αρθρογράφο, για τις συμβουλές και το χρόνο που διέθεσε στην προσπάθεια ανεύρεσης πρωτογενών πηγών.

Για την ενθάρρυνση, τη ζέση που επέδειξε περί του θέματος αλλά και τη βοήθεια ως προς την επιπλέον ανεύρεση βιβλιογραφίας θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαιτέρως τον

Πασχάλη Βαλσαμίδη, Αναπληρωτή καθηγητή στο Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών Δ.Π.Θ. με ειδικότητα στην Τουρκική Γλώσσα.

Την ευγνωμοσύνη μου θα ήθελα να εκδηλώσω στην εγκάρδια φίλη και καθηγήτρια μου τουρκικής γλώσσας Κλεοπάτρα Τιρλιλή, η οποία με τις γνώσεις της με βοήθησε στο μεταφραστικό μέρος καθώς στο αρχειακό υλικό υπήρχαν δυσνόητες αραβικές προσμείξεις, που ήταν αδύνατο να μεταφράσω η ίδια.

Επιπροσθέτως ευχαριστώ πολύ τους Τούρκους φίλους μου Irem Derim και Πέτρο Χανούτση για τις γόνιμες συζητήσεις μας, τη στήριξη και την εμψύχωση που μου προσέφεραν απλόχερα.

Τέλος θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου και το θαυμασμό μου στους γονείς μου και το σύντροφο μου για την κατανόηση, την υπομονή και τη στήριξη που μου παρείχαν καθ΄ όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών και ιδίως στην εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας.

Στον αδερφό μου, Αλέξανδρο
και στους γονείς μου, Νίκο & Ειρήνη

Περιεχόμενα

Περίληψη……iv

Abstract……vi

Προλεγόμενα…..…….vii

Κατάλογος όρων……..…….……..xii

Βραχυγραφίες……..…...xiii

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Εισαγωγή……..……...1

1.1 Η βόμβα εξερράγη. Οι αντιδράσεις του τουρκικού λαού στο άκουσμα της είδησης……...……...3

1.2 Η απάθεια των σωμάτων ασφαλείας…..…….…6

1.3Η αντίδραση των κυβερνώντων. Τα μέτρα ασφαλείας και το ζήτημα των αποζημιώσεων…….……..8

1.4 Η επίρριψη των ευθυνών και ο αποδιοπομπαίος τράγος …….13

1.5 Ο πραγματικός ένοχος……..….17

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Αναζητώντας τα αίτια της καταστροφής…….…...……..21

2.1 Μια αφορμή με βαθύτερα αίτια ……..…….22

2.2 Κυπριακό. Το «*Μήλο της Έριδος»* των Ελληνοτουρκικών σχέσεων και ο ρόλος του στα «Σεπτεμβριανά»……...25

2.3 Αποσπασματική παράθεση τίτλων τουρκικής εφημεριδογραφίας λίγο πριν το ξέσπασμα των επεισοδίων…….……..28

2.4 Αποτίμηση Σεπτεμβριανών και το κόστος που προκάλεσαν στις ελληνοτουρκικές σχέσεις και στο Κυπριακό ζήτημα……...……..33

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Μια ματιά εκ των έσω…….…..36

3.1 Τουρκικός Τύπος. Στρατευμένος ή Αυτόνομος;…….…..37

3.2 Φιλοκυβερνητικές και αντιπολιτευτικές εφημερίδες 1946-1960..……41

3.3 Ο τουρκικός τύπος την 6η Σεπτεμβρίου του 1955……..……..……45

3.4 Η τουρκική εφημεριδογραφία την 7η Σεπτεμβρίου του 1955……...……48

3.5 Συγκριτική παρουσίαση ελληνικού και τουρκικού τύπου για τα «Σεπτεμβριανά»..50

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Συμπεράσματα……...…….……..54

4.1 Περιορισμοί της έρευνας……...56

4.2 Επίλογος…….…...57

Βιβλιογραφικές αναφορές……...58

Παράρτημα……..63

Κατάλογος όρων

Ακσάμ (Akşam): Απογευματινή (εφημερίδα)

Βαρλίκ Βεργκισί (Varlik Vergisi): φόρος περιουσίας, που επιβλήθηκε κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου

Βατάν (Vatan): Πατρίδα (εφημερίδα)

Ζαφέρ (Zafer): Νίκη (εφημερίδα)

Ντεμοκράτ Παρτί (Demokrat Parti): Δημοκρατικό Κόμμα, το οποίο δημιουργήθηκε με την παγίωση του πολυκομματισμού στην Τουρκία

Ουλούς (Ulus): Έθνος (εφημερίδα)

Σαμπάχ (Sabah): Πρωινή (εφημερίδα)

Τανζιμάτ (Tanzimat): μεταρρυθμίσεις δυτικού χαρακτήρα που ελήφθησαν μεταξύ 1839-1873

Τζούμχουριγιετ (Cumhuriyet): Δημοκρατία (εφημερίδα)

Τζουμχουριγετσί Μιλλέτ Παρτισί (Cumhuriyetçi Millet Partisi): Ρεπουμπλικανικό Εθνικό Κόμμα

Χουρριγιέτ (Hurriyet): Ελευθερία (εφημερίδα)

Βραχυγραφίες

CHP: Cumhuriyetçi Millet Partisi (Ρεπουμπλικανικό Εθνικό Κόμμα)

DP: Demokrat Parti (Δημοκρατικό Κόμμα)

ΕΟΚΑ: Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών

K.T.C.: Kibris Türktür Cemiyeti (Τουρκική Κυπριακή Εταιρεία)

ΝΑΤΟ: Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου

Ο.Η.Ε.: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Εισαγωγή

Ανατρέχοντας κανείς στο χρονοντούλαπο της ιστορίας θα διαπιστώσει ότι οι ελληνοτουρκικές σχέσεις ήταν κατεξοχήν διαταραγμένες με μικρά διαστήματα συμφιλίωσης και ανεκτικότητας που οφείλονταν κυρίως σε διπλωματικά τεχνάσματα αλλά και συμμαχίες κοινών εθνικών συμφερόντων. Σήμερα η αναθεωρητική στάση της Τουρκίας για το «εδαφικό status quo» έχει επαναφέρει στο προσκήνιο ζητήματα του παρελθόντος προκαλώντας αισθήματα καχυποψίας και αβεβαιότητας στους δύο λαούς και κυρίως στις μειονότητες που πάντοτε πλήρωναν το τίμημα των κυβερνητικών επιλογών. Αισθήματα που πυροδοτούνται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης εκατέρωθεν, αναθερμαίνοντας την υποβόσκουσα συγκρουσιακή τους σχέση, εκτοξεύοντας τα εθνικιστικά φρονήματα και προκαλώντας ηθελημένα ή "άθελα", ρήγματα στο οικοδόμημα καλής γειτονίας που μετά βίας υφίσταται.

Μπορεί τα μέσα ενημέρωσης και κυρίως ο τύπος να έχουν προσφέρει πολλά ως προς την ενημέρωση των ανθρώπων αλλά ταυτοχρόνως μπορούν να τους βλάψουν χειραγωγώντας, επηρεάζοντας και προβάλλοντας ψευδή και ανακριβή γεγονότα που αποσκοπούν σε προσωπικές, κομματικές και εθνικές σκοπιμότητες. Με γνώμονα αυτό η μελέτη ενός ιστορικού γεγονότος χρονικά ενταγμένου στην ύπαρξη του τύπου οφείλει να εξετάζει και να μελετά το ρόλο του. Με αφορμή τα σύγχρονα γεγονότα που θέτουν εκτός των άλλων επί τάπητος το Κυπριακό ζήτημα και τη δυναμική του τύπου σε αυτά επιχειρείται να εξεταστεί ο ρόλος του τύπου της γειτονικής χώρας στα επονομαζόμενα «Σεπτεμβριανά» που βιβλιογραφικά παρουσιάζονται κυρίως ως αποτέλεσμα του Κυπριακού.

Συγκεκριμένα η τρέχουσα εργασία στοχεύει στην παρουσίαση του τρόπου με τον οποίο ο τουρκικός τύπος κατέγραψε τα επεισόδια της $6^{ης}/7^{ης}$ Σεπτεμβρίου του 1955 και στην αναζήτηση τυχόν τουρκικών σκοπιμοτήτων. Στην ουσία εξετάζεται ο ρόλος της τουρκικής εφημεριδογραφίας στην έκρηξη των επεισοδίων κατά των Ελλήνων ομοεθνών, προκειμένου να διευκρινιστεί το εάν και κατά πόσο τα μέσα ενημέρωσης της Τουρκίας απασφάλισαν ή όχι την περόνη οδηγώντας στις βίαιες πρακτικές εναντίων της ελληνικής μειονότητας και εν συνεχεία στη διατάραξη των ελληνοτουρκικών σχέσεων και στην έκβαση του Κυπριακού ζητήματος.

Μελετώντας τον τρόπο που χειρίστηκε η τουρκική εφημεριδογραφία τα γεγονότα ερευνώνται και άλλοι παράμετροι όπως η σχέση τύπου-κράτους, η ελευθερία ή ανελευθερία του λόγου ενώ παρουσιάζεται επιδερμικά η στάση του ελληνικού τύπου.

Για την επίτευξη του στόχου αυτού και με σεβασμό στις παραμέτρους που διέπουν την ιστορική έρευνα χρησιμοποιούνται κυρίως πρωτογενείς πηγές (εφημερίδες) και δευτερογενής υλικό, η αξιοπιστία των οποίων εξετάστηκε το κατά δύναμιν επαρκώς. Συγγράφοντας υπό το ιστορικό πρίσμα μελετήθηκε η προέλευση των εφημερίδων, η σχέση τους με το κράτος καθώς και τυχόν προσωπικές σκοπιμότητες.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας, παρουσιάζονται γεγονοτολογικά τα επεισόδια, οι αντιδράσεις του λαού και η στάση κρατικών και πολιτικών φορέων προκειμένου να εισαχθεί ο αναγνώστης στο ζήτημα. Επιπλέον μέσο παράθεσης πρωτογενούς υλικού καταδεικνύεται η ομάδα και οι φορείς που καταδείχθηκαν ως κύριοι υπαίτιοι ενώ σχολιάζεται η εμπλοκή ή μη κυβερνητικών ιθυνόντων στα γεγονότα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο καταγράφονται μερικοί παράμετροι που οδήγησαν στην έκρηξη των επεισοδίων δίνοντας έμφαση στο ρόλο του Κυπριακού. Τοποθετώντας διάσπαρτες αναφορές των εφημερίδων επί του θέματος μελετάται ο βαθμός συμβολής του στις βιαιοπραγίες. Τέλος επιχειρείται μια σύντομη αποτίμηση των επεισοδίων προκειμένου να αναδειχθεί η σημασία τους και να δικαιολογηθεί η τεράστια αξία τους που έχει παρουσιαστεί βιβλιογραφικά.

Στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας που αποτελεί και τον "πυρήνα" της καταγράφεται ο τρόπος με τον οποίο αποτύπωσαν οι εφημερίδες τα επεισόδια. Επιπλέον επιχειρείται η αναδίφηση του τουρκικού τύπου και ο διαχωρισμός των εφημερίδων σε φιλοκυβερνητικές και μη ώστε να δοθεί μια πιο σαφή εικόνα και να παρουσιαστούν τυχόν διαφορές και σκοπιμότητες στις ερμηνείες που τους προσέδωσαν.

Το εγχείρημα αποδελτίωσης των επεισοδίων του 1955 μέσα από την τουρκική εφημεριδογραφία είναι δύσκολο αλλά ταυτοχρόνως πρωτοποριακό. Ο τρόπος με τον οποίο αποτυπώθηκαν τα γεγονότα από τον τύπο της όμορης χώρας αποτελεί μυστήριο για τους Έλληνες που δε μιλούν την τουρκική. Σκοπός της συγγραφής της είναι να ρίξει φως σε γεγονότα δυσπρόσιτα για το ελληνικό ευρύ κοινό και να παρουσιάσει την οπτική γωνία των ‘αιώνια εχθρών’ προσφέροντας τη δυνατότητα και μιας συγκριτικής μελέτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Η βόμβα εξερράγη. Οι αντιδράσεις του τουρκικού λαού στο άκουσμα της είδησης

Η ανακοίνωση της βομβιστικής επίθεσης από το τουρκικό κρατικό ραδιόφωνο τις μεσημβρινές ώρες της 6ης Σεπτεμβρίου του 1955 έσκασε σαν κεραυνός εν αιθρία στην όμορη χώρα, Τουρκία και οδήγησε σε μια σειρά από επεισόδια ένοπλης βίας που φέρουν το όνομα «Σεπτεμβριανά».[1] Επεισόδια που έχουν χαρακτηριστεί πολλάκις ως άλλη μία ρωγμή στις ελληνοτουρκικές σχέσεις και ως ένα ακόμα χτύπημα του μειονοτικού στοιχείου στο βωμό των εθνικών συμφερόντων, θυματοποιώντας το.[2]

Συγκεκριμένα, αμέσως μετά την ραδιοφωνική ανακοίνωση ότι σημειώθηκε επίθεση στο σπίτι του Ατατούρκ στη Θεσσαλονίκη και τη δεύτερη δημοσίευση της πρωτοστατούσας Istanbul Ekspres ενισχύθηκε από τον τύπο η ήδη τεταμένη ατμόσφαιρα που υπήρχε.[3] Οργισμένος τουρκικός όχλος, ωθούμενος κυρίως από τα τουρκικά φοιτητικά σωματεία αλλά και από την Τουρκική Κυπριακή Εταιρεία κατευθύνθηκε προς την πλατεία Ταξίμ για να διαδηλώσει και να διαμαρτυρηθεί.[4] Ο Hikmet Bil, πρόεδρος της Ένωσης Τούρκων της Κύπρου, δηλώνοντας στην εφημερίδα Istanbul Ekspres: **«Atamızın evi bomba ile hasara uğradı»**,[5]δηλαδή: «Το σπίτι του προγόνου μας καταστράφηκε από βόμβα», πυροδότησε τον έντονο αναβρασμό του τουρκικού λαού οδηγώντας στην έκρηξη ακραίων συμπεριφορών λεκτικής και σωματικής βίας εναντίων της Ελληνικής

---

[1]Ντιλέκ Γκιουβέν, *Εθνικισμός, κοινωνικές μεταβολές και μειονότητες. Τα επεισόδια των μη μουσουλμάνων της Τουρκίας (6/7 Σεπτεμβρίου 1955),* Εστία, Αθήνα, 2009, σ. 31, Αλέξης Ηρακλείδης, *Η Ελλάδα και ο «Εξ ανατολών κίνδυνος». Αδιέξοδα και διέξοδοι.*, Πόλις, Αθήνα, 2001, σ. 318, Βασίλης Μούτσογλου, *Η Τουρκία στο μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον και οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις. Από τη συνάντηση στο Lancaster House στην απόφαση του Ελσίνκι*, Παπαζήση, Αθήνα, 2000, σ. 45.

[2] Ειρήνη Σαρίογλου, Καίτη Σαρίογλου, *Πενήντα χρόνια από τα Σεπτεμβριανά. Κωνσταντινούπολη, πρίν-τότε-μετά*, Ελληνικό Ίδρυμα Ιστορικών Μελετών, Αθήνα, 2012, σ. 138, 171, Βασίλης Κυρατζόπουλος, *Η άγραφη γενοκτονία. Κωνσταντινούπολη Σεπτέμβριος 1955. Πράξη ντροπής που αποκρύπτεται από την «Άλλη τάξη των πραγμάτων»*, Τσουκάτου, Αθήνα, 2006, σ. 60, Ηρακλείδης, ό.π., σ. 302.

[3] Η πρωινή έκδοση της εφημερίδας Istanbul Ekspres κυκλοφόρησε με τίτλο: «Η αυτονομία της Κύπρου θα καταστεί δυνατή μόνο με ίσα δικαιώματα» ενώ η απογευματινή: «Το σπίτι του προγόνου μας καταστράφηκε από βόμβα». Βλ. *Istanbul Ekspres*, Κωνσταντινούπολη, 6/09/1955, σ. 1, *Istanbul Ekspres*, 2η έκδ., Κωνσταντινούπολη, 6/09/1955, σ. 1, Erhan Ayaz, "6-7 Eylül olayları'nın türk gazetelerindeki Yansımaları", *IAAOJ*, Social Science, τμ. 2/2, 2015, σ. 87, Γκιουβέν, ό.π., σ. 31, Γεώργιος Αγγελοτόπουλος, Σεπτεμβριανά 1955: *Η «νύχτα των κρυστάλλων» του Ελληνισμού της Πόλης*, Τσουκάτου, Αθήνα, 1999, σ. 57, 161, 211, 233, 258. Οι υπόλοιπες τουρκικές εφημερίδες δημοσίευσαν το περιστατικό την επομένη της επιθέσεως. Παράδοξο είναι το γεγονός ότι σε αντίθεση με τις άλλες η κυβερνητική εφημερίδα Vatan ανέφερε ότι η επίθεση στη Θεσσαλονίκη πραγματοποιήθηκε στις 4 και όχι στις 5 Σεπτεμβρίου, όταν στην ουσία σημειώθηκαν τα γεγονότα. Σχετικά με αυτό βλ. *Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 1.

[4]Vatan, ό.,π., σ. 7, Άγγελος Μ. Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Πατάκη, Αθήνα, 2018, σ. 133, Γκιουβέν, ό.π., σ. 31. Ηρακλείδης, ό.π., σ. 318.

[5]*Istanbul Ekspres,* Κωνσταντινούπολη, 6/09/1955, 2ηέκδ., σ. 1.

μειονότητας σε διάφορες περιοχές της χώρας. Μεμονωμένοι πολίτες αλλά και συσπειρωμένες ομάδες, κρατώντας την εθνική σημαία αλλά και το τουρκοκυπριακό νόμισμα ξεχύθηκαν στις συνοικίες Beyoğlu, Şişli, Kurtuluş, Nişantaşı της Κωνσταντινούπολης, όπου διέμενε κυρίως το μη μουσουλμανικό στοιχείο, βωμολοχώντας, χτυπώντας, και κατασπαράζοντας στο διάβα τους τις περιουσίες μη μουσουλμάνων.[6]

Εξοπλισμένοι με αυτοσχέδια αλλά και παρασκευασμένα εργαλεία όπως πέτρες, λοστούς, κατέστρεφαν κινητές και ακίνητες περιουσίες που δεν έφερναν το γνώρισμα του τουρκικού στοιχείου, τη χαρακτηριστική εκείνη σημαία που τοποθετούσαν οι Τούρκοι ως αποδεικτικό τουρκικής ιδιοκτησίας.[7] Εστίες, χώροι εργασίας, σχολικές εγκαταστάσεις, κοιμητήρια, εκκλησίες ακόμη και οίκοι ανοχής καταστράφηκαν και λεηλατήθηκαν.[8] Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι παρά τις αναφορές σύσσωμου του τουρκικού τύπου για επιθέσεις κατά των μειονοτήτων, η Zafer σημειώνει ότι: «Έλληνας ιερωμένος συνελήφθη να καίει εκκλησία».[9] Οι δρώντες καταβαλλόμενοι από συναισθήματα αβεβαιότητας και οργής που τους είχε προκαλέσει η είδηση επιτίθονταν με μίσος στους μειονοτικούς πληθυσμούς, προκαλώντας ζημιές και οικειοποιώντας παράλληλα οτιδήποτε θεωρούσαν πολύτιμο.[10]

Επιθέσεις που δεν περιορίστηκαν σε υλικές φθορές, βανδαλισμούς και βεβηλώσεις. Ντόπιοι πολίτες, αλλά και άλλοι που κατέφθαναν μαζικά από άλλες περιοχές με οργανωμένες συγκοινωνίες, χειροδίκησαν και ξυλοκόπησαν εκατοντάδες Έλληνες ομοεθνείς της Τουρκίας.[11]Μπορεί τα επεισόδια να μην οδήγησαν σε μεγάλες ανθρώπινες απώλειες, παρόλα αυτά σημειώθηκαν σοβαροί τραυματισμοί αλλά και βιασμοί.[12] Βιασμοί, που αποκρύφτηκαν παντελώς από τον τύπο. Το μίσος που διέγειραν οι

---

[6]Τα συνθήματα των Τούρκων ενώ αρχικά αφορούσαν το Κυπριακό, με τη χαρακτηριστική φράση: «Kibris Türktür», σταδιακά άλλαξαν περιεχόμενο στοχεύοντας την ελληνική μειονότητα. *Vatan*, 6/09/1955, σ. 1, Ayaz, ό.π., σ. 87, Γκιουβέν, ό.π., 31-33, ErikJ. Zürcher, *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2004, σ. 302, Αγγελοτόπουλος, ό.π., σ. 83-84, 92, 95, 125, 149.

[7]Γκιουβέν, ό.π., σ. 33, 37-39, Αγγελοτόπουλος, ό.π., σ. 101, 113, 117-118, 136, 236.

[8]Συρίγος, ό.π., σ. 133, Annika Törne, "Recent Studies on the September Pogrom in Istanbul 1955", *Iran & the Caucasus*, Brill, τμ.19/4, 2015, σ. 404, Σαρίογλου, ό.π., σ. 109, 121-123, 138-139, Κυρατζόπουλος, ό.π., σ. 55, İlay R. Örs, "Beyond the Greek and Turkish Dichotomy: The Rum Polites of Istanbul and Athens", *South European Society & Politics*, τμ. 11/1, 2006, σ. 83.

[9]*Zafer*, Άγκυρα,8/09/1955, σ. 1.

[10] Η καταστροφή αλλά και η οικειοποίηση των υλικών αγαθών των μειονοτικών από τους Τούρκους, διεξήχθη κατά τον Κυρατζόπουλο με σκοπό το ηθικό πλήγμα και όχι για οικονομικούς λόγους. Προσδίδοντας στα αντικείμενα των Κωνσταντινουπολιτών ιερή υπόσταση-αξία υποστηρίζει ότι είναι ένα από τα αίτια που πρέπει να χαρακτηρίζεται γενοκτονία. *Zafer*, Άγκυρα, 13/09/1955, σ. 1, Γκιουβέν, ό.π., σ. 71-72, Κυρατζόπουλος, ό.π., 58-60.

[11] Γκιουβέν, ό.π., σ. 37, Κυρατζόπουλος, ό.π., σ. 124, Ηρακλείδης, ό.π., σ. 318.

[12]Törne, ό.π., σ. 404, Σαρίογλου, ό.π., σ. 121, Κυρατζόπουλος, ό.π., σ. 125, Μούτσογλου, ό.π., σ. 45.

εφημερίδες με το τεταμένο ύφος τους, αρκούσε για να καταστρέψει τα χρόνια ειρηνικής συνύπαρξης μουσουλμάνων και μη.

Ελάχιστοι ήταν εκείνοι που προσπάθησαν να προστατέψουν τους επί χρόνια γείτονες και φίλους τους. Υποπτευόμενοι τον κίνδυνο που ελλόχευε δε δίστασαν να τους φιλοξενήσουν στα σπίτια τους αλλά και να υποδυθούν τους ιδιοκτήτες των καταστημάτων τους προκειμένου να τα γλιτώσουν από τη μανία των επιτιθέμενων.[13]Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι ο σεβασμός της χρόνιας γειτονίας εφαρμόστηκε κατά περίπτωση, μόνο για οικεία πρόσωπα και πολλές φορές με ανταλλάγματα.[14]Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του Έλληνα ιατρού Μηλιόπουλου, η επιχείρηση του οποίου σώθηκε λόγω επαγγελματικού κύρους και προσωπικής συμπάθειας.[15]Οποιοσδήποτε άγνωστος μουσουλμάνος προς τους δράστες ήταν στόχαστρο.[16]

Η ραδιοφωνική ανακοίνωση του περιστατικού στη Θεσσαλονίκη, η είδηση της Istanbul Ekspres αλλά και ο ειδησεογραφικός αναβρασμός που επακολούθησε μετέτρεψαν την Κωνσταντινούπολη αλλά και άλλες περιοχές της Τουρκίας σε πραγματικό πεδίο μάχης. Μέσα σε ένα διήμερο καταστράφηκε ο κόπος μιας ολόκληρης ζωής για τους Έλληνες ενώ αναβιώθηκαν τα συναισθήματα καχυποψίας, έχθρας και μίσους μεταξύ γηγενών και ετεροχθόνων.

[13] Örs, ό.π., σ. 83.
[14] Για την παροχή βοήθειας ορισμένων Τούρκων σε Έλληνες της μειονότητας βλ. Σαρίογλου, ό.π., σ.117, 124, Γκιουβέν, ό.π., σ. 45-48, Αγγελοτόπουλος, ό.π., σ. 83, 125.
[15]Αγγελοτόπουλος, ό.π., σ. 89.
[16] Γκιουβέν, ό.π., σ. 48.

1.2 Η απάθεια των σωμάτων ασφαλείας

Η δυναμική των ειδήσεων περί βομβιστικής επίθεσης μπορεί να αντικατοπτρίζεται στις αντιδράσεις του λαού αλλά αποτυπώνεται καλύτερα σε αυτές των σωμάτων ασφαλείας. Οι τελευταίοι, αν και εξ ορισμού υπεύθυνοι για τη διασφάλιση της δημόσιας τάξης και ηρεμίας, όχι μόνο δεν αντέδρασαν αλλά συμπεριφερόμενοι εθνικιστικά ενίσχυσαν τους δράστες συμμετέχοντας πολλές φορές και οι ίδιοι στα επεισόδια.[17]

Η ανακοίνωση της βομβιστικής επίθεσης και η ακολουθούμενη διαδήλωση στην Ταξίμ, δε βρήκε τα σώματα ασφαλείας απροετοίμαστα. Αντιθέτως από τα μέσα του Αυγούστου του 1955, κατά την κορύφωση των συζητήσεων για το Κυπριακό αλλά και το επακόλουθο Συνέδριο μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας και Μεγάλης Βρετανίας οι αστυνομικές δυνάμεις ήταν στις επάλξεις για μια επικείμενη επίθεση κατά των Ελλήνων. Η ύπαρξη αξιόλογης αριθμητικά αστυνόμευσης στην Κωνσταντινούπολη, οι εντολές ετοιμότητας που είχαν δοθεί και η προστασία καίριων περιοχών και κτιρίων δεν άφηναν ουδεμία υποψία για την αδυναμία καταστολής μιας επερχόμενης συμπλοκής.[18]

Η αδυναμία καταστολής προήλθε ηθελημένα από τις αστυνομικές δυνάμεις οι οποίες υπό την επήρεια των πολιτικών εξελίξεων και του τύπου, των εντολών που πήραν και πιστεύοντας ότι τελούσαν εθνικά χρέη έμειναν άπραγοι.[19]Η απάντηση: «Σήμερα δεν είμαι αστυνομικός, αλλά Τούρκος» που έδωσε άνθρωπος της ασφάλειας σε ετερόχθονα αποτελεί ένα από τα πιο τρανταχτά παραδείγματα της στοχευμένης αδράνειας που επέδειξαν.[20]

Αδράνεια που δεν περιορίστηκε μόνο κατά τη διάρκεια των διαδηλώσεων στην Ταξίμ αλλά που παρατάθηκε και κατά το ξέσπασμα των άγριων βιαιοπραγιών. Αστυνομικοί και πυροσβέστες υπακούοντας σε κυβερνητικές εντολές και θεωρώντας ότι εξυπηρετούσαν τα πατριωτικά ιδανικά τους, πέρα του γεγονότος ότι ταμπουρώθηκαν στις κρατικές εγκαταστάσεις, αγνοούσαν τις καταγγελίες που κατέφθαναν κατά συρροή υπεκφεύγοντας και δίνοντας ανεπαρκείς απαντήσεις.[21]

Η κεκαλυμμένη αδιαφορία και η συνενοχή τους αναδεικνύεται και από την ενεργή συμμετοχή τους. Πολλοί ήταν εκείνοι που είτε επικροτούσαν τη στάση των δραστών είτε

[17]Σαρίογλου, ό.π., σ. 174, Γκιουβέν, ό.π., σ. 41, Αγγελοτόπουλος, ό.π., σ. 95, 143.
[18]Σχετικά με την προετοιμασία των σωμάτων ασφαλείας βλ. Γκιουβέν. ό.π., σ. 42, Αγγελοτόπουλος, ό.π., σ. 237.
[19] Γκιουβέν, ό.π., σ.43-44.
[20]Συρίγος, ό.π., σ. 135, Γκιουβέν, ό.π., σ. 41.
[21]Γκιουβέν, ό.π., σ. 42, 44.

τους προμήθευαν με αυτοσχέδια καταστροφικά εργαλεία.[22]Οι μοναδικές περιπτώσεις καταστολής που υπήρξαν, σημειώθηκαν σε απομακρυσμένες περιοχές, όπου λογικά δεν είχαν ενημερωθεί ή δεν είχαν λάβει εντολές.[23]

Η στάση των τουρκικών σωμάτων ασφαλείας διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην έκβαση των επεισοδίων της 6ης προς 7ης Σεπτεμβρίου του 1955. Η αδιαφορία που επέδειξαν, εν ονόματι της υπεράσπισης των εθνικών συμφερόντων και των εντολών που τους δόθηκαν, κόστισαν ψυχολογικά και υλικά στην ελληνική μειονότητα και τους υπόλοιπους ετερόχθονες που υπήρξαν θύματα εκείνων των ημερών. Μία τραγωδία που θα μπορούσε να αποφευχθεί ή να κατασταλεί σε σύντομο χρονικό διάστημα, επετεύχθη στο βωμό του εθνικισμού.

[22]Στο ίδιο, σ. 41.
[23]Στο ίδιο, ό.π., σ. 43.

1.3 Η αντίδραση των κυβερνώντων. Τα μέτρα ασφαλείας και το ζήτημα των αποζημιώσεων

Η σφοδρότητα των ανθελληνικών επεισοδίων, που ξεκίνησαν εν απουσία του Τούρκου Πρωθυπουργού Μεντερές, ανάγκασαν τον ίδιο και το επιτελείο του να διακόψει το μεταμεσονύκτιο ταξίδι του στην Άγκυρα και να επιστρέψει εσπευσμένα στη Κωνσταντινούπολη προκειμένου να διαχειριστεί τα γεγονότα[24].

Στα πλαίσια ειρήνευσης και επιβολής της τάξης, ο Μεντερές εισηγήθηκε αμέσως την ένοπλη καταστολή των επεισοδίων, έκλεισε το σύλλογο «Kibris Türktür Cemiyeti» και επέβαλλε «Στρατιωτικό Νόμο» (*örfi idare*) στη Κωνσταντινούπολη, τη Σμύρνη και την Άγκυρα, επικαλούμενος «το άρθρο 86 του νόμου της αρχής»[25]. Ενέργειες που γνωστοποιήθηκαν από σχεδόν σύσσωμο τον τουρκικό τύπο την 7η Σεπτεμβρίου. Ενδεικτικά η Hürriyet κυκλοφορώντας με τον τίτλο: «Στρατιωτικός Νόμος κηρύχτηκε στην Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη προκειμένου να κατασταλούν τα περιστατικά που προκλήθηκαν εξαιτίας της βόμβας που ρίχτηκε στο σπίτι του προγόνου μας Ατατούρκ στη Θεσσαλονίκη»[26] φρόντισε να ενημερώσει επιγραμματικά για τη διεξαγωγή των επεισοδίων, παρουσιάζοντας ως αφορμή των βιαιοπραγιών την άρνηση ενός φαρμακοποιού να κρεμάσει την τουρκική σημαία στο μαγαζί του. Η Istanbul Ekspres παραθέτοντας φωτογραφίες των επεισοδίων με κεντρικό τίτλο: «Ο Στρατιωτικός Νόμος καταργήθηκε»,[27]«Χάρη στα μέτρα που έλαβαν οι στρατιωτικές μονάδες η πόλη είναι ήσυχη»[28]και σε άρθρο της που έφερε το τίτλο: «Η κυβέρνηση θα πληρώσει τις ζημιές»[29] παρουσίασε την καταστολή των επεισοδίων από τις στρατιωτικές μονάδες, την απαγόρευση κυκλοφορίας που επιβλήθηκε στις δύο τα ξημερώματα και την κυριαρχία του στρατού έναντι των ταραχοποιών. Αντίστοιχα η Zafer αναγράφοντας στο κέντρο της εφημερίδας «Στρατιωτικός Νόμος στην Κωνσταντινούπολη και στη Σμύρνη»,[30]«Σοβαρό χάος στην Κωνσταντινούπολη και στη Σμύρνη εξαιτίας του χθεσινού περιστατικού

[24]*Zafer*, Άγκυρα, 7/9/1955, σ. 1, Ayaz, ό.π., σ. 89, Σαρίογλου, ό.π., σ. 174, Γκιουβέν, ό.π., σ. 55.
[25]*Hurriyet,* Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 2, 5, Συρίγος, ό.π., σ. 133-134, Ayaz, ό.π., σ. 89-90, Ulvi Keser,"Kibris sorunu bağlamında Türkiye'de 6/7 Eylül 1955 Olaylarına kesi tselbirbakış", *Journal of Modern Turkish History Studies*, τμ. 12/25, Φθινόπωρο 2012, σ. 212-213, Γκιουβέν, ό.π., σ. 58.
[26]*Hurriyet,* Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 1.
[27]Ο Στρατιωτικός Νόμος που επεβλήθη από την κυβέρνηση Μεντερές άρθηκε τα ξημερώματα της 6ης Σεπτεμβρίου και λόγω συνεχιζόμενων επεισοδίων ξανά τέθηκε σε ισχύ το μεσημέρι της 7ης. *Istanbul Ekspres*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 1, Σαρίογλου, ό.π., σ. 174.
[28]*Istanbul Ekspres*, ό.π., σ. 1.
[29] Στο άρθρο παρουσιάζεται κυρίως η επικράτηση του στρατού επί των δραστών σε χρονικό πλαίσιο μια μιση ώρας και δεν γίνονται περεταίρω αναφορές περί αποκατάστασης ζημιών. Στο ίδιο, σ. 1.
[30]*Zafer*, Άγκυρα, 7/09/1955, σ. 1.

βιασμού στη Θεσσαλονίκη»[31]παρουσίασε την έναρξη των επεισοδίων και τις υλικές καταστροφές που σημειώθηκαν.

Η μετάβαση των σωμάτων ασφαλείας στις πλατείες και η ένοπλη επέμβαση τους, έπειτα από κυβερνητική εντολή, μπορεί να περιόρισε τις εκδηλώσεις το βράδυ της 6ης Σεπτεμβρίου αλλά δεν κατάφερε να τις εξαλείψει ολοκληρωτικά. Οι ανθελληνικές εκδηλώσεις που σημειώθηκαν την επόμενη κιόλας μέρα, όχι μόνο επανάφεραν το στρατιωτικό νόμο που είχε αρθεί μετά την καταστολή των επεισοδίων αλλά επέτεινε την εφαρμογή του για το επόμενο εξάμηνο.[32]Η Zafer σχολιάζοντας το περιστατικό αναφέρει ότι: «Σήμερα στις 7 παρά τέταρτο στην πλατεία Κονάκ η υποστολή και η πυρπόληση της ελληνικής σημαίας από αγνώστους σε συνδυασμό με την πολυπληθή έκθεση που διεξαγόταν, ώθησαν το λαό να αντιδράσει ξανά για το περιστατικό της Θεσσαλονίκης».[33]Τούρκοι πολίτες, ατομικά και συλλογικά συνέχιζαν να δραστηριοποιούνται κατά των Ελλήνων για μεγάλο χρονικό διάστημα. Η προσπάθεια πυρπόλησης ελληνικού νοσοκομείου στις 10 Σεπτεμβρίου από τρεις Τουρκάλες, που αναγράφεται με τον τίτλο: «Τρία νεαρά κορίτσια που κατηγορούνται ότι προσπάθησαν να κάψουν το ελληνικό νοσοκομείο Μπαλίκλι ανακρίθηκαν» στην εφημερίδα Hürriyet, αποτελεί μόνο ένα παράδειγμα από τα πολλά, που αποδεικνύουν ότι η οργή του λαού δεν είχε σβήσει[34].

Η επιβολή του «Στρατιωτικού Νόμου» και οι περιορισμοί του μπορεί να μην εμπόδισαν τη δράση ορισμένων Τούρκων πολιτών, αλλά έθεσαν τέλος στις μαζικές επιχειρήσεις κατά των μειονοτήτων. Η Zafer αναφέρει: «Εμποδίστηκαν οι αναταραχές που λάμβαναν χώρα εξαιτίας των αυστηρών προφυλάξεων που λήφθηκαν εγκαίρως».[35] Η βραδινή απαγόρευση της κυκλοφορίας, οι εντατικοί έλεγχοι των περιπόλων, η επιβολή ωραρίου σε ψυχαγωγικές δραστηριότητες και η ποινή φυλάκισης που επιφυλασσόταν στους επίδοξους ταραξίες, οριοθέτησαν σχετικά τις μάζες που ενήργησαν στα βάρβαρα επεισόδια.[36]

---

[31] Στο ίδιο, σ. 1.

[32] Η κυβέρνηση Μεντερές εισηγήθηκε στην κοινοβουλευτική συνάντηση, που πραγματοποιήθηκε για τα επεισόδια, την παραμονή του «Στρατιωτικού Νόμου» για ένα εξάμηνο, γεγονός που αποτέλεσε έναν από τους κεντρικούς λόγους αντιπαράθεσης με την αντιπολίτευση. *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 13/09/1955, σ. 1, *Hürriyet*, Κωνσταντινούπολη, 13/09/1955, σ. 1, *Cumhuriyet*, Κωνσταντινούπολη, 13/09/1955, σ. 1, Ayra, ό.π., σ. 89.

[33]*Zafer*, Άγκυρα, 7/09/1955, σ. 7.

[34]*Hürriyet*, Κωνσταντινούπολη, 10/09/1955, σ. 1.

[35]*Zafer*, Άγκυρα, 7/09/1955, σ. 7.

[36]*Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 8/09/1955, 2η έκδ., σ. 1.

Ο Πρωθυπουργός δηλώνοντας εξ' αρχής την απαρέσκεια του για τα γεγονότα, πέρα της καταστολής και της επίταξης στρατιωτικού νόμου, υποσχέθηκε την τιμωρία των δραστών και την αποζημίωση των παθόντων.[37] Ενέργεια που αποσκοπούσε στην καθησύχαση των τελευταίων, αλλά κυρίως στην μεταστροφή της κακής εικόνας που απέκτησε η Τουρκία διεθνώς, στο ζήτημα μεταχείρισης των μειονοτήτων της.[38] Εικόνα δικαιολογημένη αφού πέρα από το ηθικό ζήτημα του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ξένοι δημοσιογράφοι που παραβρίσκονταν τις ημέρες εκείνες για αθλητικό ρεπορτάζ, βιώσαν τα επεισόδια.[39]

Τρεις ημέρες από την έκρηξη των ταραχών, το οικονομικό επιτελείο της κυβέρνησης ανακοίνωσε τα μέτρα ανακούφισης των θυμάτων, τα οποία προέβλεπαν την αποκατάσταση των καταστροφών που υπέστησαν.[40] Μέτρα αξιόλογα, αλλά μη χρηστικά καθώς δεν επαρκούσαν για την άμεση αναστήλωση της ζωής τους. Βάσει άρθρου της Akşam που δημοσιεύτηκε με τίτλο: «Διευκολύνσεις της κυβέρνησης σε όσους υπέφεραν από τα γεγονότα της 6ης Σεπτεμβρίου» τα μέτρα προέβλεπαν μείωση φόρων, διαγραφή χρεών, δυνατότητα δανειοδότησης, παροχή οικονομικών οικοδομικών υλικών και γυαλιού καθώς και άλλες ρυθμίσεις που κατ' ουσία δε μπορούσαν να καλύψουν άμεσες βιοποριστικές ανάγκες.[41]

Με γνώμονα αυτό, η κυβέρνηση, ο λαός και διάφορα ντόπια αλλά και ξένα φιλανθρωπικά σωματεία κινητοποιήθηκαν για την ανεύρεση άμεσων πόρων.[42] Υπό τις προσκλήσεις-κεκαλυμμένες πιέσεις της επιτροπής που δημιούργησε ο Πρόεδρος Τζελάλ Μπαγιάρ, διάφοροι ιδιωτικοί κυρίως οργανισμοί συνεισέφεραν αποδίδοντας μέχρι το τέλος του έτους το ποσό των περίπου εννέα εκατομμυρίων τουρκικών λιρών.[43] Ποσό καθόλου ευκαταφρόνητο, αλλά φοβερά ελλιπές στο ισοστάθμισμα των ζημιών.[44] Ο τουρκικός τύπος, ο οποίος συμμετείχε ενεργά στο κομμάτι της ευαισθητοποίησης του λαού, "ξεχνώντας" να αναφερθεί στην ανεπάρκεια των οικονομικών πόρων παρουσίαζε

[37]*Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 1, *Zafer*, Άγκυρα, 7/09/1955, σ. 1,7, Γκιουβέν, ό.π., σ. 61-62, Ηρακλείδης, ό.π., σ. 318.
[38] Η Vatan και η Zafer καταγράφοντας τα λόγια του Menderes από το Κοινοβούλιο αναφέρουν ότι η χώρα υπεβλήθη σε: «Εθνική καταστροφή» και «Πραγματική επιδρομή». Βλ. *Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 13/09/1955, σ. 1, *Zafer*, Άγκυρα, 13/09/1955, σ. 1, Γκιουβέν, ό.π., σ. 148, Ηρακλείδης, ό.π., σ. 318.
[39]Ayra, ό.π., σ. 91, Αγγελετόπουλος, ό.π., σ. 261-271.
[40] Γκιουβέν, ό.π., σ. 76.
[41]*Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 10/09/1955, σ. 1, Ayra, ό.π., σ. 90.
[42] Γκιουβέν, ό.π., σ. 76-80
[43]Keser, ό.π., σ. 216-217, Γκιουβέν, ό.π., σ. 77.
[44]Βάσει κρατικών πραγματογνώμων το ποσό των ζημιών ανερχόταν στα περίπου 70.000.000 τουρκικές λίρες, *Cumhuriyet*, Κωνσταντινούπολη, 16/09/1955, σ. 1, Γκιουβέν, ό.π., σ. 91-95.

τακτικά δωρεές που γινόντουσαν, είτε για να σκεπάσει το πρόβλημα, είτε για να εξωραΐσει το ρόλο του και τη στάση του λαού στα επεισόδια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το πρωτοσέλιδο της 11ης Σεπτεμβρίου της Zafer που περιλαμβάνει τα ακόλουθα: «Οι πολίτες απλώνουν τα χέρια τους να βοηθήσουν», «Η βοήθεια της Τράπεζας, των Εμπορικών και Βιομηχανικών Επιμελητηρίων έφτασε τις 600.000 λίρες», «50.000 λίρες δόθηκαν από τον πρωθυπουργό Μεντερές, 5.000 από ιδιώτες και 100.000 λίρες από την Ερυθρά Ημισέληνο».[45]Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκε η Vatan, η οποία προσπαθώντας να προσελκύσει δωρητές, σε άρθρο της με τίτλο: «Δημιουργήθηκε επιτροπή βοήθειας για τα θύματα» αναφέρει το στόχο της επιτροπής για ενίσχυση των μικροεμπόρων.[46]

Η συνεχόμενη προβολή της ηθικής και φιλεύσπλαχνης στάσης του λαού, από την κυβέρνηση και τον τύπο, αποσκοπούσε στην αποποίηση των ευθυνών και δε σύναδε με την πραγματικότητα. Οι συνεισφορές των Τούρκων ήταν ελάχιστες σε σχέση με αυτές των ξένων ιδιωτών και του Ελληνικού λαού.[47] Το μέτρο ελάφρυνσης περί μη γραφειοκρατικού κωλύματος των αποζημιώσεων, η άμεση και πλήρη αποζημίωση των πληγέντων δεν πραγματοποιήθηκαν.[48] Το μέτρο άρθηκε συντόμως και η κυβέρνηση ισχυριζόμενη τη δυσκολία ταυτοποίησης ορισμένων απολεσθέντων, τα υπεξαίρεσε από τις υποχρεώσεις της.[49] Απόδειξη αυτού, αποτελεί δημοσίευμα της Akşam με τίτλο: «Θα συμπληρωθούν δηλώσεις προκειμένου να προσδιοριστεί ο βαθμός αποζημίωσης», το οποίο αναφέρει τα διαδικαστικά της αποπληρωμής και την σύσταση άλλων δύο επιτροπών που θα ήταν αρμόδιες για το καθορισμό της αποκατάστασης και την είσπραξη των χρημάτων αντίστοιχα.[50]

Καταληκτικά, ο Μεντερές και οι κυβερνητικοί εκπρόσωποι του Δημοκρατικού κόμματος καταδικάζοντας τις βιαιοπραγίες έλαβαν μια σειρά από μέτρα, που αποσκοπούσαν στην αποκατάσταση της ηρεμίας αλλά κυρίως στην απεμπλοκή τους από τα επεισόδια. Η επιβολή του στρατιωτικού νόμου, οι αποζημιώσεις, οι υποσχέσεις

[45]*Zafer*, Άγκυρα, 11/09/1955, σ. 1.
[46]*Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 14/09/1955, σ. 1.
[47] Γκιουβέν, ό.π., σ. 79-80.
[48] Η κυβέρνηση αρχικά είχε δηλώσει ότι δεν θα υπάρξουν χρονοβόρες διαδικασίες για την αποπληρωμή των ζημιών και ότι θα διευκόλυνε τη κατάσταση. Αντί αυτού όμως εξαιτίας του μεγέθους της ζημιάς, των πολλών αιτούντων και των άδειων ταμείων προέβη σε γραφειοκρατικά μέσα εκδίδοντας καταλόγους και ιδρύοντας επιτροπές εκτίμησης και πληρωμής των χρεών. Στο ίδιο, σ. 91, 94, *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 15/09/1955, σ. 1, *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 16/09/1955, σ. 1.
[49] Γκιουβέν, ό.π., σ. 85.
[50]*Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 15/09/1955, σ. 1.

τιμωρίας των δραστών, οι συλλήψεις, οι απολύσεις και το κλείσιμο των εφημερίδων που προέβη και που θα συζητηθούν παρακάτω, στην ουσία ήταν κινήσεις εντυπωσιασμού που έδιναν την αίσθηση της ηθικής δικαίωσης αλλά εξυπηρετούσαν κυβερνητικά και εθνικά ζητήματα. Η τουρκική εφημεριδογραφία ακολουθώντας κοινή γραμμή φρόντιζε να ωραιοποιεί τις ενέργειες κυβέρνησης και λαού δικαιολογώντας τα αδικαιολόγητα και αποκρύπτοντας τις αδυναμίες επιστροφής στην κανονικότητα.

1.4 Η επίρριψη των ευθυνών και ο αποδιοπομπαίος τράγος.

Ο Μεντερές και το Δημοκρατικό Κόμμα στοχεύοντας στον κατευνασμό του πλήθους, στην εξιλέωση των θυμάτων και κυρίως στην απεμπλοκή της ανάμειξης τους στις ανθελληνικές ενέργειες, ευθύς εξαρχής έσπευσαν σε διοικητικές απολύσεις, συλλήψεις και απαγγελίες κατηγοριών, που εξυπηρετούσαν το τουρκικό κοινωνικοπολιτικό γίγνεσθαι.

Οι κομμουνιστές, αποτελώντας την κοινωνικοπολιτική μερίδα του πληθυσμού, που αντιτιθόταν ιδεολογικά στις κρατικές βλέψεις και στη πρόσδεση της Τουρκίας στο δυτικό πλέγμα δυνάμεων, κρίθηκαν αυτομάτως ως κύριοι υπαίτιοι των επεισοδίων αποτελώντας τον αποδιοπομπαίο τράγο της υπόθεσης.[51] Χωρίς τη διεξαγωγή επισταμένης έρευνας, την επομένη κιόλας των επιθέσεων, διεξήχθησαν προσαγωγές εις βάρος τους και σχεδόν σύσσωμος ο τουρκικός τύπος τους κατακεραύνωσε.[52] Οι τουρκικές εφημερίδες αναφέροντας τους ως: «kizil ajanlar» (κόκκινοι πράκτορες) και «kommünistler» (κομμουνιστές) τους κατηγόρησαν ως εκμεταλλευτές του εθνικού φρονήματος του λαού, παρασύροντας τον και ως προδότες που σπίλωσαν την διεθνή εικόνα της Τουρκίας. Συγκεκριμένα η Zafer σε άρθρο της αναφέρει ότι: «…Τα επεισόδια υποκινήθηκαν από τους κόκκινους πράκτορες και οι πολίτες εν αγνοίας τους ενήργησαν υπό την επήρεια των εθνικών τους συναισθημάτων…».[53] Την ίδια ημέρα, η εν λόγω εφημερίδα σε 2η έκδοση κυκλοφορώντας με τίτλο: «Κυβερνητική δήλωση σχετικά με τα γεγονότα και τους δράστες» αναγράφει σε άρθρο της: «…Χθες τη Νύχτα η Κωνσταντινούπολη και το Κράτος υποβλήθηκαν σε κομμουνιστική συνωμοσία και το πλήγμα ήταν βαρύ…».[54] Πέντε μέρες αργότερα αναγράφει: «Σαράντα τρείς κοκκινομάλλες συνελήφθησαν στην Κωνσταντινούπολη».[55] Σε υπότιτλο της Akşam επισημαίνεται: «Η χώρα υπέστη βαρύ κομμουνιστικό καθεστώς και μεγάλη καταστροφή».[56] Η Cumhuriyet, σε άρθρο του Ömer Coşar, αναφέρει: «Οι Κομμουνιστές είναι πίσω από τα γεγονότα».[57] Ο τουρκικός τύπος

[51]Ayra, ό.π., σ. 90, Behlül Özkan, "Making Cyprus a national cause in Turkey's foreign policy, 1948–1965", *Southeast European and Black Sea Studies*, τμ. 15/4, Κωνσταντινούπολη, 2015, σ. 554, Γκιουβέν, ό.π., σ. 104-105, Ηρακλείδης, ό.π., σ. 318.
[52]Γκιουβέν, ό.π., σ. 105-106.
[53]*Zafer*, Άγκυρα, 7/09/1955, σ. 7.
[54]*Zafer*, 2η έκδ., Άγκυρα, 7/09/1955, σ. 1.
[55]*Zafer*, Άγκυρα, 12/ 09/1955, σ. 1.
[56]*Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 1.
[57]*Cumhuriyet*, Κωνσταντινούπολη, 8/09/1955, σ. 1.

καθοδηγούμενος από κυβερνητικά στελέχη φρόντιζε να καταδεικνύει ως ηθικούς αυτουργούς τους κομμουνιστές[58].

Η προγραφή των κομμουνιστών είχε ως αποτέλεσμα τη σύλληψη ατόμων αριστερής ιδεολογίας, που είτε παρευρέθηκαν είτε απουσίαζαν από το τόπο των εκδηλώσεων[59]. Δημοσίευμα της Hürriyet αναφέρει: «Από τα 2.057 άτομα που συνελήφθησαν οι 1035 συνελήφθησαν από την Αστυνομική Διεύθυνση και οι 1022 από τοπικά αστυνομικά τμήματα. Οι κατηγορούμενοι μεταφέρθηκαν σε διάφορες περιοχές και αποφασίστηκε να δικαστούν βάσει του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα».[60] Την επομένη η ίδια εφημερίδα κυκλοφόρησε με τίτλο: «Πάνω από τριάντα κομμουνιστές συνελήφθησαν για την ταραγμένη νύχτα της διαδήλωσης. Εκείνοι που κρίνονται ένοχοι θα καταδικαστούν με φυλάκιση δέκα-δεκαπέντε ετών».[61] Η βεβιασμένη ετυμηγορία, το ελλιπές των στοιχείων και η γνώση των κινήσεων των κομμουνιστών κίνησαν την υποψία της αντιπολίτευσης και ορισμένων πολιτών αναγκάζοντας την κυβέρνηση να υποεκτιμήσει τις αρχικές της δηλώσεις.[62]Ο λόγος του Ισμέτ Ινονού που αναγράφεται στη Hürriyet μπορεί να αναδεικνύει τη σύμφωνη στάση της αντιπολίτευσης στο θέμα διαχείρισης των ταραξιών, όμως η φράση του: «Κάθε πολίτης πρέπει να βοηθάει τις αρχές ώστε η κυβέρνηση να αποκαλύψει την αλήθεια» ελλοχεύει τις αμφιβολίες περί πραγματικής ενοχής των αριστερών.[63]

Μπορεί την απόδοση μομφής να την επωμίστηκαν κυρίως οι κομμουνιστές, παρά ταύτα ενοχοποιήθηκαν και άλλοι για αδυναμία-αδράνεια στην καταστολή των γεγονότων ή για φανατισμό και ενίσχυση των επιτιθέμενων. Σύμφωνα με τη Hurriyet: «Ο υπουργός εσωτερικών Ναμίκ Γκεντίκ παραιτήθηκε, ο Εθέμ Μεντερές θα ενεργεί ως πληρεξούσιος», «Ο Διευθυντής του Αστυνομικού Τμήματος και ο Αρχηγός της Κωνσταντινούπολης άλλαξαν. Ο Κεμάλ Αιγκιούν ανατέθηκε ως Γενικός Διευθυντής της Αστυνομίας και ο Νακίμπογλου διορίστηκε ως αρχηγός της Κωνσταντινούπολης».[64] Η σφοδρότητα των επεισοδίων και η μη καταστολή τους έκαναν επιτακτική την ανάγκη

---

[58] . *Istanbul Ekspres,* Κωνσταντινούπολη, 8/09/1955, σ. 1, *Istanbul Ekspres*, 2η έκδ., Κωνσταντινούπολη, 8/09/1955, σ. 1, *Istanbul Ekspres,* Κωνσταντινούπολη, 11/09/1955, σ. 1, *Vatan,* Κωνσταντινούπολη, 11/09/1955, σ. 1, *Vatan,* Κωνσταντινούπολη, 14/09/1955, σ. 1, *Vatan,* Κωνσταντινούπολη, 15/09/1955, σ. 1, Γκιουβέν, ό.π., σ. 106.
[59] Γκιουβέν, ό.π., σ. 106-107.
[60]*Hürriyet,* Κωνσταντινούπολη, 8/09/1955, σ. 5.
[61]*Hürriyet,* Κωνσταντινούπολη, 9/09/1955, σ. 1.
[62] Γκιουβέν, ό.π., σ. 107-108.
[63]*Hürriyet,* Κωνσταντινούπολη, 8/09/1955, σ. 5.
[64]*Hürriyet,* Κωνσταντινούπολη, 11/09/1955, σ. 1.

απομάκρυνσης κάποιων προσώπων. Πώς θα μπορούσε άλλωστε να δικαιολογηθεί η παραμονή τους χωρίς να πληγεί το κύρος της κυβέρνησης;

Απόδοση ευθυνών δόθηκαν και στο σύλλογο «Kibris Türktür Cemiyeti» ή K.T.C, ο οποίος ιδρύθηκε το 1954 υπό την αιγίδα της φοιτητικής νεολαίας, του τύπου και δημοσιογράφων με σκοπό την ευαισθητοποίηση του λαού για το Κυπριακό. Τα μέλη του, που κάποια εκ των οποίων κατείχαν εξέχουσα θέση στον τύπο, φυλακίστηκαν προσωρινά για τη δράση τους στις καταστροφές και για την ενίσχυση της οργής του λαού κατά των μειονοτήτων.[65] Η κίνηση της κυβέρνησης να τους διώξει παρά το γεγονός ότι στήριζε και χρηματοδοτούσε το σύλλογο μπορεί να ερμηνευθεί ως αδυναμία κάλυψης μιας έκδηλης ευθύνης, ως καμουφλάζ της ανάμειξης της ή ως στοχοποίηση της νεολαίας που δραστηριοποιούνταν έντονα.[66]

Στο στόχαστρο βρέθηκαν επίσης διάφορα σωματεία και οργανισμοί που συμμετείχαν στα γεγονότα εξαιτίας των εθνικιστικών πεποιθήσεων, της ζηλοφθονίας που αισθάνονταν για την οικονομική ευμάρεια των Ελλήνων Κωνσταντινουπολιτών και πιθανών κυβερνητικών εντολών. Τα σωματεία όπως και οι φοιτητικοί σύλλογοι άλλωστε ήταν εξαρτημένα από το κράτος και ακολουθούσαν πιστά τις επιταγές του.[67] Ο πρωθυπουργός αφού διέταξε τη σύλληψη τους, έκλεισε τις οργανώσεις και απαγόρευσε οποιαδήποτε συνάντηση.

Τέλος ο Μεντερές κατηγόρησε τον τύπο για φανατισμό και προτροπή προς τη διεξαγωγή επεισοδίων.[68] Κίνηση που εξυπηρετούσε παράλληλα την κάλυψη της οικονομικής δυσπραγίας της χώρας και έθετε περιορισμούς στην έκφραση της γνώμης της αντιπολίτευσης και των δυσανασχετησάντων.[69] Φυλάκισε το συντάκτη της Istanbul Ekspres, της μοναδικής εφημερίδας που αποτύπωσε πρώτη τη βομβιστική επίθεση στην Ελλάδα, επέβαλε σκληρότερες απαγορεύσεις, ποινές και έκλεισε εφημερίδες.[70]

---

[65]Σχετικά με το σύλλογο η «Κύπρος είναι Τουρκική» και τη δράση του, βλ. *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 2, *Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 6/09/1955, σ. 1, Γκιουβέν, ό.π., σ. 108-136.
[66] Γκιουβέν, ό.π., σ. 111.
[67] Στο ίδιο, σ. 113-115.
[68]Doğan Tiliç, *Η δημοσιογραφία στην Ελλάδα και στην Τουρκία. «Ντρέπομαι, αλλά είμαι δημοσιογράφος»*, Παπαζήση, Αθήνα, 2000, σ. 129.
[69]Keser, ό.π., σ. 199-201.
[70]Η κυβέρνηση Μεντερές, μέσο διαγγελμάτων του Aknoz, προέβη σε σταδιακό κλείσιμο εφημερίδων με την δικαιολογία ότι παραβίαζαν τις διατάξεις του «Στρατιωτικού Νόμου». Αρχικά έκλεισε η Sabah Postasi έπειτα η Ülüs, η Hürriyet, η Tercüman, η Akşam και τέλος η Zafer. Η ποινή δεν περιορίστηκε όμως μέχρι εκεί, αφού απαγόρευσε τη μετάθεση κύριων στελεχών σε άλλη θέση και τη δημιουργία νέωνεφημερίδων έως τη λήξη της έκτακτης διοίκησης. Βλ. *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 20/09/1955, σ. 1, *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 28/10/1955, σ. 1, *Istanbul Ekspres*, Κωνσταντινούπολη, 20/09/1955, σ. 1,2, *Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 16/09/1955, σ. 1, *Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 17/09/1955, σ. 1, *Vatan*,

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το κλείσιμο της Ulus, της εφημερίδας της αντιπολίτευσης που από την έναρξη της πρωθυπουργίας του στηλίτευε τις πρακτικές του κυβερνώντος κόμματος.[71] Εντύπωση και τροφή για σκέψη ωστόσο προκαλεί το λουκέτο της Zafer, της κατ' εξοχήν κυβερνητικής εφημερίδας ένα μήνα αργότερα.[72]

Το Δημοκρατικό Κόμμα κατηγορώντας εμπλεκόμενους και μη, στόχευε στον αποπροσανατολισμό. Μπορεί τα μέλη του να αυτοπροβάλλονταν ως προασπιστές της δικαιοσύνης, στην ουσία όμως δεν τους ενδιέφερε η ηθική αποζημίωση των θυμάτων. Οι κινήσεις τους εξυπηρετούσαν καθαρά εθνικές και κομματικές σκοπιμότητες. Οι απολύσεις, οι συλλήψεις και η στοχοποίηση των κομμουνιστών, της K.T.C., των φοιτητικών οργανώσεων, των σωματείων και μελών του τύπου αποτελούσαν μια αναγκαστική επιλογή. Η συμμετοχή και η δράση τους ήταν ευρέως γνωστή και πιθανή στάση απάθειας θα έστρεφε τα βλέμματα προς αυτόν.

Κωνσταντινούπολη, 20/09/1955, σ. 1, Hamza Çakir, "Demokrat Parti Iktidari ve Basın", *Manas Journal of Social Studies*, τμ. 6/3, 2017, σ. 263, Keser, ό.π., σ. 206.

[71] Η εφημερίδα Ülüs έκλεισε εξαιτίας ενός άρθρου ονόματι: «Ένα σκληρό τέστ» που άφηνε υπόνοιες για τις πρακτικές της κυβέρνησης. *Istanbul Ekspres*, Κωνσταντινούπολη, 20/09/1955, σ. 1, 2.

[72] *Zafer*, Άγκυρα, 28/10/1955, σ. 1.

1.5 Ο Πραγματικός Ένοχος

Από τη διεξαγωγή των επεισοδίων έως το πραξικόπημα του 1960 και την ανατροπή της κυβέρνησης Μεντερές, ο τύπος ηθελημένα και μη λειτουργώντας βάσει κυβερνητικών εντολών παρουσίαζε στο λαό τις κυβερνητικές "αλήθειες", ενοχοποιώντας αθώους και αποκρύπτοντας οποιοδήποτε στοιχείο που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί εναντίων της εξουσίας. Μπορεί οι κομμουνιστές και άλλοι φορείς να βρέθηκαν στο στόχαστρο των κατηγοριών αλλά αυτό δεν ήταν τίποτε περισσότερο από τακτική παραπλάνησης ώστε να καλυφθεί η συμμετοχή του τουρκικού κράτους στα επεισόδια.[73]Μια συμμετοχή που επισφραγίστηκε στα δικαστήρια Yassiada και που υποδηλωνόταν από την όλη διαχείριση των πεπραγμένων.

Η εκτίμηση ενοχοποίησης και η σύλληψη του Οκτάι Ενγκίν, Πομάκου της Δυτικής Θράκης που σπούδαζε με χρηματοδότηση του τουρκικού κράτους, καθώς και του φύλακα του τουρκικού προξενείου, από τις ελληνικές αρχές για την έκρηξη στη Θεσσαλονίκη, σε συνδυασμό με την πλήρη απόκρυψη του περιστατικού από τις τουρκικές εφημερίδες μπορεί να προκαλέσει εικασίες συνομωσιολογικού χαρακτήρα. Εικασίες που ενισχύονται από την παρέμβαση της τουρκικής κυβέρνησης για την απελευθέρωση του, τη φυγή του στην Τουρκία και την τοποθέτηση του σε διοικητική θέση. Επιπλέον η ελαφριά τιμωρία που επιβλήθηκε στον Οκτάι Ενγκίν όταν βρέθηκε στο εδώλιο του κατηγορουμένου πέντε χρόνια αργότερα, υποδεικνύει την πρόθεση του κράτους να κινηθεί κατά το δοκούν και όχι βάσει απονομής δικαιοσύνης.[74]

Η ακαριαία μεταστροφή της διαδήλωσης σε βιαιοπραγίες, ο εξοπλισμός του λαού με όπλα, σημαίες, αφίσες, και η μαζική ανόρθωση τουρκικών σημαιών έξω από τα σπίτια των αυτοχθόνων, ως σινιάλο προστασίας των περιουσιών τους, αποτελούν δείγματα οργανωμένης δράσης.[75] Η ύπαρξη καταλόγων, που περιλάμβαναν τα στοιχεία των μειονοτικών, υποδηλώνει την εμπλοκή υψηλά υφιστάμενων ατόμων.[76] Επιπλέον οι μαζικές προσελεύσεις από διάφορες περιοχές, η επιστράτευση διάφορων μεταφορικών μέσων για τη μετάβαση τους στα σημεία καταστροφών και ο τρόπος επίθεσης με την αποφυγή ανθρώπινων απωλειών, που αναφέρθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο δεν

[73]Συρίγος, ό.π., σ. 133.
[74]Για την υπόθεση του Οκτάι Ενγκίν βλ. Συρίγος, ό.π., σ. 134, Γκιουβέν, ό.π., σ. 139-140, 149-150., Κυρατζόπουλος, ό.π., σ. 40, 48-49.
[75]Γκιουβέν, ό.π., σ. 33, 119, 121-125.
[76]Στο ίδιο, ό.π., σ. 34-36, 126.

μπορεί να θεωρηθεί τυχαίο συμβάν.[77] Οι ελάχιστες απολύσεις και παραιτήσεις που σημειώθηκαν για την απάθεια και συνέργεια των δυνάμεων ασφαλείας στα γεγονότα, η επαναφορά ένστολων σε διοικητικές θέσεις, η προσπάθεια απενοχοποίησης τους στον τύπο καθώς και οι βραχυπρόθεσμες και ευνοϊκές συνθήκες κράτησης των συλληφθέντων, εγείρουν την υποψία και των πιο ευκολόπιστων.[78] Καθ' όλη τη διάρκεια του Σεπτεμβρίου οι περισσότερες εφημερίδες προβάλλουν κυρίως την έγκαιρη κυριαρχία των σωμάτων ασφαλείας, ενώ σε δύο από αυτές, επιχειρείται να δικαιολογηθεί η αργοπορία επέμβασης τους.[79] Η Istanbul Ekspres και η Vatan μέσο της αποσπασματικής παράθεσης του λόγου του Μεντερές στο Κοινοβούλιο, αναδεικνύουν την άποψη του πρωθυπουργού ότι: «η αστυνομία έκανε το καθήκον της όσο καλύτερα μπορούσε μπροστά στον αέρα του γενικού ξεσηκωμού»[80] και ότι: «Η ακινητοποίηση της αστυνομίας προήλθε από τη δυναμική του εθνικού ξεσηκωμού που είχε χαρακτήρα επιδρομής».[81]

Η έλλειψη διερεύνησης των παραπάνω, η ελάχιστη έως μηδαμινή αναφορά τους από τον τύπο αλλά κυρίως η βεβιασμένη στοχοποίηση κοινωνικοπολιτικής ομάδας, ιδεολογικά εχθρικής προς την κυβέρνηση, αποτελεί άλλο ένα δείγμα πιθανής εμπλοκής της εξουσίας.[82] Η προτροπή της κυβέρνησης στον τύπο να παρουσιάζει τους κομμουνιστές ως υπαίτιους των γεγονότων και οι εκκλήσεις-απειλές της για συνεργασία του με αντάλλαγμα την ελευθερία λογοκρισίας για τις τρεις πρώτες ημέρες των

[77]Συρίγος, ό.π., σ. 137, Γκιουβέν, ό.π., σ. 124-125, Ηρακλείδης, ό.π., σ. 318-319.

[78]Πολλοί από αυτούς που παραιτήθηκαν ή και απολύθηκαν από το κρατικό μηχανισμό επανήλθαν στις θέσεις τους υπό το φόβο πιθανόν κατηγοριών ή απειλώντας ότι θα αποκαλύψουν την εμπλοκή της κυβέρνησης στα επεισόδια. Ο τύπος πέρα του ότι προσπαθούσε να δικαιολογήσει την αποτυχία καταστολής, προς αποφυγή υποψιών, παρουσίαζε κάποιες παραιτήσεις ως φημολογίες και απέκρυπτε ότι είχαν υποβληθεί. *Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 11/09/1955, σ. 1.

[79] Για την προβολή έγκαιρης κινητοποίησης των στρατευμάτων βλ. *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 1, *Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 1, 8, *Zafer*, Άγκυρα, 7/09/1955, σ. 1, 7.

[80]*Istanbul Ekspres*, Κωνσταντινούπολη, 13/09/1955, σ. 2.

[81]*Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 13/09/1955, σ. 1.

[82]Η γρήγορη απόδοση κατηγοριών, ο δημόσιος διασυρμός και οι φυλακίσεις των κομμουνιστών ήταν μια παρορμητική αλλά και ωφελιμιστική κυβερνητική κίνηση. Η στροφή της Τουρκίας στο δυτικό μπλοκ δυνάμεων και η εισχώρηση της το 1951 στο «Βορειοατλαντικό Σύμφωνο», εκ των πραγμάτων την καθιστούσε ενάντια στους Σοβιετικούς. Η ενοχοποίηση των αριστερών αποτελούσε όχι μόνο την εύκολη λύση για ανεύρεση ενόχων και αποποίηση των δικών της ευθυνών αλλά της πρόσφερε τη στήριξη της κοινής γνώμης και την εύνοια των δυτικών και ιδιαίτερα των Η.Π.Α.. Μπορεί οι κατηγορίες της να μην έγιναν ιδιαίτερα πιστευτές και να άλλαξε σταδιακά ρώτα ως προς το κατηγορώ, παρά ταύτα η κίνηση αυτή σε συνδυασμό με το γεωγραφικό πλεονέκτημα της, της προσέδωσαν ακόμα ένα λιθαράκι στις εξαιρετικές σχέσεις με τις Η.Π.Α. σχεδόν μέχρι τα μέσα του 1974. Βλ. *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 8/09.1955, σ. 2, *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 22/09/1995, σ. 1, *Istanbul Ekspres*, Κωνσταντινούπολη, 21/09/1955, σ. 1, *Zafer*, Άγκυρα, 13/09/1955, σ. 1, Συρίγος, ό.π., σ. 138, Keser, ό.π., σ. 188-189, Γκιουβέν, ό.π., σ. 104-108, Niyazi Kızılyürek, *Οι Τουρκοκύπριοι, η Τουρκία και το Κυπριακό*, Παπαζήση, Αθήνα, 2009, σ. 159-163, 186, Κυρατζόπουλος, ό.π., σ. 37.

επεισοδίων, μπορούν να ερμηνευθούν ως τακτική εξόντωσης του εχθρού απομακρύνοντας τις υποψίες για την ίδια.[83]

Η δήλωση του Φουάτ Κιοπρουλού περί: «επίγνωσης επερχόμενων επεισοδίων αλλά άγνοιας χρονικής διεξαγωγής»[84] σε συνδυασμό με το ταξίδι που πραγματοποιήθηκε την ημέρα των εκδηλώσεων, αποτελούν αποτυχημένη προσπάθεια απεμπλοκής της. Ενώ η κυβέρνηση προσπαθούσε να δικαιολογήσει την αργοπορία της καταστολής των επεισοδίων και να προβάλλει ότι πιάστηκε εξ απήνης, υπό την πίεση σκληρής κριτικής της αντιπολίτευσης, λειτούργησε σπασμωδικά κάνοντας έκδηλη την ενοχή της. Προσπαθώντας να φιμώσει την αντιπολίτευση αλλά και τους αντιφρονούντες στο ζήτημα των ενόχων και της διάρκειας του «Στρατιωτικού Νόμου»[85] και ισχυριζόμενη ότι οι ψευδείς ειδήσεις περί παραβίασης ξένων προξενείων αμαύρωναν την εθνική εικόνα,[86] προέβη μερικές μέρες αργότερα σε κυνικές δηλώσεις, στην καθιέρωση νέων περιορισμών, σε τιμωρίες και σε κλείσιμο εφημερίδων. Οι εφημερίδες αναφέρουν: «Η αντιπολίτευση σταμάτησε την προπαγάνδα της, το Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα και το Ρεπουμπλικανικό Εθνικό Κόμμα δεν θα ενεργεί έως την άρση της έκτακτης διοίκησης».[87]«Τέσσερις εφημερίδες έκλεισαν εξαιτίας παραβίασης του Στρατιωτικού Νόμου».[88]

Η συσχέτιση κρατικών ιθυνόντων με οργανισμούς, σωματεία και πρόσωπα του δημοσιογραφικού χώρου που αναμείχθηκαν στα επεισόδια καθώς και η χρηματική ενίσχυση και η ηθική στήριξη που πρόσφεραν μέλη της κυβέρνησης, συμπεριλαμβανομένου του Μεντερές, είναι ακόμα ένα σημάδι της ανάμειξης του κράτους.[89] Οι σχέσεις κάποιων υποκινητών με τη μυστική υπηρεσία όπως ο Hikmet Bil, η προσωρινή κράτηση φυλακισθέντων και η ευνοϊκή μεταχείριση τους, η απόκρυψη αυτών των στοιχείων από τον τύπο και η συνεχόμενη προσπάθεια προβολής επιτυχημένων συλλήψεων, συνθέτουν το εγχείρημα μιας ωραιοποιημένης εικόνας προς το λαό με υποβόσκουσες σκοπιμότητες.

---

[83]*Istanbul Ekspres*,2η έκδ., Κωνσταντινούπολη, 8/09/1955, σ. 1, *Istanbul Ekspres*, Κωνσταντινούπολη, 11/09/1955, σ. 1., *Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 11/09/1955, σ. 1.
[84]*Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 13/09/1955, σ. 1, *Zafer*, Άγκυρα, 13/09/1955, σ. 1.
[85]*Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 13/09/1955, σ. 1, *Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 10/09/1955, σ. 7.
[86]*Istanbul Ekspres*, Κωνσταντινούπολη, 11/09/1955, σ. 1.
[87]*Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 15/ 09/1955, σ. 1.
[88]*Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 20/09/1955, σ. 1, *Istanbul Ekspres*, Κωνσταντινούπολη, 20/09/1955, σ. 1,2, *Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 20/09/1955, σ. 1.
[89]Συρίγος, ό.π., σ. 137, Salih Bayram, "Political Parallelism in the Turkish Press, a Historical Interpretation", *Turkish Studies*, τμ.11/4, Κωνσταντινούπολη, 2010, σ. 590-591, 594.

Το μεγαλύτερο στοιχείο ανάμειξης του τουρκικού κράτους στα επεισόδια ήταν οι μαρτυρίες στα δικαστήρια Yiassinda. Μπορεί ο στόχος των πραξικοπηματιών να ήταν η απόδοση ευθυνών αποκλειστικά στη κυβέρνηση Μεντερές, λόγω πολιτικών εκκαθαρίσεων και επειδή ήταν ζήτημα «κοινωνικής ανάγκης», παρά ταύτα με τις καταθέσεις απεδείχθη η κρατική ανάμειξη και εμπλοκή.[90] Η αποσιώπηση της δεδομένης εμπλοκής διάφορων κρατικών φορέων και οργανισμών, όπως η μυστική υπηρεσία και άλλων σωματείων μπορεί να ερμηνευθεί ως κίνηση εξολόθρευσης πολιτικών αντιπάλων και ολοκληρωτικής απόδοσης ευθυνών σε περιστατικό που δύσκολα αποσιωπάται.

Καταληκτικά παρά το γεγονός ότι η κρατική εμπλοκή στις βιαιοπραγίες αποκρύφτηκε από τον τύπο για μεγάλο διάστημα, υπήρχαν τρανταχτές ενδείξεις συμμετοχής της, που φανερώθηκαν στο στρατοδικείο της Πλάτης. Η ατιμωρησία των περισσότερων αναμειχθέντων, με εξαίρεση την ισόβια κάθειρξη του Προέδρου και τον απαγχονισμό του Πρωθυπουργού της έκπτωτης κυβέρνησης, καθώς και η παραπλάνηση της τουρκικής κοινής γνώμης, συνομολογούν στο τρίπτυχο εξυπηρέτησης κρατικών συμφερόντων, διατήρησης μιας αψεγάδιαστης εικόνας διεθνώς και φαινομενικής απόδοσης δικαιοσύνης.[91]

[90]Σχετικά με τη δίκη Yassiada βλ. Συρίγος, ό.π., σ. 135, Ayra, ό.π., σ. 91, Matthew Detar, Absence of the present: the reburial of Adnan Menderes and the condition of possibility of public memory in Turkey", *Communication and Critical/Cultural Studies*, τμ. 13/1, 2015, σ. 104, Keser, ό.π., σ. 201, 217-220, Σαρίογλου, ό.π., σ. 186, Γκιουβέν, ό.π., σ. 149-150, Κυρατζόπουλος, ό.π., σ. 39-40, 53, Ηρακλείδης, ό.π., σ. 317-318.
[91]Συρίγος, ό.π., σ. 148, Detar, ό.π., σ. 96.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Αναζητώντας τα αίτια της καταστροφής

Με γνώμονα ότι τα Σεπτεμβριανά αποτελούν ιστορικά κομβικό σημείο στις ελληνοτουρκικές σχέσεις και μάλιστα οδυνηρό, στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται η παρουσίαση των κυριότερων αιτιών που οδήγησαν στην έκρηξη τους καθώς και μια ολική αξιολόγηση τους.

Αρχικά γίνεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή των σχέσεων των δυο λαών, ώστε να εξεταστεί αν επρόκειτο για ένα αιφνίδιο γεγονός ή αν υπήρχε υποβόσκουσα προδιάθεση και έπειτα αναλύεται η σημασία ανάδυσης του Κυπριακού. Επιπλέον μέσο παράθεσης αποσπασμάτων από τις εφημερίδες Hürriyet, Akşam και Zafer, που περιορίζονται χρονικά ένα μήνα πριν τα επεισόδια, φανερώνεται ιδίοις όμμασι η συμβολή του τύπου και δίνεται η ευκαιρία στον αναγνώστη να εξάγει τα συμπεράσματα του.

Η απουσία άλλων παραγόντων όπως: ο τουρκικός εθνικισμός, ο παντουρκισμός της οικονομίας, του διοικητικού μηχανισμού, της εκπαίδευσης και οι κοινωνικές μεταβολές λόγω της καθιέρωσης του Τανζιμάτ, δεν υποβαθμίζει την αξία τους. Η επιλογή των παραπάνω αιτιών έγινε με κριτήριο την πλειοψηφικά βιβλιογραφική αποδοχή τους ως κύριους υπαίτιους και τις εκατέρωθεν απόψεις των ενδιαφερόμενων χωρών. Τέλος παρουσιάζονται οι επιπτώσεις των επεισοδίων προκειμένου να αναδειχθεί ο βαθμός της σοβαρότητας τους και ο τρόπος με τον οποίο επηρέασαν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, τις ενδοκοινοτικές καθώς και την έκβαση του Κυπριακού.

2.1 Μια αφορμή με βαθύτερα αίτια

Το ξέσπασμα των Σεπτεμβριανών το φθινόπωρο του 1955 δεν ήταν μια αιφνίδια ενέργεια μίσους εναντίων των Ελλήνων, αλλά απότοκος των συσσωρευμένων διαφωνιών που ανάγονταν από το ξέσπασμα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και που κορυφώθηκαν με το Κυπριακό ζήτημα.

Συγκεκριμένα με την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου άρχισε σταδιακά να αλλάζει το κλίμα φιλίας και συνεννόησης που είχε πετύχει ο Βενιζέλος το 1931 με την υπογραφή του Σύμφωνου Φιλίας και επανήλθαν τα αισθήματα καχυποψίας και κόντρας μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας.[92] Η επί σκοπού αμφίρροπη στάση της Τουρκίας στο πόλεμο, η υπογραφή της «τουρκο-βουλγαρικής φιλίας», που στην ουσία οδηγούσε στην αθέτηση των συμφωνηθέντων της προηγούμενης δεκαετίας, η αποστολή στα τάγματα εργασίας και η επιβολή του επίπονου για τους Έλληνες της μειονότητας φόρου «varlik vergisi» με τη δικαιολογία καταστολής της μαύρης αγοράς και τα εδαφικά ανταλλάγματα στο Αιγαίο, που ζητούσε προκειμένου να εισέλθει στο πόλεμο, διέλυσαν ανεπιστρεπτί τη φιλία που δημιουργήθηκε τη δεκαετία του 1930.[93] Οι μετέπειτα σχέσεις τους στηρίζονταν στην ανεκτικότητα και διατηρούνταν σε ισορροπία εξαιτίας διπλωματικών χειρισμών.[94]

Το ζήτημα της προσάρτησης των Δωδεκανήσων μετά το τέλος του Πολέμου μπορεί να επιλύθηκε αναίμακτα εξαιτίας του αποκλεισμού δικαιώματος διεκδίκησης της Τουρκίας, της εμπλοκής των Σοβιετικών ενόψει του Ψυχρού πολέμου, του φόβου ρωσικής επιθέσεως και εδαφικών επιπτώσεων εναντίων της Τουρκίας, παρόλα αυτά ενέτεινε τον ανταγωνισμό των δύο χωρών. Η σύγκρουση των εθνικών συμφερόντων με την Ελλάδα να εμφανίζεται ως νόμιμος διεκδικητής για τη συμβολή της στο πόλεμο και τη εθνική ομοιογένεια και την Τουρκία με το επιχείρημα της κοντινής αποστάσεως των νησιών

[92]Σχετικά με το «Σύμφωνο Φιλίας» του 1930 και την ελληνοτουρκική προσέγγιση βλ. Συρίγος, ό.π., σ. 79-80, Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, *Ελληνική εξωτερική πολιτική 1830-1981*, Εστία, Αθήνα, 2017, σ. 187-189, Αντώνης Κλάψης, "Η ελληνοτουρκική προσέγγιση στη δεκαετία του 1930", στο: *Αίνος Καθηγητού Ηλία Κρίσπη. Συμβολές στην επιστήμη του δικαίου και των διεθνών σχέσεων*, Σάκκουλας, Αθήνα/Θεσσαλονίκη, 2015, σελ. 435-446, Αντώνης Κλάψης, "Στον απόηχο της ελληνοτουρκικής προσέγγισης: Η τουρκική μεσολάβηση για τη διευθέτηση των ελληνοβουλγαρικών εκκρεμοτήτων (1930-1932)", *ΚΗ' Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο:25-27 Μαΐου 2007*, Ελληνική Ιστορική Εταιρεία Θεσσαλονίκη, 2008, σ. 242-243.
[93]Törne, ό.π., σ. 409.
[94]Συρίγος, ό.π., σ. 106-107.

ήταν επόμενο ότι δε θα δημιουργούσε δεσμούς φιλίας, αλλά συμβιβασμού εξαιτίας των διεθνών εξελίξεων και επιταγών.[95]

Από την προσάρτηση των Δωδεκανήσων στην Ελλάδα το 1947 έως τις αρχές της δεκαετίας του 1950, οι σχέσεις των γειτονικών χωρών λειτούργησαν κάτω από τις προσταγές των ξένων δυνάμεων, από τις οποίες και εξαρτιόνταν. Τόσο οι Η.Π.Α όσο και άλλες χώρες απαίτησαν την συμφιλίωση Ελλάδας-Τουρκίας εξαιτίας του Ψυχρού Πολέμου. Παρά την αρχική άρνηση ένταξης τους στο ΝΑΤΟ, τα ισχυρά δυτικά κράτη επεδίωκαν τη σταθεροποίηση σχέσεων για την αντιμετώπιση της Σοβιετικής απειλής. Στα πλαίσια των διεθνών εξελίξεων Ελλάδα-Τουρκία προσχώρησαν τελικά στο Βορειοατλαντικό Σύμφωνο διατηρώντας συμβιβαστικές και ανεκτικές σχέσεις που ευοδώθηκαν στο τομέα του εμπορίου, αλλά δεν κατάφεραν να υπερκεράσουν τις διμερείς διαφορές.[96] Διαφορές που επικεντρώνονταν στις δραστηριότητες στο Αιγαίο, στην ανισορροπία των ελληνικών εισαγωγών-εξαγωγών, στην άρνηση χορήγησης αδειών στους κατοίκους Ίμβρου και Τενέδου που ήθελαν να επιστρέψουν, καθώς και στο ζήτημα των μουσουλμάνων της Θράκης με την Τουρκία να ισχυρίζεται την κακομεταχείριση των μουσουλμάνων και την Ελλάδα να κατηγορεί τους τελευταίους για τουρκικό προσηλυτισμό και άρνηση αφομοίωσης των δυτικών προτύπων.[97]

Η ανάδυση του Κυπριακού στη στροφή του αιώνα, ενίσχυσε τις διαφορές των δύο χωρών. Το αίτημα των Ελληνοκύπριων για ένωση με την Ελλάδα, η προσφυγή του ζητήματος στον Ο.Η.Ε το 1954, η αντίδραση των Τουρκοκύπριων και οι μηχανορραφίες της Μεγάλης Βρετανίας, οδήγησαν σε ατέρμονες συζητήσεις χωρίς αντίκρισμα και στην αναζωπύρωση της έχθρας Ελλάδας-Τουρκίας.[98] Έχθρα που κορυφώθηκε με τη διεξαγωγή του ένοπλου αγώνα της «ΕΟΚΑ» με σκοπό την Ένωση, τα αντίποινα των Τουρκοκύπριων και τα επεισόδια που διαδραματίστηκαν μεταξύ τους.[99] Ο

[95]Σχετικά με το ζήτημα των Δωδεκανήσων βλ. Robert Holland, "Playing the Turkish card: British policy and Cyprus in the 1950s", *Middle Eastern Studies*, τμ. 56/5, Λονδίνο, 2020, σ. 760, Συρίγος, ό.π., σ. 103-105, Σβολόπουλος, ό.π., 160, Γκιουβέν, ό.π., σ. 307.

[96]Για την οικονομική και όχι μόνο εξάρτηση Ελλάδας-Τουρκίας από τις ξένες δυνάμεις και την προσχώρηση στο ΝΑΤΟ βλ. Holland, ό.π., σ. 760-761, Dilek Barlas, Şuhnaz Yılmaz, Serhat Güvenç, "Revisiting the Britain-US-Turkey triangle during the transition from Pax Britannica to Pax Americana (1947-1957)", *Southeast European and Black Sea Studies*, τμ.20/4, Κωνσταντινούπολη, 2020, σ. 645-650, Συρίγος, ό.π., σ. 110-111, Γκιουβέν, ό.π., σ. 305, Kızılyürek, ό.π., σ. 159-163.

[97]Σχετικά με τους λόγους "διαπληκτισμού" Ελλάδας-Τουρκίας, βλ. Συρίγος, ό.π., 111-113.

[98]Seçkin B. Gülmez, "From indifference to independence: Turkey's shifting Cyprus policy in the 1950s", *Middle Eastern Studies*, τμ. 56/5, Σμύρνη, 2020, σ. 746, Holland, ό.π., σ. 761, Muzaffer E. Yılmaz, "Past hurts and the relational problems in the Cyprus conflict", *International Journal on World Peace*, τμ. 27/2, Paragon House, Τουρκία, 2010, σ. 39-40.

[99]Holland, ό.π., σ. 761, Γεώργιος Γεωργής, *Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλυτρωτισμό στον αντιαποικιακό αγώνα*, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Αθήνα, 2016, σ. 135,139-140, 145, 147, Panagiotis,

επαναστατικός αγώνας στην Κύπρο, έκανε πλέον σαφές ότι το Κυπριακό ζήτημα θα έφερνε αντιμέτωπες τις γειτονικές χώρες, οι οποίες υπό το πρόσχημα υπεράσπισης των ομοεθνών τους έδρατταν την ευκαιρία να ικανοποιήσουν τις εδαφικές τους διεκδικήσεις.[100] Ορμώμενοι από τα γεγονότα πολιτικοί ηγέτες και τύπος βρέθηκαν να προσηλυτίζουν το λαό τους δημιουργώντας αντιπάθεια προς τους αλλοεθνείς.[101]

Η ανακοίνωση της βομβιστικής επίθεσης στη Θεσσαλονίκη το Σεπτέμβριο του 1955, η θηριωδία που ακολούθησε κατά της Ελληνικής μειονότητας, κυρίως στις μεγάλες πόλεις της Τουρκίας και η συρρίκνωση του ελληνικού στοιχείου μετά από αυτό, αποδεικνύει έμπρακτα την αντιπάθεια της Τουρκίας και του λαού της κατά των Ελλήνων. Μία αντιπάθεια, που φέρει τις ρίζες της από το παρελθόν αλλά που κυρίως σχετίζεται με της εθνικές επιδιώξεις της Τουρκίας.

Dimitrakis, "British Intelligence and the Cyprus Insurgency, 1955–1959", *International Journal of Intelligence and Counter Intelligence*, τμ.21/2, 2008, σ. 376-385.

[100]Holland, ό.π., σ. 762.

[101]Συρίγος, ό.π., σ. 132-133, Γκιουβέν, ό.π., σ. 310.

2.2 Κυπριακό. Το «*Μήλο της Έριδος*» των Ελληνοτουρκικών σχέσεων και ο ρόλος του στα «Σεπτεμβριανά»

Οι εντατικές πρακτικές αποαποικιοποίησης, που ακολούθησαν οι Ελληνοκύπριοι στο β' μισό του 20ου αιώνα, το δημοψήφισμα που προέβησαν με σκοπό την Ένωση με την Ελλάδα και η προσφυγή του θέματος στον Ο.Η.Ε. τάραξαν τις δικοινοτικές σχέσεις του κυπριακού λαού, δημιούργησαν επιπλέον προβλήματα μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας και έκαναν τη Μεγάλη Βρετανία, που διοικούσε την Κύπρο από το 1878, να στέκεται αρνητικά διακείμενη προς την Ελλάδα.[102]

Αναλυτικότερα από τη μεταστροφή της Κύπρου σε αγγλική αποικία το 1925, οι Ελληνοκύπριοι προσπαθούσαν ματαίως να εισακουσθούν στο ζήτημα ενώσεως της Κύπρου με την Ελλάδα.[103] Οι αυταπάτες που έτρεφαν για την μεγαλοκαρδία των Άγγλων και τη χαλαρή πολιτική τους, σε σχέση με τους Τούρκους προκατόχους του νησιού, διαψεύστηκαν ολοσχερώς.[104] Η Μεγάλη Βρετανία θέλοντας να διασώσει τη τελευταία της αποικία στην Ανατολική Μεσόγειο και προκειμένου να καταστήσει σαφή την άρνηση να παραδώσει τη μεγαλόνησο διοίκησε αυταρχικά, επιβάλλοντας σκληρούς περιορισμούς και τιμωρίες και υποδαύλιζε τι δικοινοτικές σχέσεις.[105] Από το 1937 έως την έναρξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου, την αποκαλούμενη «περίοδο Παλμεροκρατίας», οποιαδήποτε συζήτηση για «Ένωση» έπεφτε στο κενό.[106] Η ανάγκη συμμετοχής των Ελληνοκύπριων στον πόλεμο όμως, οδήγησε σε αναδίπλωση της Βρετανικής πολιτικής με την χαλάρωση των περιορισμών και την εφαρμογή πολιτικών τεχνασμάτων.[107] Γνωρίζοντας τον διακαή πόθο των Ελλήνων της Κύπρου για ένωση, έδωσε υποσχέσεις που ουδέποτε σκόπευε να τηρήσει. Μπορεί στο τέλος του πολέμου οι Ελληνοκύπριοι να συνάντησαν τοίχος στο ζήτημα της Ενώσεως, όμως η άρση των περιορισμών που προηγήθηκε, ευνόησε τη δημιουργία κομμάτων και οργανώσεων που πολεμούσαν για το εθνικό τους αίτημα.[108]

---

[102]Nesim Keşer, "The Greek Patriarchate of Constantinople in the Midst of Politics: The Cold War, the Cyprus Question and the Patriarchate, 1949-1959", *Journal of Church and State*, τμ. 55/2, Oxford University Press, 2013, σ. 275, Γεωργής, ό.π., σ. 4-13, Dimitrakis, ό.π., σ. 381.

[103]Από την άφιξη των Άγγλων στο νησί οι Ελληνοκύπριοι εξέφραζαν τις εθνικές διεκδικήσεις τους. Το 1881 δημιουργούνται υπομνήματα που αφορούσαν το Ενωτικό ζήτημα με την Ελλάδα και αρχίζει σταδιακά η εντατικότερη δράση για την επίτευξη του στόχου. Βλ. Γεωργής, ό.π., σ. 48-49.

[104]Στο ίδιο, ό.π., σ. 17-20, 35, 104-105.

[105]Γεωργής, ό.π., σ. 40-41, 76-77, 89, 91, 92, 117-120, Keşer, ό.π., σ. 276.

[106]Ο 'ΑγγλοςΧέρμπερτΠάλμερ ήταν ο πιο αυστηρός διοικητής της Κύπρου και έλαβε μια σειρά σκληρών μέτρων προκειμένου να καταστείλει και να καταπνίξει το αίτημα της Ενώσεως. Γεωργής, ό.π., σ. 118-120.

[107]Στο ίδιο, ό.π., σ.120-122.

[108]Στο ίδιο, ό.π., σ. 122-123, 128-130.

Η απόρριψη του δημοψηφίσματος περί Ένωσης το 1951 από την κυβέρνηση Πλαστήρα, την Μεγάλη Βρετανία και την Αμερική δεν ενταφίασε τις προσπάθειες τους.[109] Η άνοδος του πατριάρχη Μακάριου Γ' ως εθνάρχη και η αλλαγή της ελληνικής κυβέρνησης με τον Παπάγο να παίρνει τα γκέμια της εξουσίας, άλλαξε άρδην την έως τότε κατάσταση. Η προθυμία του Παπάγου να ασχοληθεί με το ζήτημα και η διεθνοποίηση Κυπριακού το 1954 αποτέλεσε την πρώτη κίνηση της Ελλάδας να ασχοληθεί με το ζήτημα και την πρώτη σοβαρή ρήξη με τις Βρετανικές και Τουρκικές δυνάμεις για την Κύπρο.[110]

Η Μεγάλη Βρετανία, προσπαθώντας να διατηρήσει το «status quo» στην Κύπρο και γνωρίζοντας την αντιπαλότητα των δύο χωρών, συμπεριέλαβε στο παιχνίδι διεκδίκησης την Τουρκία, με το πρόσχημα ότι πριν από αυτή κατείχε το νησί.[111] Η πράξη αυτή, σε συνδυασμό με τις αλλεπάλληλες εκκλήσεις των Τουρκοκύπριων από την αρχή της δεκαετίας ως προς τη διαβίωση τους και εν όψει των πολιτικοοικονομικών εξελίξεων της Τουρκίας, αφύπνισε τους κυβερνητικούς ιθύνοντες και τη νεολαία, οι οποίοι προβάλλοντας κυριαρχικά δικαιώματα έκαναν τα αδύνατα δυνατά ώστε να προσηλυτίσουν τον λαό και να εμποδίσουν την Ένωση.[112]

Η έναρξη του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ, υπό την ηγεσία του Γρίβα, την άνοιξη του 1955 έδωσε την τέλεια αφορμή στην Τουρκία να κατηγορήσει την Ελλάδα για εμπλοκή στο ανταρτοπόλεμο κατά των Τουρκοκυπρίων, για αναθεωρητισμό και να προβάλλει τους Έλληνες ως εχθρούς του λαού, ισχυριζόμενη την κακομεταχείριση των ομοεθνών της.[113] Κατηγορίες που επεκτάθηκαν και στους Έλληνες της επικράτειας της, με το πρόσχημα ότι επιθυμούσαν και στήριζαν κρυφά τις αντιτουρκικές δράσεις στη Μεγαλόνησο.[114] Το τουρκικό κράτος στηλιτεύοντας τους Έλληνες και προβάλλοντας το Κυπριακό ως εθνικό ζήτημα, μέσο του τύπου, δημιούργησε αισθήματα καχυποψίας και μίσους εναντίων τους, εμφανίζοντας τους ως αλαζόνες καταπατητές.[115]

---

[109]Keşer, ό.π., σ. 276, , Γεωργής, ό.π., σ. 131, 133.
[110] Γεωργής, ό.π., σ. 133-136, Γκιουβέν, ό.π., σ. 305, Kızılyürek, ό.π., σ. 158, Keşer, ό.π., σ. 276.
[111]Gülmez, ό.π., σ. 746, Συρίγος, ό.π., σ. 129-133, Γκιουβέν, ό.π., σ. 309, Maria Hadjipavlou,"The Cyprus Conflict: Root Causes and Implications for Peacebuilding", *Journal of Peace Research*, Sage Publications, τμ. 44/3, May, 2007, σ. 352.
[112]Συρίγος, ό.π., σ. 130, Γεωργής, ό.π., σ. 144, Γκιουβέν, ό.π., σ. 310.
[113] Για την ΕΟΚΑ και το ρόλο που διαδραμάτισε η προβολή της στον τουρκικό τύπο στη διεξαγωγή των «Σεπτεμβριανών» βλ. Keser, ό.π., σ. 200-201.
[114] Ο πατριάρχης Αθηναγόρας της Κωνσταντινουπόλεως κατηγορήθηκε πολλάκις για αμφίσημη στάση στο ζήτημα των επεισοδίων της Κύπρου. Η σιωπή του θεωρήθηκε ως συνενοχή με αποτέλεσμα να βρίσκεται στο στόχαστρο των πυρών και να χρησιμοποιείται ως αποδεικτικό στοιχείο ότι οι Έλληνες της μειονότητας κατά βάθος επικροτούσαν τα γεγονότα. Η Hürriyet μάλιστα σε άρθρο της τον χαρακτήρισε ως: «πράκτορα της ΜεγάληςΙδέας». Βλ. Keşer, ό.π., σ. 276-279.
[115]Tiliç, ό.π., 250-252.

Η εφημεριδογραφία της εποχής και τα άρθρα που δημοσιεύτηκαν πριν το ξέσπασμα των Σεπτεμβριανών, αποκαλύπτουν ότι ο τύπος συνέβαλε καθοριστικά στη δημιουργία ανθελληνικού κλίματος, οδηγώντας στις βιαιοπραγίες εναντίον της ελληνικής μειονότητας. Καθ' όλη τη διάρκεια του Αυγούστου 1955 οι τουρκικές εφημερίδες, κάποιες εκ των οποίων θα εξεταστούν παρακάτω, καταγινόμενες με μειονοτικά ζητήματα, τη δράση της ΕΟΚΑ, το Κυπριακό, τη θέση του Πατριαρχείου και το επικείμενο Συνέδριο του Λονδίνου σπίλωναν την εικόνα των Ελλήνων φανατίζοντας τον τουρκικό λαό και προκαλώντας την οργή της κοινής γνώμης.

2.3 Αποσπασματική παράθεση τίτλων τουρκικής εφημεριδογραφίας λίγο πριν το ξέσπασμα των επεισοδίων

Η σταδιακή μεταστροφή της τουρκικής πολιτικής στο ζήτημα του Κυπριακού και οι ενέργειες της ΕΟΚΑ, οδήγησαν στην έντονη προβολή του ζητήματος από την τουρκική εφημεριδογραφία.[116] Εφημερίδες ανεξαρτήτου πολιτικής προτίμησης ακολουθώντας κοινή γραμμή, προέβησαν σε στηλίτευση της ελληνικής πρακτικής στοχεύοντας στην προπαγάνδα εναντίων της Ελλάδας και των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης. Η μελέτη των εφημερίδων Hürriyet, Akşam, Zafer, που επιλέχθηκαν ως δείγμα, αποδεικνύουν όχι μόνο τον ενεργό ρόλο του τύπου στο ξέσπασμα των επεισοδίων αλλά τον κατατάσσουν μαζί με το Κυπριακό, στους σημαντικότερους παράγοντες της καταστροφής.

Συγκεκριμένα η εφημερίδα Hürriyet, η οποία έθεσε πρώτη επί τάπητος το Κυπριακό, χρησιμοποιώντας πομπώδης και καυστικούς τίτλους τρομοκρατούσε τον τουρκικό λαό και τον έστρεφε κατά των Ελλήνων. Το πρωτοσέλιδο της 7ης Αυγούστου με τίτλο «Νέα αιματηρά επεισόδια αναμένεται να εμφανιστούν στην Κύπρο ανά πάσα στιγμή»[117] που στηρίχθηκε στην αλαζονική στάση των Ελλήνων και το άρθρο: «Η πρόκληση της ΕΟΚΑ και ο βιασμός των Τούρκων αυξάνονται καθημερινά»[118] δημιουργούσε το αίσθημα της αδικίας και του θυμού. Ο ηχηρός τίτλος: «Οι Ελληνοκύπριοι θέλουν να σαμποτάρουν την τριμερή συνάντηση»[119] στη φυλλάδα της 9ης Αυγούστου προξενούσε αγωνία και αβεβαιότητα για την τύχη των συμπατριωτών τους. Το άρθρο του πρωτοσέλιδου της 10ης Αυγούστου με τίτλο: «Οι Έλληνες θέλουν από εμάς τώρα όλη τη Θράκη»[120] παρουσίαζε την Ελλάδα ως καταπατητή της Συνθήκης της Λωζάνης. Η λεζάντα φωτογραφίας με τίτλο: «Οι Τουρκοκύπριοι είναι πλέον στη μοίρα της Τουρκικής Νεολαίας»[121] ουσιαστικά φαλκίδευε την Ελλάδα και στόχευε στην έγερση του εθνικού φρονήματος

[116]Keser, ό.π., σ. 200-201,

[117]*Hürriyet,* Κωνσταντινούπολη, 7/08/1955, σ. 1.

[118]Στο υπό εξέταση άρθρο αναφέρονταν οι αντιτουρκικές δράσεις των Ελληνοκύπριων στις πόλεις και στα χωριά της Κύπρου. Βάσει αυτού, στα αστικά κέντρα δεν σημειώνονταν πολλά επεισόδια σε αντίθεση με τα χωριά, όπου οι Ελληνοκύπριοι παρουσιάζονται ως ταραξίες που έγραφαν ρατσιστικά συνθήματα σε δημόσιους χώρους και έσπαγαν τουρκικές εγκαταστάσεις. Στο ίδιο, σ. 1.

[119]Η εφημερίδα υποστηρίζει ότι οι Έλληνες μέσο διαδηλώσεων στοχεύουν να υπονομεύσουν το Συνέδριο. *Hürriyet,* Κωνσταντινούπολη, 9/08/1955, σ. 1.

[120]Για την ισχυροποίηση αυτής της θέσης χρησιμοποιήθηκε απόσπασμα της ελληνικής εφημερίδας «Εθνικός Κήρυξ» που πρόσκειται στην ακροδεξιά και που τασσόταν υπέρ του αναθεωρητισμού. *Hürriyet,* Κωνσταντινούπολη, 10/08/1955, σ. 1.

[121]Στην εικόνα αναγραφόταν: «Από την Κύπρο ήρθε στη χώρα μας η πλάκα που έφερε μαζί της η Ένωση»ενώ απεικονιζόταν μέσα σε ένα έμβλημα ο χάρτης της Κύπρου που σκεπαζόταν από την ημισέληνο. Πάνω από το χάρτη υπήρχε η σημείωση: «Από την Κύπρο έως τον Ατατούρκ» *Hürriyet,* Κωνσταντινούπολη, 18/08/1955, σ. 1.

των νέων. Στόχος που επετεύχθη, όπως αποδείχθηκε εκ των υστέρων, αφού οι πωλήσεις αυξήθηκαν κατακόρυφα και η τουρκική νεολαία δραστηριοποιήθηκε έντονα.[122]

Από το τρίτο δεκαήμερο του Αυγούστου, πιθανά με αφορμή τις δηλώσεις του Μεντερές και κυβερνητικών στελεχών για το Κυπριακό στο εστιατόριο «Λιμάν» και οι άλλες εφημερίδες ακολούθησαν εντατικά τα χνάρια της Hürriyet. Τόσο η τελευταία όσο και άλλες, παρουσίασαν με κοφτερό λόγο την τουρκική στρατηγική που επρόκειτο να ακολουθήσει η κυβέρνηση. Στις φυλλάδες της 25ης Αυγούστου, οι δηλώσεις του πρωθυπουργού και άλλων στελεχών παρατέθηκαν με τέτοιο τρόπο, ώστε δεν άφηναν ψήγμα αμφιβολίας περί ήττας της τουρκικής πολιτικής. Η Hürriyet με τίτλο άρθρου: «Σκληρή και οριστική δήλωση Μεντερές για την Κύπρο»[123] αναγράφει: «Θα απορρίψουμε την αλλαγή του καθεστώτος του νησιού». Παρόμοια δημοσιεύματα κυκλοφόρησαν την ίδια μέρα όπως: «Η Κύπρος είναι συνέχεια της Ανατολίας»,[124] «Μια πατρίδα δεν είναι εμπόρευμα σαν ένα κομμάτι ύφασμα που μπορεί να κοπεί από οπουδήποτε θέλετε και που αντιμετωπίζει τον ιερέα του ως κράτος»,[125]«Οι Τουρκοκύπριοι δε θα μείνουν χωρίς άμυνα»,[126] «Ο πρωθυπουργός εξήγγειλε την τακτική που θα ακολουθήσουμε στο Κυπριακό στη χθεσινή Συνέντευξη τύπου».[127] Αντιστοίχως την ίδια ημερομηνία η φιλοκυβερνητική εφημερίδα Zafer εκτός του ότι κυκλοφόρησε με τίτλο: «Είναι η ελάχιστη απαίτηση μας να μην αλλάξει το status quo στην Κύπρο»[128] σαν προειδοποίηση του Μεντερές προς την Ελλάδα, αποτύπωνε σε κεντρικό άρθρο που αναφερόταν στη Διάσκεψη του Λονδίνου ότι τούρκος δημοσιογράφος της συγκεκριμένης εφημερίδας, δήλωσε ότι το συνέδριο θα γίνει στα κρυφά, ενθαρρύνοντας το λαό. Επιπλέον τίτλοι όπως «Η Βρετανία θα εγκαταλείψει τη Κύπρο μόνο όταν αφήσει την προστασία της Ανατολικής Μεσογείου»[129] αλλά και σχόλια που καταδείκνυαν τη συμπαράσταση της αντιπολίτευσης στην κυβέρνηση[130] έδιναν την αίσθηση της θετικής

[122]Σαρίογλου, ό.π., σ. 134.
[123]*Hürriyet,* Κωνσταντινούπολη, 25/08/1955, σ. 1.
[124] Στο ίδιο, σ. 1., *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 25/08/1955, σ. 1.
[125] Στο ίδιο.
[126]*Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 25/08/1955, σ. 1.
[127] Στο ίδιο, σ. 1.
[128]*Zafer*, Άγκυρα, 25/08/1955, σ. 1.
[129]*Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 26/08/1955, σ. 1.
[130] Οι δηλώσεις των αντιπολιτευτικών κομμάτων στις εφημερίδες καταδεικνύουν τη συμπόρευση και τη στήριξη τους στη κυβέρνηση Μεντερές για το Κυπριακό. Αξίζει να σημειωθεί όμως ότι η Zafer παρά το γεγονός ότι παρουσίασε την θετική στάση της αντιπολίτευσης δεν παρέλειψε να σχολιάσει καυστικά την αδράνεια της αντιπολιτευτικής εφημερίδας Ulus αναγράφοντας: «Γιατί αυτή η σιωπή; Θεωρούν ότι η υπόθεση αυτή αντιμετωπίζεται τόσο ελαφρά επειδή δεν την βλέπουν ως υπηρέτη των φιλοδοξιών τους να αποκτήσουν εξουσία, ανεξάρτητα από τον λόγο;».*Hürriyet*, Κωνσταντινούπολη, 26/08/1955, σ. 1, *Akşam,* Κωνσταντινούπολη, 26/08/1955, σ. 1, *Zafer*, Άγκυρα, 26/08/1955, σ. 1, *Zafer*, Άγκυρα, 27/08/1955, σ. 1.

προς τους τούρκους διευθέτησης του θέματος συσπειρώνοντας τη χώρα κατά του εχθρού, τους Έλληνες.

Στα τέλη του Αυγούστου ενόψει του αναβρασμού στην Κύπρο και την έναρξη του Συνεδρίου του Λονδίνου τα δημοσιεύματα αυξήθηκαν, το ύφος έγινε καυστικότερο και οι εφημερίδες παρουσίαζαν όλο και περισσότερο τους Έλληνες ως καταχραστές και επικίνδυνους για το τουρκικό έθνος. Η Hürriyet καταγράφοντας το λόγο του Ζορλού στο Λονδίνο έκανε λόγο για επαναφορά της Μεγάλης Ιδέας γράφοντας: «Η Ελληνική Μεγάλη Ιδέα αναστήθηκε, κανείς δεν μπορεί να εγγυηθεί ότι η Ελλάδα αύριο με τη βοήθεια της Ρωσίας δε θα υποβάλει εδαφικές αξιώσεις από εμάς»[131] ενώ οι υπόλοιπες εφημερίδες σχολιάζοντας τα τεκταινόμενα στη Μεγαλόνησο ενέτειναν την ανασφάλεια και το μίσος του λαού. Η Akşam το τελευταίο τριήμερο του Αυγούστου αναφέρει: «Η κάθε ζωή των Τούρκων θα πληρωθεί με τη ζωή τεσσάρων τρομοκρατών»,[132] «Οι Έλληνες δε μπόρεσαν να προκαλέσουν επεισόδια χθες»,[133] «Εάν θα έχουν οι Έλληνες πλεονέκτημα στο Συνέδριο, μπορεί να συμβεί εσωτερικός πόλεμος στην Κύπρο».[134] Αντίστοιχα η Zafer αναγράφοντας: «Αριστερά κόμματα στην Κύπρο έκαναν διαδηλώσεις χθες με πολύ αυστηρά μέτρα ασφαλείας»[135] και «Ένας αστυνομικός σκοτώθηκε στη Λευκωσία»[136] ενέτεινε την αγωνία και την αβεβαιότητα. Επιπλέον χρησιμοποιώντας αποκόμματα αγγλικών εφημερίδων παρουσίαζε την τουρκική αντιπροσωπεία ευέλικτη σε σχέση με την ελληνική, πρόβαλλε ότι είχε υποστήριξη από την Αγγλία και απέκλειε την επίτευξη των ελληνικών επιδιώξεων.[137]

Στις αρχές του Σεπτεμβρίου, πέντε μέρες πριν την καταστροφή και κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου, σημειώθηκε ακόμη μεγαλύτερη έξαρση ειδήσεων για τους Έλληνες και το Κυπριακό. Οι εφημερίδες πέρα του ότι εξαπέλυσαν ασύστολες κατηγορίες για τους Έλληνες γηγενείς,[138] στράφηκαν και κατά των Ελλήνων της μειονότητας. Η Hürriyet σε άρθρο της με τίτλο: «Ελληνικές εφημερίδες της Κωνσταντινούπολης που δημοσίευσαν

[131]*Hürriyet*, Κωνσταντινούπολη, 28/08/1955, σ. 5.
[132]*Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 27/08/1955, σ. 1.
[133]*Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 29/08/1955, σ. 1.
[134] Στο άρθρο που έφερε τον τίτλο αυτό αναγραφόταν ένα μικρό απόσπασμα των δηλώσεων του μουφτή της Κύπρου Ντάνα Εφέντη και σημειωνόταν ότι η εφημερίδα Halkin Sesi έγραψε ότι: «οι Τούρκοι προτιμούν να πεθάνουν απ' το να δουν την ελληνική σημαία να κυματίζει στην Κύπρο». *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 30/08/1955, σ. 1.
[135]*Zafer*, Άγκυρα, 29/08/1955, σ. 1.
[136] Στο ίδιο.
[137]*Zafer*, Άγκυρα, 30/08/1955, σ. 1, *Zafer*, Άγκυρα, 31/08/1955, σ. 1.
[138]Σε δημοσίευμα της Hürriyet αναφέρεται ότι οι Έλληνες καταπίεζαν τους Τούρκους της Δυτικής Θράκης με αποτέλεσμα την καθημερινή μετανάστευση τουρκικών οικογενειών στην Τουρκία. *Hürriyet*, Κωνσταντινούπολη, 3/09/1955, σ. 1.

τα λόγια του Στεφανόπουλου»,[139] σχολιάζει καυστικά την απουσία της τουρκικής θέσης από τις μειονοτικές εφημερίδες και χρησιμοποιώντας ειρωνικό ύφος, προσπαθεί να μειώσει την ιδιότητα τους ως Τούρκους πολίτες και να τους παρουσιάσει ως κρυφούς εχθρούς του κράτους. Κινούμενη στο ίδιο μήκος κύματος η Akşam, επιτίθεται κατά της εφημερίδας «Καθημερινή», παρουσιάζοντας ένα άρθρο της, στο οποίο καλούσε την ελληνική αντιπροσωπεία να αποχωρήσει από το Συνέδριο και να προσφύγει στα Ηνωμένα Έθνη.[140] Σε ότι αφορά το Κυπριακό, οι εφημερίδες έσπερναν το φόβο, έκαναν επίκληση στο συναίσθημα προβάλλοντας τον πατριωτισμό ενώ δεν παρέλειπαν να παρουσιάζουν την ενεργή δράση των φοιτητών και το διακαή πόθο για διατήρηση του «status quo». Ενδεικτικά δημοσιεύματα που πιστοποιούν τα παραπάνω είναι: «Δύο βόμβες εξερράγησαν στην τουρκική κατοικημένη περιοχή της Λευκωσίας»,[141] «...Οι Ελληνοκύπριοι είναι οπλισμένοι και πρόκειται να οργανωθούν. Εμείς δεν έχουμε όπλα. Η ηθική υποστήριξη όμως που έχουμε δει μέχρι τώρα είναι αρκετή για να αντιμετωπίσουμε όλα τα θέματα…»,[142] «Πέντε χιλιάδες Τούρκοι διαδήλωσαν στο Λονδίνο για την Κύπρο».[143]

Ο τουρκικός τύπος ενήργησε εθνικιστικά. Οι εξόφθαλμες επιθέσεις εναντίων της Ελλάδας και του λαού της αποτελούν μόνο ένα μικρό δείγμα της πρακτικής προσηλυτισμού που ακολούθησε. Η τακτική χρήση εθνικών συμβόλων, ο διαχωρισμός τους «εμείς και αυτοί», η προβολή παρελθοντικών εθνικών επιτευγμάτων, η προσπάθεια υποβίβασης του "αντιπάλου" και η χρήση του κόκκινου χρώματος προκειμένου να τονιστεί το επίμαχο θέμα αποτελούν ακράδαντες αποδείξεις εθνικιστικών σκοπιμοτήτων, που δεν είναι έκδηλες όμως εκ πρώτης όψεως.[144] Η τουρκική εφημεριδογραφία δημιουργώντας την αίσθηση του "ανήκειν" ως προς το Κυπριακό, οδήγησε σε μία υπερφόρτωση εθνικιστικής πίεσης προσηλυτίζοντας το λαό εναντίων των Ελλήνων και οδηγώντας στα αιματηρά ανθελληνικά επεισόδια.

---

[139]Στο άρθρο υπονοείται ότι η έλλειψη της τουρκικής θέσης στις μειονοτικές εφημερίδες οφείλεται στο γεγονός ότι οι Έλληνες της μειονότητας υποστηρίζουν υπογείως τους Ελληνοκύπριους ενώ αναφέρεται ότι η άνοδος των πωλήσεων τους επετεύχθη εξαιτίας της ενίσχυσης τους από το πατριαρχείο της Κύπρου. *Hürriyet*, Κωνσταντινούπολη, 2/09/1955, σ. 1.

[140]*Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 5/09/1955, σ. 1.

[141]Λίγες μέρες αργότερα και η Zafer κάνει λόγο για βομβιστική επίθεση στη βρετανική αεροπορική βάση και τον τραυματισμό ενός Άγγλου και ενός Τούρκου. *Hürriyet*, Κωνσταντινούπολη, 1/09/1955, σ. 1, *Zafer,* Άγκυρα, 4/09/1955, σ. 1.

[142]*Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 3/09/1955, σ. 1, 2.

[143]*Hürriyet*, Κωνσταντινούπολη, 5/09/1955, σ. 1.

[144]Aynur Köse, Mustafa Yılmaz, Flagging Turkishness: the reproduction of banal nationalism in the Turkish press, *Nationalities Papers*, τμ. 40/6, Τουρκία, Νοέμβριος, 2012, σ. 912-923.

Καταληκτικά, ολόκληρο τον Αύγουστο του 1955 και ιδίως προς τα τέλη του, ο τουρκικός τύπος συμμερίζοντας την πολιτική των κυβερνώντων ανέδειξε το Κυπριακό ως εθνικό ζήτημα. Χρησιμοποιώντας βαρύγδουπους τίτλους και τεχνάσματα προσπαθούσε να ενεργοποιήσει το λαό προς τις εθνικές επιδιώξεις, πράγμα που το πέτυχε. Η είδηση της 6ης Σεπτεμβρίου για το βομβαρδισμό στο σπίτι του Ατατούρκ και τα μετέπειτα άρθρα που ακολούθησαν, ξεχείλισαν το ποτήρι που γέμιζε μια εικοσαετία και που κορυφώθηκε με την εμφάνιση του Κυπριακού.

2.4 Αποτίμηση Σεπτεμβριανών και το κόστος που προκάλεσαν στις ελληνοτουρκικές σχέσεις και στο Κυπριακό ζήτημα

Η διεξαγωγή των Σεπτεμβριανών το 1955 και η σφοδρότητα τους, όχι μόνο επηρέασαν διμερείς, διεθνείς και δικοινοτικές σχέσεις, αλλά επιβεβαίωσαν ότι η ανθρώπινη υπόσταση έρχεται δεύτερη μπροστά στις εθνικές επιδιώξεις.

Η Τουρκία εκμεταλλευόμενη την ανάδυση του Κυπριακού και χρησιμοποιώντας το τύπο ως μέσο χειραγώγησης του λαού, άδραξε την ευκαιρία να θέσει σε ισχύ τις ιμπεριαλιστικές και εθνικιστικές της διαθέσεις, που έρχονταν σε σύγκρουση τόσο με αυτές της Ελλάδας όσο και με την πολυπολιτισμική πραγματικότητα που είχε διαμορφωθεί στα εδάφη της. Οι καθημερινές επιθέσεις των μέσων ενημέρωσης κατά των Ελλήνων, η σύμπραξη και συναίνεση ιδεολογικά διαμέτρου αντιθετικών κομμάτων και κοινωνικών τάξεων, η εχέμυθη προπαρασκευή και η πιστή εφαρμογή των κυβερνητικών εντολών από το λαό μπορούν κάλλιστα να ερμηνευθούν ως ενέργειες που στόχευαν σε τουρκική ομοιογενοποίηση και συσπείρωση για το εθνικό συμφέρον.[145] Η αδιάλλακτη στάση της τουρκικής κυβέρνησης στο ζήτημα της αυτοδιάθεσης του Κυπριακού λαού και οι προκλητικές δηλώσεις για «casus belli» και επαναδιαπραγμάτευση της κατοχής της Δυτικής Θράκης και των Δωδεκανήσων σε περίπτωση Ενώσεως αποδείκνυαν τις επεκτατικές τους βλέψεις και την άρνηση τους να αποδεχθούν παρελθοντικές τετελεσμένες αποφάσεις.[146]

Από την άλλη η διεθνοποίηση του Κυπριακού από την Ελλάδα, αν και ενείχε επεκτατικές σκοπιμότητες, που καλύπτονταν από λογικά επιχειρήματα (την πληθυσμιακή υπεροχή των Ελληνοκυπρίων και το νόμιμο δικαίωμα για αυτοδιάθεση των λαών), απέβη μοιραία. Οι βεβιασμένες κινήσεις, η έλλειψη εφικτών μέσων και διεθνών ερεισμάτων, η αδύναμη κυβερνητική ηγεσία και διπλωματία σε συνδυασμό με το γεγονός ότι τα αιτήματα της προσέκρουαν συμφέροντα ισχυρών, την καθήλωσαν.[147] Η Ελλάδα όχι μόνο παρουσιάστηκε ως η αιτία πρόσκρουσης των ελληνοτουρκικών σχέσεων, αλλά

[145]Σύμφωνα με βιβλιογραφική ανασκόπηση η επίθεση των «Σεπτεμβριανών» διεξήχθη και για λόγους εκκαθαρίσεων. Πολλοί ιστορικοί, με γνώμονα τις ανθελληνικές επιθέσεις του 1955 και του 1964, υποστηρίζουν ότι το τουρκικό κράτος δεν είχε εγκαταλείψει την πρακτική των Νεότουρκων, που ήθελαν να εξοστρακίσουν το μειονοτικό στοιχείο στην Τουρκία. Για την τουρκική ομοιογενοποίηση βλ. Συρίγος, ό.π., σ. 135-136, Γκιουβέν, ό.π., σ. 153-178, 263-289, Κυρατζόπουλος, ό.π., σ. 79-81, 129-142, Μούτσογλου, ό.π., σ. 46, 50-51.

[146]Συρίγος, ό.π., σ. 139.

[147]Συρίγος, ό.π., σ. 124-125, Σβολόπουλος, ό.π., σ. 267, Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Στρατηγικές του Κυπριακού. Η δεκαετία του 1950*. Πατάκη, Αθήνα, 2005, σ. 301-305.

απεδείχθη και ο αδύναμος κρίκος μένοντας άπραγη στις βιαιοπραγίες εναντίων των ομοεθνών της. Μόνο έπειτα από κυβερνητική αλλαγή με την άνοδο του Καραμανλή ασκήθηκαν πιέσεις για το ζήτημα.[148]

Σε διεθνές επίπεδο, οι συνέπειες των Σεπτεμβριανών έγειραν αρνητικά την πλάστιγγα προς την πλευρά της Ελλάδας. Πέρα από τις ελληνοβρετανικές σχέσεις που είχαν διαταραχθεί με το αίτημα της τελευταίας για Ένωση, διακυβεύονταν και οι ελληνοαμερικανικές. Η απάθεια που επέδειξαν οι Ηνωμένες Πολιτείες για το περιστατικό, η επιστολή του Ντάλες που εξομοίωνε δράστες-αθώους, το αίτημα του για αποκατάσταση ελληνοτουρκικών σχέσεων και η άρνηση του να παρουσιαστεί το Κυπριακό στον Ο.Η.Ε απογοήτευσε την Ελλάδα και όξυνε την εμπιστοσύνη μεταξύ τους.[149] Η επιλογή ευνοϊκής στάσης των ξένων δυνάμεων προς την Τουρκία, εξαιτίας της κρίσης του Σουέζ και της πεποίθησης ότι αποτελεί «σταθεροποιητικό παράγοντα του Βορειοατλαντικού συμφώνου», απέδειξε ότι στο βωμό των συμφερόντων η απόδοση δικαιοσύνης αποτελεί κενό γράμμα.[150] Έτσι η Τουρκία όχι μόνο βρέθηκε στην πλευρά του ευνοημένου, αλλά βλέποντας ότι είναι απαραίτητη συνέχισε τη σκληρή πολιτική. Μπορεί η φήμη της να αμαυρώθηκε για λίγο, παρά ταύτα κατόρθωσε με ψεύτικες υποσχέσεις να την αναστηλώσει. Πολλές ποινικοποιημένες πράξεις άλλωστε δεν ξεχνιούνται εν όψει συμφερόντων;

Για όσους δεν έζησαν τα γεγονότα μπορεί και να ξεχνιούνται. Για τους Έλληνες της μειονότητας που βίωσαν απόρριψη, βία, ρατσισμό και αναποδογύρισε εν μία νυκτί η ζωή τους αδύνατον. Οι Έλληνες της Τουρκίας, χρησιμοποιούμενοι ως μέσο καταστολής των ελληνικών επιδιώξεων, υπέστησαν όχι μόνο υλικές ζημιές αλλά κυρίως ψυχολογικά τραύματα. Πέρα του ότι έχασαν περιουσίες ολόκληρης ζωής επήλθαν σε κοινωνικοοικονομική εξαθλίωση. Οι αποζημιώσεις που δόθηκαν από το τουρκικό κράτος όχι μόνο δεν αντιπροσώπευαν την πραγματική αξία των ζημιών αλλά δεν έφταναν και για την αναστήλωση των επιχειρήσεων τους. Η ανεργία, η οικονομική δυσχέρεια, η αίσθηση του ανεπιθύμητου που εισέπρατταν και ο φόβος για τη ζωή τους ώθησαν αρκετούς από αυτούς να μεταναστεύσουν στην Ελλάδα.[151] Οι εναπομείναντες στα τουρκικά εδάφη ζούσαν υπό το φόβο μιας νέας επίθεσης και υπό τα άγρια βλέμματα των

[148]Συρίγος, ό.π., σ. 136, 138, Χατζηβασιλείου, ό.π., σ. 286, 304-307, Μούτσογλου, ό.π., σ. 47.
[149]Συρίγος, ό.π., σ. 136-137, Σβολόπουλος, ό.π., σ. 272, Μούτσογλου, ό.π., σ. 49-50.
[150]Συρίγος, ό.π., σ. 140, Σβολόπουλος, ό.π., σ. 270, David Close, *Ελλάδα 1945-2004. Πολιτική, Κοινωνία, Οικονομία*, Θυραθέν, Θεσσαλονίκη, 2006, σ. 204-206.
[151]Holland, ό.π., σ. 762, Törne, ό.π., σ. 404, 408, Close, ό.π., σ. 207, Μούτσογλου, ό.π., σ. 47-48.

Τούρκων. Τα Σεπτεμβριανά έθεσαν τέλος στην ειρηνική συμβίωση Ελλήνων και Τούρκων και κατέστησαν σαφές ότι η μοίρα της μειονότητας διακυβευόταν από τις ελληνοτουρκικές σχέσεις.[152]

Τα επεισόδια που διεξήχθησαν, επηρέασαν και τις εξελίξεις στο Κυπριακό. Το τελευταίο θεωρήθηκε υπαίτιο για τη διεξαγωγή των βιαιοπραγιών με αποτέλεσμα η διεθνής κοινή γνώμη να αποφεύγει οποιαδήποτε συζήτηση για το ζήτημα. Αυτό σε συνδυασμό, με τη μετριοπαθή στάση της κυβέρνησης Καραμανλή για την αποκατάσταση των διμερών και διεθνών σχέσεων και την ευνοϊκή στάση των ισχυρών απέναντι στη Τουρκία, καθιστούσε αδύνατο το ενδεχόμενο της Ένωσης. Η κατάσταση επιδεινώθηκε με την κρίση στη Μέση Ανατολή, όταν η Τουρκία θεωρήθηκε απαραίτητη Νατοϊκή δύναμη. Οι απαιτήσεις της για διχοτόμηση, η υποστήριξη των ισχυρών κρατών και τα γεγονότα που εκτυλίσσονταν στην Κύπρο με τη φυλάκιση του Μακάριου μετέτρεψαν το αίτημα της Ένωσης σε Ανεξαρτησία, οδηγώντας σε μια σειρά διαπραγματεύσεων που κατέληξαν το 1960 στην ίδρυση της Ανεξάρτητης Δημοκρατίας της Κύπρου.

Κλείνοντας, τα Σεπτεμβριανά αποτέλεσαν ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα στην ιστορία, καθώς ξεσκέπασαν υποσκάπτουσες κρατικές προθέσεις, φανέρωσαν συμμαχίες, επηρέασαν την έκβαση του Κυπριακού και κυρίως γιατί έφεραν χαρακτηριστικά γενοκτονίας. Μπορεί να μην υπήρξαν πολλοί νεκροί αλλά το ελληνικό στοιχείο μειώθηκε αισθητά. Τα επεισόδια κατέστησαν σαφές ότι οι μειονότητες είναι έρμαιο των εθνικών συμφερόντων και χρησιμοποιούνται ως κατασταλτικοί παράγοντες σε περιόδους αψιμαχίας.

[152]Συρίγος, ό.π., σ. 133, 138, Σβολόπουλος, ό.π., σ. 270, Close, ό.π., σ. 206, Μούτσογλου, ό.π., σ. 30-32.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Μια ματιά εκ των έσω

Η αναζήτηση της εμπλοκής του τουρκικού τύπου στα «Σεπτεμβριανά» και ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάστηκαν δεν αποτελεί μια εύκολη διαδικασία ούτε στηρίζεται στην απλή ανάγνωση των δημοσιευμάτων της περιόδου διεξαγωγής τους. Η καταγραφή των γεγονότων μπορεί να δίνει μία πρόγευση, αλλά κρίνεται ανεπαρκής εάν δε συνοδεύεται με τη διεξοδική μελέτη προέλευσης της πληροφόρησης και την εξέταση τυχόν σκοπιμοτήτων.

Με σεβασμό προς την ιστορική έρευνα και με γνώμονα ότι το τουρκικό κράτος υπολείπεται του δημοκρατικού ιδεώδες άλλων χωρών, το παρών κεφάλαιο στοχεύει στην εκ βάθους μελέτη της εφημεριδογραφίας της εποχής. Εξετάζονται οι σχέσεις τύπου-κράτους μέσο της αναδίφησης του τουρκικού τύπου, αναζητούνται οι πολιτικές πεποιθήσεις και ενέργειες εμπλεκόμενων με την εφημεριδογραφία προσώπων, συζητείται η περίπτωση διαχωρισμού φιλοκυβερνητικών και μη εφημερίδων, καταγράφονται αποσπασματικά κάποια δημοσιεύματα της 6^{ης}και 7^{ης} Σεπτεμβρίου, ώστε να φανερωθεί ο τρόπος που παρουσιάστηκαν τα επεισόδια και τέλος γίνεται μια σύντομη συγκριτική του ελληνικού και ξένου τύπου προκειμένου να εντοπιστούν τυχόν ομοιότητες και διαφορές.

3.1 Τουρκικός Τύπος. Στρατευμένος ή Αυτόνομος;

Η ανάδυση του πολυκομματισμού στην Τουρκία στα μέσα του 1940, ως μέσο εκτόνωσης της δυσαρέσκειας που είχε δημιουργήσει η έως τότε κυβέρνηση Ινονού, και η παγίωση αντιπολιτευτικής φωνής ανέδειξε την αξία του τύπου και τη σημασία της διαμόρφωσης της κοινής γνώμης, που έως τότε δε διαδραμάτιζαν ιδιαίτερο ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις της Τουρκίας.[153] Με την πολιτική φιλελευθεροποίηση και την κριτική που ασκήθηκε από τα διεθνή μέσα για την ανελευθερία και το χειρισμό της τουρκικής εφημεριδογραφίας, ο τύπος έγινε το κεντρικό εργαλείο αντιπαράθεσης μεταξύ της κυβέρνησης και της αντιπολίτευσης, σε τέτοιο βαθμό που επηρέασε μέχρι και το εκλογικό αποτέλεσμα, αναδεικνύοντας το 1950 το Δημοκρατικό Κόμμα (DP) θριαμβευτή των εκλογών.[154]

Αναλυτικότερα, κατά τη διάρκεια της μονοκομματικής διακυβέρνησης του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού κόμματος του Ισμέτ Ινονού, τόσο ο τύπος όσο και η έκφραση της κοινής γνώμης καταστέλλονταν για την αποφυγή έκφρασης ριζοσπαστικών απόψεων εν όψει του ψυχρού πολέμου. Η επιβολή του κρατικού μηχανισμού στον τύπο με το «νόμο περί τύπου» που είχε θεσπιστεί το καλοκαίρι του 1931 και η απαγόρευση των απεργιών αλλά και των διαδηλώσεων δεν επέτρεπαν την παρρησία του λόγου.[155] Εφημερίδες έκλειναν, ενώ υπήρχε έντονη λογοκρισία.[156] Η απόφαση της κυβέρνησης να επιτρέψει το σχηματισμό αντιπολίτευσης άλλαξε άρδην την έως τότε κατάσταση.

Το Δημοκρατικό Κόμμα, η κύρια αντιπολιτευτική ομάδα, αντιλαμβανόμενη πλήρως τη σημασία του τύπου και τη δύναμη της χειραγώγησης της κοινής γνώμης εκμεταλλεύτηκε την δυσαρέσκεια που είχαν προκαλέσει στο λαό οι οικονομικές πρακτικές της κυβέρνησης αλλά και οι αυστηροί περιορισμοί της, ασκώντας σφοδρή κριτική και

[153]Çakir, ό.π., σ. 257, Metin Heper, Tanel Demirel, "The press and the consolidation of democracy in Turkey", *Middle Eastern Studies*, τμ. 32/2, 2006, σ. 110-112.
[154]Çakir, ό.π., σ. 259-260, Tiliç,ό.π.,σ. 129.
[155]Ο νόμος του 1931 μπορεί να παρείχε ορισμένες ελευθερίες σε σχέση με τα προηγούμενα έτη αλλά έδινε τη δυνατότητα στην κυβέρνηση να ελέγχει το τύπο. Συγκεκριμένα μπορούσε να κλείνει όποια εφημερίδα ήθελε για απεριόριστο χρονικό διάστημα ενώ οι κυκλοφορίες ήταν ελάχιστες. Σχετικά με αυτό το νόμο βλ. Çakir, ό.π., σ. 258, Raşit Kaya, Barış Çakmur, "Politics and the Mass Media in Turkey", *Turkish Studies*, τμ. 11/4, Άγκυρα, 2010, σ. 523-524.
[156] Οι εφημερίδες έκλειναν όχι μόνο με την πρόφαση απρεπούς περιεχομένου αλλά κυρίως εξαιτίας της έλλειψης χρηματοδότησης από το κράτος. Όπως αναφέρουν οι Kaya-Çakmur, το κράτος χρηματοδοτούσε τις εφημερίδες είτε μέσο διαφημίσεων είτε μέσο επιδοτήσεων εξαιτίας των δυσκολιών της αγοράς και της ακρίβειας του χαρτιού. Βλ. Kaya, Çakmur, ό.π., σ. 524, Tiliç, ό.π., σ. 504.

προβάλλοντας τον εαυτό της σαν υπερασπιστή και προαγωγό δημοκρατικών αρχών.[157] Στα πλαίσια αυτοπροβολής των δημοκρατικών του αρχών και συσπείρωσης περισσότερων οπαδών, το Δημοκρατικό Κόμμα χρησιμοποίησε τον τύπο και τον αυστηρό νόμο που είχε επιβληθεί ως αντιπολιτευτικό όπλο. Από το 1946 έως το 1950 ο Τζελάλ Μπαγιάρ και οι υποστηρικτές του Δημοκρατικού Κόμματος, χρησιμοποιώντας αλλά και ιδρύοντας αντιπολιτευτικές εφημερίδες, όπως η «Zafer» και έχοντας ως βασικό μοχλό του πολιτικού τους προγράμματος την αυστηρότητα του νόμου του 1931 άσκησαν φοβερές πιέσεις στο Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα. Πιέσεις που οδήγησαν σε μια σειρά ατέρμονων συγκρούσεων και διαπραγματεύσεων χωρίς αντίκρισμα, εξαιτίας της αδιαλλαξίας της αντιπολίτευσης, της δυσκολίας της μετατροπής του νόμου αλλά κυρίως της κεκαλυμμένης άρνησης της κυβέρνησης να παράσχει ελευθερίες.

Άρνηση που δεν αποτέλεσε μονοπώλιο του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος. Η εσπευσμένη και περίτεχνη αλλαγή της νομοθεσίας από το Δημοκρατικό Κόμμα δύο μήνες μετά την άνοδο του στην εξουσία, αν και παρείχε περισσότερες ελευθερίες στην ουσία ήταν ελεγχόμενες και παροδικές.[158] Ο νέος νόμος του 1950 μεταξύ άλλων παρείχε τη δυνατότητα στον πρωθυπουργό του κυβερνώντος κόμματος να διανείμει το 50% των επίσημων ανακοινώσεων και πληροφοριών σε όποιες εφημερίδες επιθυμούσε.[159] Οι σφοδρές κριτικές της «Ulus», φερέφωνου του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος αλλά και άλλων εφημερίδων της τωρινής αντιπολίτευσης για το ζήτημα των «επίσημων ανακοινώσεων» και της ανελευθερίας, ώθησαν τον Μεντερές σε τροποποίηση του νόμου το 1952 προς κατευνασμό των αντιφρονούντων.[160] Οι επικείμενες εκλογές του 1954 όμως, οδήγησαν σε εκ νέου τροποποίηση και στην εφαρμογή αυστηρότερων μέτρων.[161] Η κίνηση αυτή της κυβέρνησης κατέστησε σαφές ότι δεν ήταν διατεθειμένη να

[157]Kaya, Çakmur, ό.π., σ. 524.

[158]Ο Μεντερές αμέσως μετά την αλλαγή του νόμου του 1931 και τη θεμελίωση του καινούργιου, ανακοίνωσε ψευδώς την πλήρη απαγκίστρωση του τύπου από το κράτος. Σύμφωνα με το νέο νόμο σε περίπτωση απρεπής δημοσίευσης θα τιμωρούνταν ο δημοσιογράφος και όχι ο ιδιοκτήτης της εφημερίδας. Οι ποινές για ενδοκρατικά δημοσιεύματα θα προερχόταν από τα δικαστήρια, ενώ για αυτά του εξωτερικού από Συμβούλιο Υπουργών. Βλ. Çakir, ό.π., σ. 260-261, Kaya, Çakmur, ό.π., σ. 524.

[159]Η διανομή επίσημων ανακοινώσεων θεσπίστηκε στις αρχές του Αυγούστου 1951 και συνοδεύτηκε με την αυστηρότερη μετατροπή άρθρων του νόμου του 1950. Επί παραδείγματι ανακοινώθηκε ότι οποιαδήποτε ανακοίνωση και ενίσχυση κομμουνιστικών ιδεών θα ισοσταθμούσε με φυλάκιση το λιγότερο δέκα ετών. Çakir, ό.π., σ. 257, 261-263, Tiliç, ό.π., σ. 394.

[160]Η τροποποίηση του νόμου το 1952 αφορούσε κυρίως τα δικαιώματα των δημοσιογράφων ως προς την ασφάλιση και παροχή αποζημίωσης σε περίπτωση κλεισίματος, την αδειοδότηση καθώς και το ύψος των οικονομικών απολαβών. Βλ. Çakir, ό.π., σ. 262, Heper, Demirel, ό.π., σ. 120.

[161]Ο Μεντερές θέλοντας να διατηρήσει τον έλεγχο στις εφημερίδες όχι μόνο εφηύρε νέο κατηγορητήριο για τις ποινές με το πρόσχημα προσβολής και σπίλωσης της τουρκικής φήμης-κράτους αλλά απέκλισε και το δικαίωμα απολογίας από το φερόμενο ένοχο. Βλ. Çakir, ό.π., σ. 263, 266.

εφαρμόσει πλήρως τα δημοκρατικά ιδεώδη που υποσχόταν προεκλογικά.[162] Γεγονός που δυσαρέστησε τόσο την αντιπολίτευση όσο και τους υποστηρικτές της κυβέρνησης και τα ενδοκομματικά της μέλη. Έως το ξέσπασμα των Σεπτεμβριανών και την εφαρμογή του στρατιωτικού νόμου, ο οποίος αποτέλεσε και απόγειο της αυταρχικότητας του Δημοκρατικού Κόμματος, με το κλείσιμο εφημερίδων αλλά και την επιβολή τιμωριών, η εφημεριδογραφική διαμάχη και οι κατηγορίες για αυταρχισμό και λογοκρισία εκτοξεύτηκαν στα ύψη.

Μπορεί τα νομοθετικά διατάγματα του 1931, 1950, 1952, 1954 περί τύπου, να απαντούν εν μέρει στο ερώτημα αν ο τουρκικός τύπος ήταν απαγκιστρωμένος από το κράτος ή αν ήταν καθηλωμένος από αυτόν, αλλά τα περιστατικά βίας που σημειώθηκαν, οι δίκες που διεξήχθησαν και οι κρατικές επιδοτήσεις που δόθηκαν παρέχουν μια πιο εμπεριστατωμένη εικόνα.

Οι πιέσεις που ασκήθηκαν στο Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα αμέσως μετά την καθιέρωση της αντιπολίτευσης, εξανάγκασαν την κυβέρνηση να προβεί σε ελιγμούς και διπλωματικά κόλπα προκειμένου να καταπραΰνει τις κριτικές εναντίον της και ταυτοχρόνως να διατηρήσει το σύστημα ελέγχου του τύπου.[163] Καθ' όλη τη διακυβέρνηση του, το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα προσπαθούσε μέσω κυβερνητικών εφημερίδων ματαίως να αποδείξει ότι παρά την ύπαρξη του αυστηρού νόμου υπήρχαν ήδη πολλές ελευθερίες στην έκφραση του λόγου. Τα επιχειρήματα του, που στηρίχτηκαν κυρίως στην δημιουργία αντιπολιτευτικής φωνής και στην εμφάνιση νέων εφημερίδων δεν αρκούσαν για να καλύψουν τις συντηρητικές και αυταρχικές του θέσεις. Η περίτεχνη τροποποίηση του νόμου που έκανε και που αφορούσε το δικαίωμα ιδιοκτησίας των εφημερίδων δεν αποτέλεσε τίποτα περισσότερο από ένα πολιτικό κόλπο, αφού ταυτοχρόνως έβαλε φραγμούς στη δημιουργία νέων. Τα μέλη και οι υποστηρικτές του χρηματοδοτώντας φιλοκυβερνητικές εφημερίδες, χρησιμοποιώντας απειλές και κάνοντας έκκληση σε πατριωτικά φρονήματα, προσπαθούσαν να δικαιολογήσουν τη στάση τους και να καταστείλουν τους αντιφρονούντες.[164] Χαρακτήριζαν τις αντιπολιτευτικές φωνές εχθρό του κράτους, υποστηρίζοντας ότι διακύβευαν την

[162] Çakir, ό.π., σ. 257, Kaya, Çakmur, ό.π., σ. 524.
[163]Το Ρεπουμπλικανικό κόμμα υπό τις πιέσεις της αντιπολίτευσης και υπό το φόβο ότι θα χάσει στις εκλογές προέβη σε μία φαινομενική μετατροπή του άρθρου 50 του «νόμου περί τύπου», καθώς ναι μεν αποποιήθηκε την αρμοδιότητα κλεισίματος εφημερίδων αλλά τη μετέφερε στα δικαστήρια. Δεν έδωσε καμία ουσιαστική ελευθερία. Η μοναδική μετατροπή ήταν η χρονική οριοθέτηση κλεισίματος εφημερίδων από ένα μήνα έως δύο χρόνια. Βλ. Çakir, ό.π., σ. 258.
[164]Bayram, ό.π., σ. 591.

εξωτερική βοήθεια και κυρίως των ΗΠΑ ενώ δεν δίστασαν να προβούν σε επιθέσεις και κλείσιμο εφημερίδων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το βραχυπρόθεσμο λουκέτο που μπήκε στις αντιπολιτευτικές εφημερίδες Yeni Sabah και Gerçek Gazeteleri το 1946 επειδή στηλίτευσαν το εκλογικό αποτέλεσμα του 1946.[165]

Αντιστοίχως, το Δημοκρατικό Κόμμα παρ' όλες τις υποσχέσεις για ελευθερίες που έδινε, αμέσως μετά την άνοδο του στην εξουσία, κινήθηκε προς την ίδια κατεύθυνση υιοθετώντας πολλάκις αυστηρότερους νόμους και σκληρότερες πρακτικές ελέγχου. Η τροποποίηση του νόμου που προέβη ήταν εφαρμοσμένη στα δικά του μέτρα και σταθμά, εγείροντας κύμα αντιδράσεων που προσπάθησε να καταστείλει βίαια τόσο λεκτικά όσο και σωματικά. Προσπάθησε να φιμώσει τις μη φιλοκυβερνητικές εφημερίδες μέσο απειλών, μη χρηματοδοτήσεων αλλά και κλείνοντας τες. Ο Μεντερές και το κόμμα του, έδιναν τις περισσότερες ανακοινώσεις στους υποστηρικτές τους, επιδοτούσαν κυρίως τις εφημερίδες τους, καθιστώντας αδύνατη την λειτουργία των αντιπολιτευτικών, εξαιτίας οικονομικής ανεπάρκειας και προέβαιναν σε δίκες και σε ποινές φυλάκισης.[166]

Καταληκτικά παρατηρείται ότι ο τύπος στην Τουρκία τόσο κατά τη διακυβέρνηση του Ρεπουμπλικανικού κόμματος, όσο και αυτή του Δημοκρατικού ήταν δεμένος στο κρατικό άρμα. Η συντηρητική αλλά και η φαινομενικά δημοκρατική κυβέρνηση ασκούσαν αυστηρό έλεγχο, χρησιμοποιώντας έννομα αλλά και άνομα όπλα. Καμιά από τις δύο κυβερνήσεις δεν ήταν διατεθειμένη να παραχωρήσει ελευθερίες. Οι κινήσεις τους στόχευαν στην εξασφάλιση της εξουσίας τους και στη χειραγώγηση της κοινής γνώμης κατά το δοκούν. Επομένως από το 1946-1960 ο τύπος στην Τουρκία ήταν στρατευμένος και η ελευθερία του λόγου συνοδευόταν και ήταν εξαρτημένη από κομματικές επιλογές.

[165]Çakir, ό.π., σ. 259.
[166]Στο ίδιο, ό.π., σ. 264.

3.2 Φιλοκυβερνητικές και αντιπολιτευτικές εφημερίδες 1946-1960

Η νομιμοποίηση κομματικών σχηματισμών στην Τουρκία το 1946 και η έντονη διαμάχη για την ανελευθερία του τύπου, είχε ως απότοκο την ανάδειξη της εφημεριδογραφίας σε πολιτικό όπλο και τη δημιουργία πολλών εφημερίδων από ιδιωτικά αλλά κυρίως δημόσια πρόσωπα. Εφημερίδες, που θέλοντας και μη πρόσκεινταν στις κομματικές παρατάξεις και που βάση του εκλογικού αποτελέσματος, διαχωρίζονταν σε φιλοκυβερνητικές και αντιπολιτευτικές.[167]

Από το 1946 έως το 1950, κατά τη διάρκεια δηλαδή διακυβέρνησης του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος, αρκετές εφημερίδες στράφηκαν υπέρ του Δημοκρατικού, ενώ υποστηρικτές του τελευταίου άνοιξαν δικές τους ή κατέλαβαν καίριες θέσεις σε αυτές, όπως εκείνη του αρχισυντάκτη.[168] Οι μοναδικές εφημερίδες που παρέμειναν πιστές στο κυβερνητικό σχήμα του Ισμέτ Ινονού ήταν η Ulus, η Dünya, η Tanin και η Vakit.[169] Η εφημερίδα Akşam, που ιδρύθηκε το Σεπτέμβριο του 1918, από τους Kazım Şinasi Dersan, Falih Rıfkı Atay, Necmettin Sadak και Ali Naci Karacan καθώς και η Cumhuriyet αν και αρχικά στήριζαν το CHP, προβάλλοντας αιτήματα περισσότερης ελευθερίας, μεταστράφηκαν σταδιακά προς τοDP.[170]

Στα τέλη της δεκαετίας του 1940, δημιουργήθηκαν οι εφημερίδες Hürriyet, Milliyet και Zafer. Οι δύο πρώτες, ιδρυόμενες το Μάιο του 1948 από τις δημοσιογραφικές οικογένειες Simavi και Karacan, αν και επιδίωκαν την απεμπλοκή από τον πολιτικό χώρο εξαιτίας της οικονομικής εξάρτησης από το κράτος, της χρηματοδότησης που λάμβαναν από την Αγγλία αλλά και την εμπλοκή μελών τους σε πολιτικές δραστηριότητες, τάχθηκαν υπέρ του Δημοκρατικού Κόμματος. Ο αρχισυντάκτης της Hürriyet, Hikmet Bil επί παραδείγματι, το 1954 εξέλαβε ηγετική θέση στην οργάνωση «Kibris Türktür» που

[167]Η τουρκική εφημεριδογραφία από το 1945 έως το 2002 ήταν εξαρτημένη και ελεγχόμενη από το τουρκικό κράτος. Bayram, ό.π., σ. 580, Tiliç, ό.π., σ. 127-129.
[168]Kaya, Çakmur, ό.π., σ. 524.
[169]Bayram, ό.π., σ. 605, Σαρίογλου, ό.π., σ. 141, Fahri Yetim, *Ulus ve Zafer gazetelerinin karşilaştirmali incelemesi (1957-1960)*, Άγκυρα, Ιούνιος, 2006, σ. 29.
[170]Κάποιοι ιδρυτές της εφημερίδας Akşam ήταν άμεσα εμπλεκόμενοι με το CHP. Ο Falih Rıfkı Atay ήταν βουλευτής του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος και ο Necmettin Sadak Υπουργός Εξωτερικών του. Αν και αρχικά στέκονταν αρνητικά διακείμενοι προς το Δημοκρατικό Κόμμα, στη πορεία λόγω οικονομικών διακυβευμάτων το στήριξαν.Ο ιδρυτής και συντάκτης της Cumhuriyet, Yunus Nadi Abalıoğlu, όντας υπέρμαχος της Δημοκρατίας στάθηκε επίσης στο πλευρό του DP. Bayram, ό.π., σ. 605, Yetim, ό.π., σ. 29, Tiliç, ό.π., σ. 130, Çakir, ό.π., σ. 261.

χρηματοδοτούνταν και υποστηριζόταν από τον Μεντερές.[171] Το 1949 ιδρύθηκε η κομματική εφημερίδα Zafer, το κύριο όργανο του Δημοκρατικού Κόμματος. Κατά την ενδεκαετή διάρκεια ζωής της λάμβανε από την κυβέρνηση Μεντερές τις περισσότερες επίσημες ανακοινώσεις και τη μεγαλύτερη κρατική χρηματοδότηση προκαλώντας πολλάκις οργή στο δημοσιογραφικό χώρο.[172] Στον παρακάτω πίνακα, που αφορά το διάστημα 1946-1950, παρουσιάζονται συγκεντρωτικά ποιες εφημερίδες ήταν υπέρμαχοι του CHP, ποιες του DP αλλά και αυτές που προσπάθησαν να διατηρήσουν αμερόληπτη στάση.[173]

Πίνακας. 1

Transition to Democracy (1946–1950)

	Newspapers	n	Pro-CHP				Pro-DP				Impartial				Other				Overall	
			A	C	O	L	A	C	O	L	A	C	O	L	A	C	O	L		
1	Vakit	6	x	x	x														C	Pro-CHP
2	Ulus	6	x		x														C	
3	Tanin	6	x	x															C	
4	Akşam	6	x		x		x				x								CDI	Mixed
5	Milliyet	6																		
6	Hergün	5													x					
7	Son Telgraf	5																		
8	Yeni İstanbul	5																		
9	Tan	6													x					
10	Yeni Sabah	6					x			x		x			x		x		DI	
11	Hürriyet	6					x				x	x							DI	
12	Vatan	6					x	x	x										D	Pro-DP
13	Cumhuriyet	6					x		x										D	
14	Tasvir	6					x								x				D	
15	Son Posta	5					x												D	
16	Zafer	5					x												D	

[171]Βιβλιογραφικά η Hürriyet και η Milliyet θεωρούνται από τις πιο σημαντικές εφημερίδες εξαιτίας της ίδρυσης τους από μη κομματικές παρατάξεις και της εισπρακτικής επιτυχίας που σημείωσαν. Αξίζει να αναφερθεί ότι η Hürriyet όχι μόνο ήταν η πρώτη εφημερίδα που προσπάθησε να ευαισθητοποιήσει τον τουρκικό λαό για το Κυπριακό αλλά ήταν και αυτή που έκανε τις περισσότερες επιθέσεις παρασύροντας σταδιακά και τις υπόλοιπες. Σε αυτό συνέβαλε καθοριστικά και η άνοδος του αρχισυντάκτη της στην προεδρία της οργάνωσης «Kibris Türktür». Tiliç, ό.π., σ. 128-130, Σαρίογλου, ό.π., σ. 133-135, Kaya, Çakmur, ό.π., σ. 524.

[172]Η έκδηλη εύνοια προς τη Zafer σε συνδυασμό με τους περιορισμούς που επέβαλλε η κυβέρνηση Μεντερές στον τουρκικό τύπο έστρεψαν πολλές εφημερίδες που ήταν υπέρ της εναντίων της. Κύριος συγγραφέας της ήταν ο βουλευτής του DP, Mümtaz Faik Fenik. Για τη Zafer βλ. Çakir, ό.π., σ. 261, 263.

[173]Ο πίνακας είναι από άρθρο του Salih Bayram που πραγματεύεται την επίδραση της πολιτικής στον τουρκικό τύπο. Bayram, ό.π., σ. 605.

Από την εκλογική νίκη του Δημοκρατικού κόμματος έως το 1954, οι περισσότερες εφημερίδες ευνοημένες από το νομοθετικό πλαίσιο που θέσπισε για τον τύπο και όντας οικονομικά εξαρτημένες από το κράτος στάθηκαν στο πλάι του.[174]Οι αριθμητικά λιγοστές αντιπολιτευτικές φωνές υποσκελίζονταν από τα φερέφωνα του DP. Ο νόμος του 1954 και οι αυταρχικοί περιορισμοί του, επαναπροσδιόρισαν τη στάση και τις απόψεις ακόμα και των φιλοκυβερνητικών εφημερίδων στρέφοντας τις εναντίων του.[175] Πράγμα που αποδεικνύεται στον παρακάτω πίνακα που αφορά την περίοδο 1950-1960.[176]

Πίνακας 2

1950s Democrat Party Governments (1950–1960)

	Newspapers	n	Pro-DP				Anti-DP				Impartial				Other				Overall	
			A	C	O	L	A	C	O	L	A	C	O	L	A	C	O	L		
1	Zafer	5	x	x	x	x													P	Pro-DP
2	Son Posta	5	x	x	x	x													P	
3	Milliyet	6	x	x	x										x				P	
4	Yeni Sabah	6			x					x		x							PAI	Mixed
5	Dünya	5			x	x	x	x	x	x									PA	
6	Yeni İstanbul	5																		
7	Hergün	5																		
8	Akşam	6					x				x								AI	
9	Ulus	6					x	x	x	x									A	Anti-DP
10	Hürriyet	6					x	x	x	x									A	
11	Cumhuriyet	6	y				x		x	x					x				A	
12	Vatan	6					x	x		x									A	
13	Son Telgraf	5	y				x	x											A	
14	Son Havadis	5							x	x					x				A	
15	Vakit	6							x										A	

Το μοναδικό κοινό σημείο συνεννόησης φιλοκυβερνητικών και μη εφημερίδων στάθηκε η αναγωγή του Κυπριακού σε εθνικό ζήτημα. Ο τουρκικός τύπος συσπειρώθηκε προς το εθνικό συμφέρον χωρίς όμως να ξεχάσει τις διαφορές του.[177]Λίγες μέρες μετά τη διεξαγωγή των Σεπτεμβριανών το 1955, η κριτική της αντιπολίτευσης στο ζήτημα των

[174]Εφημερίδες όπως η Akşam, η Cumhuriyet και η Vatan παρά το ότι ιδρύθηκαν και λειτούργησαν επί CHP στήριξαν το DP. Heper, Demirel, ό.π., σ. 110.
[175]Για την αλλαγή στάσης των εφημερίδων και το νόμο περί τύπου του 1954 βλ. Çakir, ό.π., σ. 263-267.
[176]Για τον πίνακα βλ. Bayram, ό.π., σ. 606.
[177]Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το δημοσίευμα της Akşam που αναφέρει: «Η αντιπολίτευση και η κυβέρνηση ενώθηκαν σαν δύο αδέρφια που είδαν το σπίτι τους σε κίνδυνο». Βλ. *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 27/08/1955, σ. 1.

ενόχων, της παράτασης του στρατιωτικού νόμου καθώς και οι υπαινιγμοί της για εμπλοκή του DP, που στηρίχτηκε στην απόκρυψη στοιχείων, είχε ως αποτέλεσμα τη συνολική καθήλωση του τύπου έως το 1960. Στα πλαίσια αποπροσανατολισμού και αποποίησης ευθυνών το Δημοκρατικό Κόμμα έκλεισε αντιπολιτευτικές αλλά και δικές του εφημερίδες, με την κατηγορία παρακίνησης του λαού προς ανθελληνικές ενέργειες. Από το 1955 έως το 1960 ο τουρκικός τύπος λειτουργούσε υπό τις αυστηρές επιταγές της κυβέρνησης Μεντερές. Η μοναδική ανάσα ελευθερίας για αυτόν επήλθε με την ανατροπή του DP από στρατιωτικό πραξικόπημα.[178]

[178] Για όλα τα παραπάνω βλ. Tiliç, ό.π., σ. 129.

3.3 Ο τουρκικός τύπος την 6η Σεπτεμβρίου του 1955

Η τουρκική εφημεριδογραφία την 6η Σεπτεμβρίου του 1955, της πρώτης δηλαδή ημέρας των ανθελληνικών επεισοδίων, κατά πλειονότητα ασχολήθηκε με την Διάσκεψη του Λονδίνου, το μειονοτικό στην Ελλάδα και τις αντιδράσεις του τουρκικού λαού στο ζήτημα του Κυπριακού. Ειδήσεις περί βομβιστικής επίθεσης στη Θεσσαλονίκη καθώς και για επερχόμενες βιαιοπραγίες κατά της ελληνικής μειονότητας δόθηκαν μόνο από την Istanbul Ekspres, στην απογευματινή έκδοση που πραγματοποίησε.[179]

Αναλυτικότερα, η «Διάσκεψη του Λονδίνου» και οι δηλώσεις του Φατίν Ρουστού Ζορλού, του Υπουργού εξωτερικών που εκπροσωπούσε την Τουρκία στη συνάντηση, όχι μόνο κατέλαβαν την πλειονότητα των πρωτοσέλιδων αλλά οι εφημερίδες τιτλοφόρησαν με αυτή τη θεματολογία. Συγκεκριμένα τα δημοσιεύματα αναφέρουν: «Ξεκινάει η δεύτερη και σημαντική φάση της Διάσκεψης του Λονδίνου»,[180] «Ανησυχούμε για την Κύπρο, σε ότι αφορά τη τύχη του νησιού για τους Τούρκους»,[181]«Η Διάσκεψη του Λονδίνου είναι αδιέξοδο»,[182] «Οι Έλληνες ήξεραν ήδη ότι η Διάσκεψη δεν θα έχει αποτέλεσμα»,[183] «Ο Ζορλού συναντήθηκε με τον Ήντεν»,[184] «Η Τουρκία θα αντέξει μέχρι το τέλος κάθε κατάστασης που θα είναι εναντίων μας για το νησί»,[185] «Προειδοποίηση προς τους Έλληνες για την κατάκτηση της Κύπρου»,[186] «Ο Ζορλού ανακοίνωσε ότι υποβλήθηκε αίτηση προς την Ελλάδα, η οποία έφερε τρομοκράτες στο νησί»,[187] «Η αυτονομία της Κύπρου θα καταστεί δυνατή μόνο με ίσα δικαιώματα».[188] Οι εφημερίδες καταγράφοντας αποσπασματικά τις δηλώσεις του Ζορλού παρουσίαζαν με απολυτότητα και χωρίς ίχνος οπισθοχώρησης τις θέσεις της Τουρκίας ενώ στηλίτευαν και αμαύρωναν σε κάθε ευκαιρία την Ελλάδα.[189]

---

[179]Γκιουβέν, ό.π., σ. 31, Αγγελοτόπουλος, ό.π., σ. 57.
[180]*Zafer*, Άγκυρα, 6/09/1955, σ. 1.
[181] Στο ίδιο.
[182]*Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 6/09/1955, σ. 1.
[183]Στο ίδιο.
[184]*Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 6/09/1955, σ. 1.
[185]Στο ίδιο.
[186]*Hürriyet*, Κωνσταντινούπολη, 6/09/1955, σ. 1.
[187]Στο ίδιο.
[188]*Istanbul Ekspres*, Κωνσταντινούπολη, 6/09/1955, σ. 1.
[189]Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα της Akşam που αναφέρει: «Να δημιουργηθούν αναταραχές την Κύπρο και να ενθαρρύνονται οι άνθρωποι να αλληλοσκοτώνονται…». *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 6/09/1955, σ.1.

Χρησιμοποιώντας ασυστόλως την τουρκική μειονότητα της Ελλάδας και της Κύπρου, την παρουσίαζαν ως καταχραστή, ενώ την Τουρκία ως φιλεύσπλαχνο υπερασπιστή των δικαιωμάτων τους. Κεντρικοί τίτλοι εφημερίδων ειρωνεύονταν την Ελλάδα και την προέβαλαν σαν ένα εθνικιστικό κράτος που κακομεταχειριζόταν τους Τούρκους και τους έτρεπε σε φυγή. Η Akşam καταγράφοντας: «Αφήστε την Ελλάδα να υπερασπιστεί τη Δυτική Θράκη πριν από την Κύπρο»[190] σχολιάζει επικριτικά και ειρωνικά τις διεκδικήσεις της για τη Μεγαλόνησο, ενώ η Vatan θίγει ζητήματα μετανάστευσης και προβαίνει σε σύγκριση διαχείρισης των μειονοτήτων από τις δύο χώρες. Ειδικότερα σημειώνει: «Η μετανάστευση από τη Θράκη συνεχίζεται», «Ο αριθμός των Τούρκων που προέρχονται από την Ελλάδα μέσα σε ενάμιση χρόνο έφτασαν τους 30.000», «Οι Έλληνες της Ίμβρου, την οποία οι ελληνικές εφημερίδες ζητούν, ζουν με πλήρη ελευθερία εξαιτίας της συμμόρφωσης των τουρκικών κυβερνήσεων προς τη Συνθήκη της Λωζάνης».[191]

Οι φυλλάδες της 6ης Σεπτεμβρίου περιλάμβαναν πολλές ειδήσεις που αφορούσαν την αντίδραση του τουρκικού λαού για το Κυπριακό. Περιστατικά αψιμαχιών και διαμαρτυρίες μεμονωμένων και οργανωμένων πολιτών έδιναν την εικόνα ενός λαού αγανακτισμένου που επιζητούσε το δίκιο του και διεκδικούσε την Κύπρο και την ασφάλεια των συμπατριωτών του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το δημοσίευμα της Vatan με επικεφαλίδα: «Υπήρξαν κάποια περιστατικά για την Κύπρο στην πόλη μας χθες», «Δύο νέοι Τούρκοι στη Λεωφόρο Istiklal φώναζαν η Κύπρος είναι Τουρκική. Δύο Έλληνες που αποβιβάστηκαν από το λεωφορείο και τραγουδούσαν ελληνικά σιώπησαν. Ένας Έλληνας που προσβάλει την τουρκικότητα ηττήθηκε»,[192] που περιγράφει μια διαμαρτυρία που σημειώθηκε στην περιοχή Beyoğlu με αφορμή τα συνθήματα που φώναζαν δύο τούρκοι πολίτες.

Επιπλέον ειδήσεις δόθηκαν μέσο φωτογραφιών και άρθρων για τη δραστηριοποίηση της τουρκικής νεολαίας και της οργάνωσης η Κύπρος είναι Τουρκική. Στα πρωτοσέλιδα δέσποζαν εικόνες που έδειχναν το νησί της Κύπρου με την ημισέληνο και το αστέρι και ανθρώπους που τοποθετούσαν σε διάφορα μέρη αφίσες με το λογότυπο «Η Κύπρος είναι

[190] *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 6/09/1955, σ. 1.
[191] *Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 6/09/1955, σ. 1.
[192] Στο δημοσίευμα αναφέρεται ότι κάποιοι Έλληνες κατέβασαν προληπτικά τα παραθυρόφυλλα των καταστημάτων τους εξαιτίας της πολυπληθούς συγκέντρωσης που διαδήλωνε με το σύνθημα: «Η Κύπρος είναι τουρκική». Οι Τούρκοι που ξεκίνησαν τη διαδήλωση είπαν στους αστυνομικούς: «Η Κύπρος είναι τουρκική. Εάν κάποιος ισχυρίζεται το αντίθετο θα θέλαμε να μη βρίσκεται σε αυτά τα χώματα». Στο ίδιο.

Τουρκική».[193] Οι εφημερίδες, παρουσίαζαν το λαό να ενεργοποιείται για το εθνικό του συμφέρον και να συσπειρώνεται εναντίων των Ελλήνων. Η Hürriyetλόγου χάρη σε άρθρο της με τίτλο: «Στο Πατριαρχείο κρεμάστηκε η πλάκα- Η Κύπρος είναι Τουρκική» αναφέρει ότι η νεολαία τοποθέτησε μία τόσο μεγάλη αφίσα ώστε καλύφθηκε ο μισός τοίχος του κτιρίου και ότι ένας Έλληνας που βρέθηκε εκεί ξυλοκοπήθηκε».[194]

Ειδησεογραφικά, η αφορμή και η προδιάθεση για τις επιθέσεις κατά των μη μουσουλμάνων της Τουρκίας εμφανίστηκαν τις απογευματινές ώρες από την Istanbul Ekspres, που όπως προαναφέρθηκε τιτλοφόρησε με θέμα τη βομβιστική επίθεση στη Θεσσαλονίκη. Η παρούσα εφημερίδα εξηγώντας το περιστατικό, εστίασε στην ηθική ζημία που υπέστη η Τουρκία και όχι την υλική. Χρησιμοποιώντας λέξεις και φράσεις όπως: «βιασμός», «τρομοκρατικό κίνημα Ελλήνων», «η ελληνική κυβέρνηση το προκάλεσε» και «δεν πήραν μέτρα ασφαλείας»,[195] ηθελημένα ή μη προκαλούσε την οργή των αναγνωστών. Στα φύλλα της αν και συμπεριλαμβάνει την αντίδραση της Ελλάδας, που απάντησε ότι πιάστηκε εξ απήνης, ότι επρόκειτο για σκευωρία και θα επανορθώσει, αποτυπώνονται περισσότερο σκληρές δηλώσεις ανθρώπων για το περιστατικό.[196] Οι δηλώσεις του Προέδρου των Φοιτητών Κωνσταντινούπολης, του Γραμματέα της Τουρκικής Εταιρείας Κύπρου καθώς και διάφορων πολιτών ουσιαστικά προικονομούσαν τα επεισόδια. Χαρακτηριστικές φράσεις που το αποδεικνύουν είναι: «Το τουρκικό έθνος και η νεολαία του είναι υπομονετικές αλλά δεν θα αργήσουν να δώσουν την απάντηση σε όσους είναι αλαζονικοί και καταστρέφουν τη μνήμη αγαπημένων όντων» και «Οι Έλληνες καταστράφηκαν με το βομβαρδισμό στο σπίτι του Ατατούρκ».[197]

Καταληκτικά τα τουρκικά δημοσιεύματα της 6ης Σεπτεμβρίου του 1955 αποτελούν κομβικό σημείο για τα επεισόδια που συνέβησαν καθώς το περιεχόμενο και το ύφος τους έστρεφε και τον πιο παραδόπιστο εναντίων του αλύπητου και πονηρού εχθρού, του Έλληνα.

---

[193]Στην εφημερίδα Zafer επί παραδείγματι απεικονίζονται τέσσερις άνδρες που κρατούν ένα ραμμένο πάπλωμα που φέρει τη φράση: «Η Κύπρος είναι Τουρκική». Όπως εξηγείται στη λεζάντα πρόκειται για ένα πάπλωμα που κέντησε η τουρκική νεολαία και το δώρισε στον Πρόεδρο Τζελάλ Μπαγιάρ. *Hürriyet,* Κωνσταντινούπολη, 6/09/1955, σ. 1, *Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 6/09/1955, σ. 1, *Zafer*, Άγκυρα, 6/9/1955, σ. 1.
[194]*Hürriyet*, ό.π., σ. 1.
[195]*Istanbul Ekspres,* 2η έκδ., Κωνσταντινούπολη, 6/09/1955, σ. 1,2.
[196]Στο ίδιο, σ. 1.
[197]Στο ίδιο, σ. 2.

3.4 Η τουρκική εφημεριδογραφία την 7η Σεπτεμβρίου του 1955

Η ανακοίνωση της έκρηξης στη Θεσσαλονίκη σε συνδυασμό με τα βίαια γεγονότα, που εκτυλίχθηκαν τις βραδινές ώρες της 6ης Σεπτεμβρίου στην Τουρκία, μονοπώλησαν το ενδιαφέρον του τουρκικού τύπου την επομένη κιόλας μέρα. Οι εφημερίδες της 7ης Σεπτεμβρίου, δημοσιεύματα των οποίων παρουσιάζονται στο πρώτο κεφάλαιο, κυκλοφορώντας με τίτλους σχετιζόμενους με το «Στρατιωτικό Νόμο», εστίασαν κυρίως σε αυτόν, στην έκρηξη του οικήματος του Ατατούρκ, στις ανθελληνικές ενέργειες που διεξήχθησαν και στην ταυτοποίηση των δραστών. Η στάση της κυβέρνησης, οι ζημιές και οι αποζημιώσεις, παρουσιάστηκαν σε μικρότερο βαθμό και προβλήθηκαν εκτενέστερα τις επόμενες ημέρες. Παρά την εφόρου ύλης ενημέρωση, το εντυπωσιακότερο σημείο των δημοσιευμάτων εντοπίζεται στον τρόπο που ερμηνεύτηκε η αντίδραση του τουρκικού έθνους και τα σχόλια για την Ελλάδα.

Συγκεκριμένα οι εφημερίδες, αφού διατύπωσαν την αποδοκιμασία της τουρκικής κυβέρνησης για τις βιαιοπραγίες και τις δηλώσεις της περί αποζημιώσεων και τιμωριών, έσπευσαν στο σχολιασμό του περιστατικού της Θεσσαλονίκης και στην αναπόδεικτη απόδοση κατηγοριών στους κομμουνιστές. Κίνηση στοχευμένη αν ληφθεί υπόψη ο αιχμηρός λόγος, η καταστροφολογική διάσταση που προσέδωσαν και το βεβιασμένο κατηγορώ. Η φαινομενικά αθώα ενημέρωση των τεκταινόμενων στη Θεσσαλονίκη και η άμεση επίρριψη ευθυνών ουσιαστικά ενείχε σκοπιμότητες.

Τα δημοσιεύματα, περιγράφοντας ακραία και με βαρύγδουπους όρους την έκρηξη, απέδωσαν το ανθελληνικό ξέσπασμα μίσους στο συνδυασμό κομμουνιστικής σκευωρίας και παραπλάνησης του λαού, που είχε αγανακτήσει με τη «βεβήλωση» του σπιτιού του Ατατούρκ και το Κυπριακό.[198] Οι ειδήσεις προσπαθούσαν να "αγιοποιήσουν" το τουρκικό έθνος προβάλλοντας το χρηστό ήθος ενός λαού που παρασύρθηκε και τονίζοντας το ηθικό και υλικό κόστος, που υπέστη η χώρα. Μερικές εφημερίδες αναφέρουν: «Η χώρα υπέστη καταστροφή»,[199] «Δε γίνεται να αποδώσουμε τα γεγονότα

[198]Στα δημοσιεύματα για το περιστατικό της Θεσσαλονίκης χρησιμοποιούνται προτάσεις όπως: «Η εξάπλωση των καταστροφών και του βιασμού στη Θεσσαλονίκη σαν να είχε προγραμματιστεί», «…Τα απαίσια χέρια βίασαν βίαια τον τουρκικό ναό…», «Ελάτε να δείτε πώς ρέει το ελληνικό αίμα με ξιφολόγχες», «Η δολοφονία που οργανώθηκε εναντίον του σπιτιού του Αγίου Ατατούρκ και η δημόσια πάλη γύρω από το Κυπριακό ήταν σκόπιμη και ύπουλη…», «Η αγανάκτηση ήταν τόσο μεγάλη που ακόμα και γυναίκες συμμετείχαν». *Zafer*, Άγκυρα, 7/09/1955, σ. 7, *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 2., *Istanbul Ekspres*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 1.
[199]*Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 1.

στη δική μας συνείδηση και στα εθνικά μας συναισθήματα», «…Είναι προφανές ότι έγινε θεσμική καταστροφή της τουρκικής φήμης στον κόσμο…»,[200] «Οι φυλές και οι δράστες αυτού του οδυνηρού συμβάντος, το οποίο έχει μεγάλη επίδραση στις εσκεμμένες ή ασυνείδητες προκλήσεις θα τιμωρηθούν απόλυτα και γρήγορα».[201]

Παρά την προσπάθεια απενοχοποίησης και αποβολής της «ρετσινιάς του κακού», οι εφημερίδες υπέπεσαν σε λάθη που αποδείκνυαν τη συνειδητή και οργανωμένη εμπλοκή του τουρκικού κράτους. Από τη μία το παρουσίαζαν αθώο και από την άλλη δημοσίευαν ανθελληνικές δηλώσεις προσώπων που εμπεριείχαν απειλές, μείωναν την Ελλάδα και την καταδείκνυαν ως έμμεσο υπαίτιο για όσα πέρασε η μειονότητα της Κωνσταντινούπολης.[202] Η μοναδική εφημερίδα που παρουσίασε ολοκληρωμένα τις θέσεις της Ελλάδας και κράτησε χαμηλότερους τόνους ήταν η Vatan.[203] Πόσο ηθικό είναι αυτό άραγε; Εάν η Ελλάδα είχε οργανώσει το χτύπημα στη Θεσσαλονίκη και οι Τούρκοι επιτέθηκαν στη μειονότητα ως αντίποινο, γιατί η Τουρκία να μην το θεωρήσει λήξαν και να συνεχίζει να κατηγορεί την Ελλάδα, ενώ οι πολίτες της επιτέθηκαν έκδηλα; Μήπως η καλύτερη άμυνα είναι η επίθεση;

Κλείνοντας η επίρριψη ευθυνών, όταν παρουσιάζεται ένα εθνικό πρόβλημα που λαμβάνει μεγάλες διαστάσεις και αμαυρώνει τη φήμη ενός έθνους, αποτελεί αναγκαίο κακό τόσο για την ηθική δικαίωση του πληγέντος και τη διατήρηση της τάξης, όσο και για την κάθαρση του ονόματος του εμπλεκόμενου κράτους. Στην προκειμένη, οι τουρκικές εφημερίδες ρίχνοντας στην παλαίστρα της κοινής και διεθνής γνώμης κυρίως τους κομμουνιστές και την αγανάκτηση που προκλήθηκε από τη βομβιστική επίθεση και το Κυπριακό, προσπάθησε να δικαιολογήσει τα αδικαιολόγητα παρουσιάζοντας τους Τούρκους ως άμεμπτους και ηθικούς ενώ τους Έλληνες ως μοναδικούς υπαίτιους των παθών τους.

---

[200]*Zafer*, Άγκυρα, 7/09/1955, σ. 7.
[201]*Hürriyet*, 2η έκδ., Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 1.
[202]Οι εφημερίδες κατηγορούσαν την Ελλάδα για οργανωμένη βομβιστική επίθεση, για αδιαφορία αλλά και απροθυμία να ενημερώσει το τουρκικό κράτος για το συμβάν. Επιπλέον δημοσίευσαν δηλώσεις ανθρώπων που εξέφραζαν απειλές και παρακινούσαν τον κόσμο να επιτεθεί. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα σχόλια του Χουσαμεντίν Κανοζτούρκ, Προέδρου της Εθνικής Ομοσπονδίας Φοιτητών, ο οποίος κατηγορεί την Ελλάδα για δειλία και απελπισία, παρομοιάζοντας τη «ως ζέβρα του φόβου που θέλει να μετρήσει το ύψος της στο σκοτάδι» και προκαλεί τους Έλληνες να αναμετρηθούν. *Hürriyet*, ό.π., σ. 5, *Zafer*, ό.π., σ. 7, *Akşam*, ό.π., σ. 2, *Istanbul Ekspres*, ό.π., σ. 1, *Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955,σ. 1.
[203]Παρά το σχόλιο της Vatan ότι: «Η Ελλάδα θα κληθεί να αποτρέψει αυτές τις καταχρηστικές κινήσεις και να λογοδοτήσει», αφιέρωσε ένα μεγάλο άρθρο για την ελληνική στάση, στο οποίο σχολιάζονται τα δημοσιεύματα των ελληνικών εφημερίδων για την έκρηξη στη Θεσσαλονίκη. Σε αυτό καταγράφεται ότι η Ελλάδα λυπάται για το περιστατικό καθώς και οι υπόνοιες της ότι: «ο δράστης ήταν ανθέλληνας ή τρομοκράτης της ΕΟΚΑ». *Vatan*, ό.π., σ. 1,7.

3.5 Συγκριτική παρουσίαση ελληνικού και τουρκικού τύπου για τα Σεπτεμβριανά

Η τουρκική και η ελληνική εφημεριδογραφία του Σεπτεμβρίου του 1955 μπορεί να παρομοιαστεί ως ένας ελληνοτουρκικός πόλεμος ΄΄επί χάρτου΄΄. Τα δημοσιεύματα των δύο χωρών κατακεραυνώνοντας η μία την άλλη, όχι μόνο παρουσίαζαν ουσιαστικά τη λήξη της ελληνοτουρκικής συνεννόησης και το αγεφύρωτο χάσμα Ελλάδας-Τουρκίας αλλά έδιναν και την αίσθηση μιας ενδεχόμενης ένοπλης σύρραξης. Οι εφημερίδες θίγοντας ζητήματα κοινής θεματολογίας, ερμήνευαν και παρουσίαζαν τα γεγονότα κατά το δοκούν, υπερασπιζόμενες τα εθνικά συμφέροντα της χώρας τους.

Ξεκινώντας από την αφορμή των ανθελληνικών βιαιοπραγιών, δηλαδή το βομβαρδισμό στο σπίτι του Ατατούρκ, αμφότερες ανακοίνωσαν ότι επρόκειτο για μεθοδευμένη επίθεση με τη διαφορά των αλληλοκατηγοριών. Η τουρκική πλευρά επικαλέστηκε αμέλεια και αδιαφορία προφύλαξης των τουρκικών "οικημάτων" και έκανε λόγο για αλαζονεία και τρομοκρατία των Ελλήνων, ενώ η ελληνική αναφέρθηκε σε στημένη πράξη εχθρών του κράτους, που στόχευε στη δυσφήμηση της χώρας. Ενδεικτικά οι τουρκικές εφημερίδες αναφέρουν: «Παρά τα μέτρα ασφαλείας που λαμβάνονται από την κυβέρνηση μας με μεγάλη προσοχή, το γεγονός ότι η ελληνική κυβέρνηση προκάλεσε ένα τέτοιο συμβάν εγείρει την ευαισθησία μας σε αυτό το θέμα»,[204] «…Αυτή η βόμβα που βγήκε από τα χέρια του ελληνικού ιμπεριαλισμού, και που ξέσπασε λόγω της "Ένωσης" ρίχτηκε στην τουρκοελληνική φιλία»,[205] ενώ οι ελληνικές: «Είναι έργο ξένων η επίθεση εναντίων του τουρκικού προξενείου»,[206] «Νέα στοιχεία αποκαλύπτουν ότι οι Τούρκοι έβαλαν τη δυναμίτιδα στο Προξενείο».[207]

Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκαν και στο ζήτημα των ανθελληνικών επεισοδίων. Συμφωνώντας ότι επρόκειτο για θηριωδία κατά της ελληνικής μειονότητας, έσπευσαν να μιλήσουν για οργανωμένο έγκλημα σκιαγραφώντας όμως η κάθε μεριά διαφορετικό πορτραίτο του δράστη. Ο τουρκικός τύπος αμέσως προσπάθησε να απενοχοποιήσει την Τουρκία και το λαό της, υποδεικνύοντας τους κομμουνιστές ως υπαίτιους, που παρέσυραν τον αγανακτισμένο με τη βόμβα και το κυπριακό ζήτημα λαό, ενώ ο ελληνικός τύπος κατηγόρησε ευθέως το τουρκικό έθνος. Επί παραδείγματι τα τουρκικά

[204] *Istanbul Ekspres,* 2η έκδ., Κωνσταντινούπολη, 6/09/1955, σ. 1,2.
[205] *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 2.
[206] Στρατής Δ. Ταρίνας, *Σεπτεμβριανά 55'. Όπως αποτυπώθηκαν στον ελληνικό και ξένο τύπο*, Τσουκάτου, Αθήνα, 2015, σ. 18-19.
[207] Στο ίδιο, σ. 24-25.

δημοσιεύματα γράφουν: «Η εκδήλωση του συμβάντος σε συνδυασμό με την εθνική ταραχή παρέσυρε αθώο κόσμο στις βιαιοπραγίες»,[208] «Τα γεγονότα προκλήθηκαν από τους Ερυθρούς»,[209] ενώ τα ελληνικά: «Ασύλληπτο το σκηνοθετημένο όργιο των Τούρκων»,[210] «Προπαρασκευασμένη ήταν η επίθεση των Τουρκικών τρομοκρατών».[211]

Σε ότι αφορά τις ξένες δυνάμεις, τα δημοσιεύματα διέφεραν φανερά, πράγμα αναμενόμενο δεδομένου των διαταραγμένων ελληνοβρετανικών σχέσεων, των κοινών βρετανο-τουρκικών συμφερόντων και την απαίτηση της Αμερικής να συμφιλιωθούν, αντί να τιμωρηθεί η Τουρκία. Ο ελληνικός τύπος κατηγορούσε έκδηλα την Αγγλία ως συνεργό των Τούρκων, εξέφραζε με ειρωνικό τρόπο την απαρέσκεια του για την αμερικανική στάση ενώ δήλωνε ότι η Ελλάδα θα διεκδικούσε πάση θυσία το δίκιο της. Ελληνικές εφημερίδες αναφέρουν: «Οι Άγγλοι εκδηλώνουν την αλληλεγγύη τους προς τους Τούρκους»,[212] «Αδιατάρακτος εμμονή στην ελληνοτουρκική "φιλία" με τους σφαγείς»,[213] «Οι Αμερικανοί πρέπει να αντιληφθούν ότι η ελληνοτουρκική φιλία έπαυσε»,[214] «Το ΝΑΤΟ ετήρησεν χθες σιγήν».[215] Αντιθέτως οι τουρκικές παρουσίαζαν μια ιδεατή σχέση αγαστής συνεργασίας. Δημοσιεύματα γράφουν: «Η Αμερική δεν υποστηρίζει την Αθήνα στην Κύπρο»,[216] «Μεντερές και Ντάλες αντάλλαξαν μεταξύ τους μηνύματα».[217] Ακόμα και οι βρετανικές προτάσεις για τριπλή κυριαρχία αντί αυτοδιαθέσεως προσεγγίστηκαν διαφορετικά. Τα ελληνικά δημοσιεύματα απέκλειαν οποιοδήποτε ενδεχόμενο συμβιβασμού αντιμετωπίζοντας με απέχθεια τους Άγγλους εν αντιθέσει με τα τουρκικά, που παρουσίαζαν θετική την πρόταση και δήλωναν ότι το νησί δεν έχει τη δύναμη να αποφασίζει για τον εαυτό του.[218]

Το ξέσπασμα των επεισοδίων δεν σταμάτησε τις συζητήσεις για το Κυπριακό, αντιθέτως τις αναζωπύρωσε. Οι τουρκικές εφημερίδες, προσπαθώντας πιθανότητα να περάσουν το

[208] *Zafer*, Άγκυρα, 7/09/1955, σ. 7.
[209] Στο άρθρο που φέρει τον τίτλο αυτό, διατυπώνονται οι δηλώσεις της κυβέρνησης που εκφράζει τη λύπη της, αποκαλεί τους Έλληνες πολίτες της και κατηγορεί τους κομμουνιστές ως διακινητές των βιαιοπραγιών επισημαίνοντας ότι δεν επλήγησαν μόνο τα θύματα αλλά και ολόκληρη η Τουρκία. *Hürriyet,* 2η έκδ., Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 1.
[210] Ταρίνας, ό.π., σ. 20.
[211] Στο ίδιο, σ. 30.
[212] Η είδηση αυτή αναγράφεται κάτω από το κεντρικό τίτλο της κεντρώας εφημερίδας Έθνος με ημερομηνία 8/09/1955. Στο ίδιο, σ. 22-23.
[213] Ο παρών τίτλος βρίσκεται στο πρωτοσέλιδο της αριστερίζουσας εφημερίδας Αυγής με ημερομηνία 9/09/1955. Στο ίδιο, σ. 30-31.
[214] Κεντρικός τίτλος της κεντρώας εφημερίδας Τα Νέα με ημερομηνία 9/09/1955. Στο ίδιο, σ. 32.
[215] *Ελευθερία*, Αθήνα, 9/09/1955, σ. 1.
[216] *Cumhuriyet*, Κωνσταντινούπολη, 22/09/1955, σ. 1.
[217] *Cumhuriyet*, Κωνσταντινούπολη, 21/09/1955, σ. 1.
[218] *Καθημερινή*, Αθήνα, 7/09/1955, σ. 1.

μήνυμα στην Ελλάδα να σταματήσει τις διεκδικήσεις στο νησί, απέδιδαν την εξαγρίωση του λαού στις δραστηριότητες της για την «Ένωση» και συνέχιζαν να ανακοινώνουν βιαιότητες της ΕΟΚΑ κατά των Τουρκοκυπρίων.[219] Από την άλλη πλευρά οι ελληνικές εφημερίδες αρνούνταν ότι το Κυπριακό θα μπορούσε να προκαλέσει τόση ζημιά και δήλωνε ότι δε θα σταματούσε τις διαδικασίες προσάρτησης.[220] Ελληνική εφημερίδα σημειώνει: «Η Κύπρος αποτέλεσε πρόσχημα για τις φρικαλεότητες των Τούρκων στη Σμύρνη και στην Κωνσταντινούπολη».[221]

Οι εφημεριδογραφίες των δύο χωρών, παρά τις αποκλείσεις τους και τις διαφορετικές ερμηνείες που προσέδωσαν στα γεγονότα, είχαν αρκετά σημεία σύγκλισης. Ασχέτως του άνισου της υπόθεσης και της μη τήρησης τους από την τουρκική πλευρά, αμφότερες παρουσίασαν την κυβερνητική αποδοκιμασία,[222] κατηγόρησαν τα σώματα ασφαλείας για εσκεμμένη αδιαφορία[223] και για τα δύο περιστατικά, παραδέχτηκαν τη βαρβαρότητα που διεξήχθη στην Κωνσταντινούπολη, ανέδειξαν τις ζημιές και υποσχέθηκαν πλήρη αποκατάσταση και απονομή δικαιοσύνης.[224] Επιπλέον και στις δύο υποστηρίχθηκε ότι οι επιθέσεις αποτέλεσαν την ταφόπλακα των ελληνοτουρκικών σχέσεων και τονίστηκε η ηθική διάσταση των επιπτώσεων.[225]

Οι σημαντικότερες όμως ομοιότητες της ελληνικής και της τουρκικής εφημεριδογραφίας, ήταν η χρήση του εθνικισμού με τα "ρατσιστικά" αισθήματα που έσπερναν στους λαούς τους καθώς και η κοινή γραμμή που ακολούθησαν ανεξαρτήτου ιδεολογικού και κομματικού προσανατολισμού, εναντίων του εχθρού. Αρχικά χρησιμοποιώντας περίτεχνα γραμματικά φαινόμενα όπως: (εμείς-εκείνοι), τονίζοντας την εθνικότητα (οι τούρκοι-οι έλληνες) και προσδίδοντας αρνητικά επίθετα (τρομοκράτες, καταχραστές) στους λαούς δημιουργούσαν αποσχιστικές σχέσεις, τόνιζαν διαρκώς τις διαφορές τους και τους έστρεφαν εναντίων τους.[226] Επιπλέον η αναφορά σε παρελθοντικά πάθη και η ένταξη τους στο σήμερα, δημιουργούσε αισθήματα καχυποψίας και τρομοκρατούσε τους αναγνώστες. Δημοσιεύματα τουρκικών

[219]Η Hürriyet σε άρθρο της αναφέρει τη δολοφονία ενός Τουρκοκύπριου, ονόματι Αρίφ, από την ΕΟΚΑ. Επρόκειτο για ένα βοσκό που δέχτηκε μια σφαίρα που προοριζόταν για το θείο του. *Hürriyet,* Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 5.
[220] Ταρίνας, ό.π., σ. 60.
[221] Στο ίδιο, σ. 34.
[222]*Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 7, *Hürriyet*, Κωνσταντινούπολη, 8/09/1955, σ. 1, 5.
[223] Ταρίνας, ό.π., σ. 38.
[224]*Hürriyet*, Κωνσταντινούπολη, 13/09/1955, σ. 5, *Καθημερινή*, Αθήνα, 8/09/1955, σ. 1.
[225]*Zafer*, Άγκυρα, 7/09/1955, σ. 7.
[226]Köse, Yılmaz, ό.π., σ. 912-923, Ταρίνας, ό.π., σ. 30-31, 36-37, 46-49.

εφημερίδων έκαναν λόγο για αναθεωρητικές βλέψεις και αναβίωση της Μεγάλης Ιδέας[227], ενώ ελληνικά παραλλήλιζαν τις ανθελληνικές ενέργειες του 1955 με τους διωγμούς του 1922 εγείροντας το φόβο των πολιτών.[228]

Εν κατακλείδι τόσο οι τουρκικές όσο και οι ελληνικές εφημερίδες ακολούθησαν κατά κόρον ίδια γραμμή πλεύσης. Παρά τις διαφορετικές ερμηνείες που προσέδωσαν στα γεγονότα, ο βασικός στόχος ήταν να υποβιβαστεί το γόητρο και η αξία του αντιπάλου και ο φανατισμός του λαού των δύο χωρών με λάβαρο το Κυπριακό.

[227]*Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 6/09/1955, σ. 1, *Hürriyet*, Κωνσταντινούπολη, 28/08/1955, σ. 5.
[228]Ταρίνας, ό.π., σ. 18, 48-49, 54-55.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ:4

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο τουρκικός τύπος, αναδυόμενος σε πολιτικό όπλο υψίστης σημασίας σχεδόν παράλληλα με την ανάδυση του Κυπριακού ζητήματος, αποτέλεσε έναν από τους κυριότερους παράγοντες της κτηνωδίας, που βίωσε η ελληνική μειονότητα την 6η/7ηΣεπτεμβρίου του 1955 στην Τουρκία. Μπορεί να μην επωμίζεται την πλήρη υπαιτιότητα των επεισοδίων, παρά ταύτα φέρει μεγάλο μερίδιο ευθύνης για το ρήγμα που προκλήθηκε στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, τις σχέσεις γηγενών-μειονοτικών, τη σταδιακή εξάλειψη του ελληνισμού στην Τουρκία και την έκβαση του Κυπριακού ζητήματος.

Εξαρτημένος από το κράτος νομοθετικά, οικονομικά, πολιτικά και υπό τις "απειλές" κυρώσεων και τιμωριών, λειτουργούσε σύμφωνα με τις προσταγές της κυβερνητικής εξουσίας, προβάλλοντας τις αρεστές προς τους ιθύνοντες ειδήσεις και αποκρύπτοντας οτιδήποτε στρεφόταν κατά της εξουσίας και της φήμης του τουρκικού κράτους.

Καταγινόμενος με το Κυπριακό, αμέσως μετά τη μεταστροφή της τουρκικής πολιτικής και την έναρξη του αγώνα της ΕΟΚΑ στην Κύπρο, προέβη σε σκόπιμες επιθέσεις κατά της Ελλάδας και του λαού της, εξυπηρετώντας εθνικά και κυβερνητικά συμφέροντα. Αφενός προσπαθούσε να αποσπάσει την προσοχή του τουρκικού λαού από την οικονομική δυσπραγία, που επέφεραν οι κυβερνητικοί χειρισμοί, αφετέρου να δημιουργήσει ερείσματα, ευαισθητοποιώντας και δραστηριοποιώντας τον τουρκικό λαό για την Κύπρο, η απόκτηση της οποίας θα παρείχε στην Τουρκία στρατηγικά πλεονεκτήματα και θα την καταδείκνυε ακόμη πιο υπολογίσιμη δύναμη στη τότε διαταραγμένη ανατολική Μεσόγειο.

Στα πλαίσια επίτευξης του στόχου του, και με λάβαρο τον εθνικισμό, ο τουρκικός τύπος έθιγε ζητήματα που προκαλούσαν τη λαϊκή αντίδραση. Οι κατηγορίες που εξαπέλυε προς την Ελλάδα για αλαζονεία, αναθεωρητισμό της καθεστηκυίας τάξης, κακομεταχείριση της τουρκικής μειονότητας, συνέργεια με την ΕΟΚΑ και η συνεχής μείωση και υποδαύλιση της τουρκικής ταυτότητας των μειονοτικών, αποσκοπούσε στην δημιουργία ανθελληνικών αισθημάτων εναντίων τους. Η έξαρση καυστικών δημοσιευμάτων, η προβολή των κινητοποιήσεων της τουρκικής νεολαίας για τη Μεγαλόνησο και η παρουσίαση μιας φαινομενικής Βρετανοτουρκικής συμμαχίας στόχευαν στον

προσηλυτισμό της τουρκικής κοινής γνώμης και στην ευνοϊκή για την Τουρκία έκβαση της επικείμενης διάσκεψης στο Λονδίνο.

Το «τουρκικό βαθύ κράτος», υπό το μανδύα του τύπου, χρησιμοποίησε την ελληνική μειονότητα για να καθηλώσει την Ελλάδα και να την αναγκάσει να εγκαταλείψει την ιδέα της «Ένωσης». Μετατρέποντας το Κυπριακό σε εθνική υπόθεση, προβάλλοντας με υπερβολικό τρόπο την στημένη από το ίδιο, έκρηξη στη Θεσσαλονίκη και φανατίζοντας το λαό, έθεσε σε ισχύ τις υποσκάπτουσες εθνικές επιδιώξεις του.

Η Τουρκική εφημεριδογραφία, χρησιμοποιώντας συγγραφικά τεχνάσματα και ερμηνεύοντας κατά το δοκούν, την βομβιστική επίθεση και τις ανθελληνικές βιαιοπραγίες που ακολούθησαν, όχι μόνο απασφάλισε την περόνη για τη διεξαγωγή των προσχεδιασμένων επιθέσεων, αλλά επεδίωξε και την συνέχιση τους, προκειμένου να προβάλλει την υπεροχή της, να δώσει ένα καλό μάθημα στην Ελλάδα και να εκκαθαρίσει τα εδάφη της από τους αλλοδαπούς. Τα δημοσιεύματα συμπαράστασης, η επίρριψη ευθυνών στους αριστερούς και οι υποσχέσεις περί αποζημιώσεων, δεν ήταν τίποτα περισσότερο από τακτική αποποίησης των ευθυνών και προστασίας της φήμης της Τουρκίας, η οποία γνωρίζοντας ότι είναι απαραίτητη στο ΝΑΤΟ, ενόψει του Ψυχρού Πολέμου, δε δίστασε να το εκμεταλλευτεί.

Ομοίως με τον τουρκικό τύπο και ο ελληνικός, υπερασπιζόμενος τα εθνικά του συμφέροντα ερμήνευε τα γεγονότα μεροληπτικά. Προσπαθώντας να κερδίσει τη διεθνή εύνοια και να φανατίσει τον ελληνικό λαό, προέβαλε διαρκώς το βάρβαρο πρόσωπο της γείτονος χώρας και τις βιαιοπραγίες που υπέστη η ελληνική μειονότητα. Παρά το γνήσιο του ενδιαφέροντος για τους Έλληνες της Τουρκίας, τους "χρησιμοποίησε" ως όπλο για την ανεύρεση ερεισμάτων στο Κυπριακό ζήτημα. Ερείσματα, που λόγω των διεθνών εξελίξεων ήταν αδύνατο να βρει, για αυτό και ξεκίνησε τις επιθέσεις προς τις ξένες δυνάμεις. Εν αντιθέσει με την Τουρκία, η Ελλάδα λειτούργησε παρορμητικά και σε λάθος συνθήκες.

Συμπερασματικά, ο τουρκικός τύπος και κατ' επέκταση το τουρκικό κράτος λειτουργώντας μεθοδευμένα κατόρθωσε, εν μέρει τον επιδιωκόμενο στόχο του. Προσηλυτίζοντας το λαό του και χρησιμοποιώντας τη μειονότητα ως «εξιλαστήριο θύμα» κατάφερε να περιπλέξει το ζήτημα της «Ένωσης» καθιστώντας τη αδύνατη, να διαταράξει τις σχέσεις της Ελλάδας με τους ισχυρούς και να δημιουργήσει ανθελληνικό κλίμα στα εδάφη του, εξοβελίζοντας σταδιακά την ελληνική μειονότητα.

4.1 Περιορισμοί της έρευνας

Το παρών πόνημα δημιουργήθηκε υπό παγκοσμίως πρωτόγνωρες συνθήκες με αποτέλεσμα την αντιμετώπιση πληθώρας περιορισμών. Η πανδημία του covid-19 και τα μέτρα που ελήφθησαν διεθνώς, κατέστησαν αδύνατη τη μετάβαση στην Τουρκία, την κοιτίδα πληροφόρησης του υπό εξέτασης θέματος. Με γνώμονα αυτό και τους αυστηρούς περιορισμούς που έχει θέσει η όμορη χώρα στην ηλεκτρονική αναζήτηση τουρκικού αρχειακού υλικού, αναπόφευκτα αποκλείστηκαν πηγές, που θα είχαν συμπεριληφθεί υπό άλλες συνθήκες ενώ εξετάστηκαν φύλλα εφημερίδων, διάσπαρτων χρονολογικά, που βρέθηκαν χάρη στην αρωγή ανθρώπων κατά πλειοψηφία σχετικών με το αντικείμενο.

Η δυσκολία μετακινήσεων, το κλείσιμο των βιβλιοθηκών και κατ' επέκταση η αδυναμία πρόσβασης στις κλειστές συλλογές, όπου βρίσκονται σημαντικά έργα, οδήγησε στην αναγκαστική παράλειψη των συγγραμμάτων: «Ο μηχανισμός της καταστροφής» του Σπύρου Βρυώνη και «Τα Σεπτεμβριανά» του Χριστόφορου Χρηστίδη, που θα έπρεπε να συγκαταλεχθούν.

Επιπλέον εξαιτίας των αραβικών προσμίξεων, που υπήρχαν στα δημοσιεύματα, λόγω της καθιέρωσης της τουρκικής γλώσσας μόλις το 1923, αρκετά άρθρα και τίτλοι αποκλείστηκαν προς αποφυγή εσφαλμένων πληροφοριών και συμπερασμάτων. Πέραν τούτου, δεδομένου καθαρά των χρονικών και λεξιλογικών περιορισμών που τέθηκαν για την εκπόνηση του, δεν αναπτύχθηκαν θέματα όπως: ο βίος της ελληνικής μειονότητας υπό την εξουσία του Δημοκρατικού Κόμματος, οι μειονοτικές εφημερίδες και ο τουρκικός εθνικισμός.

Καταληκτικά παρά τις δυσκολίες και τις όποιες παραλείψεις, η παρούσα εργασία έχει διττή συμβολή και αξία. Αφενός επιτρέπει στους αναγνώστες, που δεν έχουν τριβή με την τουρκική γλώσσα, να πληροφορηθούν για το ζήτημα, δίνοντας την ευκαιρία συγκριτικής προσέγγισης και αφετέρου αποτελεί ισχυρή απόδειξη ότι η αγάπη για την ιστορική μελέτη μπορεί να υπερκεράσει κάθε είδους εμπόδια.

4.2 Επίλογος

Τα «Σεπτεμβριανά» αποτελούν ένα από τα ισχυρότερα παραδείγματα των συνεπειών της χειραγώγησης της κοινής γνώμης από τον τύπο και προδίδουν το επισφαλές μέλλον των μειονοτήτων εν μέσω "κονταροχτυπήματος" εθνικών συμφερόντων. Μπορεί η διεξαγωγή τους να οφείλεται σε συνονθύλευμα παραγόντων, παρά ταύτα η συνέργεια τύπου-κράτους προσέδωσε στην τουρκική εφημεριδογραφία τέτοια δυναμική, που στέφθηκε επιτυχώς ο επιδιωκόμενος στόχος της Τουρκίας. Η καθήλωση της πολυπόθητης, για την Ελλάδα, «Ένωσης» και ο σταδιακός εξανδραποδισμός της ελληνικής μειονότητας. Τι θα γινόταν άραγε αν ο τουρκικός τύπος δεν ασχολούνταν με το Κυπριακό; Θα υποβάθμιζε σε τέτοιο βαθμό την αξία των Τούρκων υπηκόων; Θα μπορούσαν τα φοιτητικά σωματεία να συγκριθούν με τον τύπο, που εισχωρεί καθημερινά στα σπίτια των πολιτών, και να επιφέρουν τέτοια αποτελέσματα; Οι απαντήσεις στις ερωτήσεις αυτές, απαντούν και στο ερώτημα του εάν και κατά πόσο ο τουρκικός τύπος συνέβαλε καθοριστικά στη διεξαγωγή των ανθελληνικών επεισοδίων το Σεπτέμβριο του 1955.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ

Ελληνικές Εφημερίδες

Ελευθερία, Αθήνα

Καθημερινή, Αθήνα

Τουρκικές Εφημερίδες

Akşam, Κωνσταντινούπολη.

Cumhuriyet, Κωνσταντινούπολη.

Hürriyet, Κωνσταντινούπολη.

İstanbul Ekspres, Κωνσταντινούπολη.

Vatan, Κωνσταντινούπολη.

Yeni Sabah, Κωνσταντινούπολη.

Zafer, Άγκυρα.

ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΕΙΣ

Ξενόγλωσση

Ayaz, Erhan, "6-7 Eylül olayları'nın türk gazetelerindeki Yansımaları", *IAAOJ*, Social Science, τμ. 2/2, 2015,σ. 82-92.

Barlas, Dilek, Yılmaz, Şuhnaz, Güvenç, Serhat, "Revisiting the Britain-US-Turkey triangle during the transition from Pax Britannica to Pax Americana (1947-1957)", *Southeast European and Black Sea Studies*, τμ.20/4, Κωνσταντινούπολη, Σεπτέμβριος, 2020, σ. 641-659.

Bayram, Salih, "Political Parallelism in the Turkish Press, a Historical Interpretation", *Turkish Studies*, τμ. 11/4, Κωνσταντινούπολη, Δεκέμβριος, 2010, σ. 579-611.

Çakir, Hamza, "Demokrat Parti Iktidarive Basın", *Manas Journal of Social Studies*, τμ. 6/3, 2017, σ. 257-270.

Detar, Matthew, "Absence of the present: the reburial of Adnan Menderes and the condition of possibility of public memory in Turkey", *Communication and Critical/Cultural Studies*, τμ. 13/1, Μάιος, 2015, σ. 93-108.

Dimitrakis, Panagiotis, "British Intelligence and the Cyprus Insurgency, 1955–1959", *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, τμ.21/2, 2008, σ. 375-394.

Gülmez, Seçkin B., From indifference to independence: Turkey's shifting Cyprus policy in the 1950s, *Middle Eastern Studies*, τμ. 56/5, Σμύρνη, Αύγουστος, 2020, σ. 744-758.

Hadjipavlou, Maria, "The Cyprus Conflict: Root Causes and Implications for Peacebuilding", *Journal of Peace Research*, τμ. 44/3, Sage Publications, Μάιος, 2007, σ. 349-365.

Heper, Metin, Demirel, Tanel, "The press and the consolidation of democracy in Turkey", *Middle Eastern Studies*, τμ. 32/2, Δεκέμβριος, 2006, σ. 109-123.

Holland, Robert, "Playing the Turkish card: British policy and Cyprus in the 1950s", *Middle Eastern Studies*, τμ. 56/5, Λονδίνο, Αύγουστος, 2020, σ. 759-770.

Kaya, Raşit, Çakmur, Barış, "Politics and the Mass Media in Turkey", *Turkish Studies*, τμ. 11/4, Άγκυρα, Δεκέμβριος, 2010, σ. 521-537.

Keşer, Nesim, "The Greek Patriarchate of Constantinople in the Midst of Politics: The Cold War, the Cyprus Question and the Patriarchate, 1949-1959", *Journal of Church and State*, τμ. 55/2, Oxford University Press, Άνοιξη, 2013, σ. 264-285.

Keser, Ulvi, "Kibris sorunu bağlamında Türkiye'de 6/7 Eylül 1955 Olaylarına kesitselbirbakış", *Journal of Modern Turkish History Studies*, τμ.12/25, Φθινόπωρο, 2012, σ. 181-226.

Köse, Aynur, Yılmaz, Mustafa, "Flagging Turkishness: the reproduction of banal nationalism in the Turkish press", *Nationalities Papers. The Journal of Nationalism and Ethnicity*, τμ. 40/6, Τουρκία, Νοέμβριος, 2012, σ. 909-925.

Örs, İlay R., "Beyond the Greek and Turkish Dichotomy: The Rum Polites of Istanbul and Athens", *South European Society & Politics*, τμ. 11/1, Μάρτιος, 2006, σ. 79-94.

Özkan, Behlül, "Making Cyprus a national cause in Turkey's foreign policy, 1948–1965", *Southeast European and Black Sea Studies*, τμ. 15/4, Κωνσταντινούπολη, Μάρτιος, 2015, σ. 541-562.

Törne, Annika, "Recent Studies on the September Pogrom in Istanbul 1955", *Iran & the Caucasus*, τμ.. 19/4, Brill, 2015, σ. 403-417.

Yetim, Fahri, *Ulus ve Zafer gazetelerinin karşilaştirmali Iincelemesi (1957-1960)*, Άγκυρα, Ιούνιος, 2006. (Διδακτορική διατριβή)

Yılmaz, Muzaffer E., "Past hurts and the relational problems in the Cyprus conflict", *International Journal on World Peace*, τμ. 27/2, Paragon House, Τουρκία, Ιούνιος, 2010, σ. 35-62.

Ελληνόγλωσση

Αγγελετόπουλος, Γεώργιος, *Σεπτεμβριανά 1955: Η νύχτα των κρυστάλλων του ελληνισμού της πόλης*, (2ηέκδ.), (επιμ): Γιάννη Ν. Δρίνη, Τσουκάτου, 1999.

Γεωργής, Γεώργιος, *Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλυτρωτισμό στον αντιαποικιακό αγώνα*, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Αθήνα, 2016.

Γκιουβέν, Ντιλέκ, *Εθνικισμός, κοινωνικές μεταβολές και μειονότητες, Τα επεισόδια εναντίον των μη μουσουλμάνων της Τουρκίας (6/7 Σεπτεμβρίου 1955)*, μετ. Σοφία Αυγερινού, 2η έκδ., Εστία, Αθήνα, 2009.

Close, David, *Ελλάδα 1945-2004.Πολιτική, Κοινωνία, Οικονομία*, μετ. Γιώργος Μερτίκας, Θυραθέν, Θεσσαλονίκη, 2006.

Zürcher, Erik J., *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, μετ. Βαγγέλης Κεχριώτης, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2004.

Ηρακλείδης, Αλέξης, *Η Ελλάδα και ο «Εξ ανατολών κίνδυνος». Αδιέξοδα και διέξοδοι,* Πόλις, Αθήνα, 2001.

Kızılyürek, Niyazi, *Οι Τουρκοκύπριοι, η Τουρκία και το Κυπριακό*, Παπαζήση, Αθήνα, 2009.

Κλάψης, Αντώνης, "Η ελληνοτουρκική προσέγγιση στη δεκαετία του 1930", στο: *Αίνος μνήμης Καθηγητού Ηλία Κρίσπη. Συμβολές στην επιστήμη του δικαίου και των διεθνών σχέσεων*, Σάκκουλας, Αθήνα/Θεσσαλονίκη 2015, σελ. 435- 446.

Κλάψης, Αντώνης, "Στον απόηχο της ελληνοτουρκικής προσέγγισης: Η τουρκική μεσολάβηση για τη διευθέτηση των ελληνοβουλγαρικών εκκρεμοτήτων (1930-1932)", *ΚΗ' Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο: 25-27 Μαΐου 2007*, Ελληνική Ιστορική Εταιρεία, Θεσσαλονίκη, 2008.

Κυρατζόπουλος, Βασίλης, *Η άγραφη γενοκτονία, Κωνσταντινούπολη Σεπτέμβριος 1955: Πράξη Ντροπής που αποκρύπτεται από την «Άλλη Τάξη Πραγμάτων»*, Τσουκάτου, Αθήνα, 2006.

Μούτσογλου, Βασίλης, *Η Τουρκία στο μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον και οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, Από τη συνάντηση στο Lancaster House στην Απόφαση του Ελσίνκι*, Παπαζήση, Αθήνα, 2000.

Σαριόγλου, Ειρήνη, Σαριόγλου Καίτη, *Πενήντα χρόνια από τα Σεπτεμβριανά: Κωνσταντινούπολη πριν-τότε-μετά*, Ελληνικό ίδρυμα ιστορικών μελετών, 2012.

Σβολόπουλος, Κωνσταντίνος, *Ελληνική εξωτερική πολιτική, 1830-1981*, (2η έκδ.), Εστία, Αθήνα, 2017.

Συρίγος, Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, (3η έκδ.), Πατάκης, Αθήνα, 2018.

Ταρίνας, Στρατής, *Σεπτεμβριανά 55': όπως αποτυπώθηκαν στον ελληνικό και ξένο τύπο*, Τσουκάτου, Αθήνα, 2015.

Tiliç, Doğan L., *Η δημοσιογραφία στην Ελλάδα και στην Τουρκία, «Ντρέπομαι, αλλά είμαι δημοσιογράφος»*, μετ. Ηλίας Κολοβός, Παπαζήση, Αθήνα, 2000.
Χατζηβασιλείου, Ευάνθης, *Στρατηγικές του Κυπριακού, Η δεκαετία του 1950*, 2η έκδ., Πατάκη, Αθήνα, 2005.

Χατζηβασιλείου, Ευάνθης, *Στρατηγικές του Κυπριακού. Η δεκαετία του 1950*, (2η έκδ.) Πατάκη, Αθήνα, 2005.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Τουρκικές Εφημερίδες

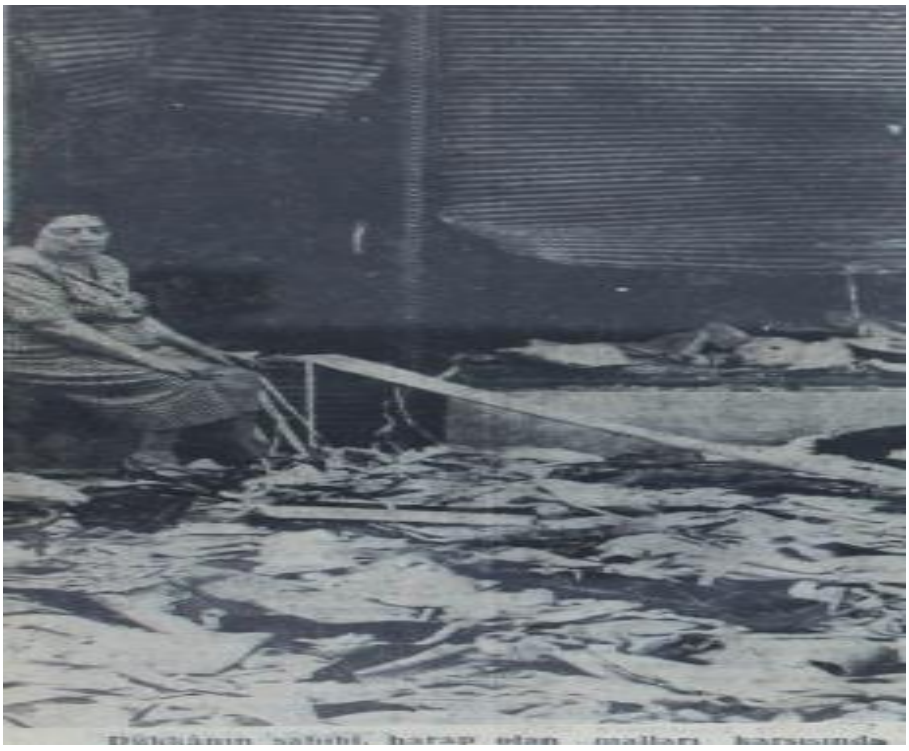

Εικόνα 1η: *Istanbul Ekspres*, 2η έκδ., Κωνσταντινούπολη, 6/09/1955, σ. 1.

.

Εικόνα 2η: *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 1.

Εικόνα 3η: *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/ 1955, σ. 8.

Bu Sabah Hâdise Yerlerinden Aldığımız Resimler:

Beyoğlu caddeleri tuhafiye eşyası ile baştanbaşa örtülmüştür. Bu eşya sabaha karşı ve sabahleyin küreklerle toplandı. Ayrıca dükkânların içindeki iskemleler, kutular, fıçılar da sokak ortalarına yığılmıştı. Bunların kaldırılmasına devam edilmektedir

Εικόνα 4η: *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 8.

Yığın arasından malların kurtarmaya çalışan bir dükkân sahibi

Εικόνα 5η: *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 8.

Εικόνα 6η: *Istanbul Ekspres*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955.

Εικόνα 7η: *Istanbul Ekspres*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955.

Εικόνα 8η: *Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 8.

Εικόνα 9η: *Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 8.

Εικόνα 10η: *Yeni sabah*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 1.

Εικόνα 11η: *Yeni sabah*, Κωνσταντινούπολη, 7/09/1955, σ. 1.

Εικόνα 12η: *Hürriyet*, Κωνσταντινούπολη, 8/09/1955, σ. 1.

ümayişçilerin Beyoğlunda yaptıkları tahribatı gösteren bir resmi, (İstanbul'daki nümay
sırasında alınmış olan diğer resimleri son sahifemizde bulacaksınız)

Εικόνα 13η: *Zafer*, Άγκυρα, 8/09/1955, σ. 1.

Εικόνα 14η: *Zafer*, Άγκυρα, 8/09/1955, σ. 8.

Εικόνα 15η: *Zafer*, Άγκυρα, 8/09/1955, σ. 8.

Εικόνα 16η: *Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 9/09/1955, σ. 1.

arlaştırmışlardır.

Cirontolu borç senetleri ise Noterliğe gönderilmekte, hasar esbitini takiben bu senetlerde le borç tahsili için herhangi bir muamele yapılmamaktadır.

DEVAMI SAHİFE 2 DE

vik eden hükümet, zararların telâfisi yanında ayrıca işlerinde muvaffak olmaları için de kendilerine her şekilde yardıma hazır bulunduğunu ifade etmeği bir vazife saymaktadır.

ne Talebe Birliği Başkanı süsü

YUNANİSTAN NATO'DAN VE BALKAN PAKTINDAN AYRILMIYOR

Vaşington 10 (AP) — Yunan Maslahatgüzarı, Cavalierato, yaptığı bir basın toplantısında memleketinin NATO'dan, yahut Balkan Paktından ayrılmağa niyeti olmadığını söylemiştir.

Cavalierato, NATO manevraları hakkında da şöyle demiştir:

«Eğer Türk ve Yunan Orduları manevralarda yan yana yer alırlarsa iki ordunun birbiriyle çarpışmıyacağını kim temin edebilir? Memleketimin alacağı tedbirlerin ileride yeniden hâdiselere mahal vermemek için alınacağından eminim.»

Maslahatgüzar, Türkiye ile Yunanistan arasındaki kırgınlığın Balkan Paktına tesir etmemesini arzuladığını, Selânik'te patlıyan bombanın Türk ba-

Güney Afrika Maliye Bakanı

İstanbulda toplanacak Para Fonu Konferansında altın fiatlerinin yükseltilmesini istiyecek

İstanbulda toplanacak olan ara Fonu görüşmelerinde bulunmak üzere dün sabahki uakla hareket eden Güney Af-

Dün yakalanan çapulcular Emniyet Müdürlüğünde

Εικόνα 17η: *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 10/09/1955, σ. 1.

Yeniden açılan vitrinsiz dükkânlarda satışlara yaslandı

Εικόνα 18η: *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 10/09/1955, σ.1.

Εικόνα 19η: *Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 10/09/1955, σ. 1.

Εικόνα 20η: *Hürriyet*, Κωνσταντινούπολη 11/09/1955, σ. 1.

.

Εικόνα 21η: *İstanbul Ekspres*, Κωνσταντινούπολη, 13/09/1955, σ. 1.

Εικόνα 22η: *Vatan*, Κωνσταντινούπολη, 13/09/1955, σ. 1.

Εικόνα 23η: *Akşam*, Κωνσταντινούπολη, 14/09/1955, σ. 4.